T.C

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İLAHİYAT ANABİLİM DALI

İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLÂK BİLGİSİ

ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

“ÇOCUKLARA MAHSUS GAZETE”DE DEĞERLER EĞİTİMİ

(1-100 SAYILAR)

Yüksek Lisans Tezi

GÜLŞAH ATMACA

İstanbul, 2011

T.C

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İLAHİYAT ANABİLİM DALI

İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLÂK BİLGİSİ

ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

“ÇOCUKLARA MAHSUS GAZETE”DE DEĞERLER EĞİTİMİ

(1-100 SAYILAR)

Yüksek Lisans Tezi

GÜLŞAH ATMACA

Danışman: YRD. DOÇ. DR. EMİNE KESKİNER

İstanbul, 2011

Marmara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Tez Onay Belgesi

İLAHİYAT Anabilim Dalı İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİL.ÖĞRETMENLİĞİ Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi GÜLŞAH ATMACA nın "ÇOCUKLARA MAHSUS GAZETE"DE DEĞERLER EĞİTİMİ (1-100 SAYILAR) adlı tez çalışması ,Enstitümüz Yönetim Kurulunun 13.07.2011 tarih ve 2011-14/26 sayılı kararıyla ile oluşturulan jüri tarafından oy birliği / ~~oy çokluğu~~ ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

	Öğretim Üyesi Adı Soyadı	**İmzası**
Tez Savunma Tarihi :	06.12.2011	
1) Tez Danışmanı :	**YRD. DOÇ.DR. EMİNE KESKİNER**	.....
2) Jüri Üyesi :	**PROF. DR. MAHMUT ÇAMDİBİ**	.....
3) Jüri Üyesi :	**PROF. DR. MEHMET FARUK BAYRAKTAR**	.....

ÖNSÖZ

Edebiyat tarihi incelendiğinde, çocuk edebiyatı ile ilgili eserlere Tanzimat'tan sonra rastlanmaktadır. Osmanlı Devleti'nde çocuk edebiyatı alanındaki ilk eserler ancak Tanzimat'ın ilanından yirmi yıl sonra ortaya konmuştur. Çalışmamıza konu olan, bilinen en uzun süreli çocuk dergisi "Çocuklara Mahsus Gazete" de 1896'da yayınlanmaya başlamıştır.

Çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. 1. Bölümde Değerler Eğitimi ve Çocuk Dergiciliği, 2. Bölümde Derginin Şekil ve Tür Açısından İncelenmesi, 3. Bölümde ise Dergideki Dini ve Ahlâki değerler incelemeye alınmıştır. Dergilerde geçen ahlâki değerler en çok kullanılnandan en az kullanılana doğru sıralanarak incelenmiştir.

En uzun süreli çocuk dergisi olan Çocuklara Mahsus Gazete'nin ahlâki ve dini değerler açısından incelenmesinin din eğitimine katlkı sağlayacağı kanaatindeyiz.

Tezin konusunun belirlenmesinden tamamlanmasına kadar olan süreçte; tecrübe yardım ve yol göstericiliği ile destek olan saygıdeğer hocam Yrd. Doç. Dr. Emine KESKİNER'e şükranlarımı arz ederim.

Ayrıca eğitim hayatım boyunca bana destek olan, maddi ve manevi yardımlarını esirgemeyen sevgili anne ve babama ve tez süresince benden desteklerini esirgemeyen değerli eşime teşekkürlerimi sunarım.

İstanbul, 2011 Gülşah ATMACA

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ŞEKİL LİSTESİ ..... Vİİ

KISALTMALAR ..... Vİİİ

GİRİŞ 1

Araştırmanın Amacı ve Önemi 1

Araştırmanın Yöntemi 3

Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları 4

BİRİNCİ BÖLÜM 5

1. DEĞERLER EĞİTİMİ VE ÇOCUK DERGİCİLİĞİ 5

1.1. DEĞERLER EĞİTİMİ 5

1.1.1. Değer Nedir? 5

1.1.2. Değerlerin Tasnifi 7

1.1.3. Değerler Eğitimi 10

1.2. ÇOCUK DERGİCİLİĞİ 13

1.2.1. Dünyada Çocuk Dergiciliği 13

1.2.2. Türkiye'de Çocuk Dergiciliği 14

İKİNCİ BÖLÜM 17

2. ÇOCUKLARA MAHSUS GAZETE'NİN ŞEKİL VE TÜR AÇISINDAN İNCELENMESİ 17

2.1. ŞEKİL İNCELEMESİ 17

2.2. TÜR İNCELEMESİ 19

2.2.1. Hikâye 19

2.2.2. Şiir 19
2.2.3. Fabl 20
2.2.4. Tiyatro 21
2.2.5. Anı 23
2.2.6. Diğer 24

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 27

3. ÇOCUKLARA MAHSUS GAZETE'DE DİNİ VE AHLÂKİ DEĞERLER 27

3.1. DİNİ DEĞERLER 27
3.1.1. Allah Sevgisi 27
3.1.2. Din Sevgisi 31
3.1.3. İbadet Sevgisi 33
3.1.4. Ahlâk Güzelliği 35

3.2. AHLÂKİ DEĞERLER 40
3.2.1. Çalışkanlık 42
3.2.1.1. Çalışkanlıkla İlgili Yazılar 42
3.2.1.2. Çalışkanlıkla İlgili Hikâyeler 48
3.2.1.3. Çalışkanlıkla İlgili Şiirler ve Özlü Sözler 51
3.2.2. Büyüklere Saygılı Olmak 56
3.2.3. Doğruluk (İstikâmet) 62
3.2.4. Yardımseverlik 73
3.2.5. Merhamet 78
3.2.6. Cömertlik 83
3.2.7. Sorumluluk 86
3.2.8. İffet 90
3.2.9. Kanaatkârlık 91
3.2.10. Tasarruflu Olmak 95
3.2.11. Kıskançlık 98
3.2.12. Dostluk 101
3.2.13. Fedakârlık 103
3.2.14. Vicdanlı Olmak 105
3.2.15. Kardeşlik 108
3.2.16. Diğergamlık 111
3.2.17. Yumuşak Kalpliklik 114
3.2.18. Edep 117
3.2.19. Cesaretli Olmak 118
3.2.20. Sabretmek 119
3.2.21. Temizlik 121

3.2.22. Misafirperverlik 122
3.2.23. Sadakat 124
3.2.24. Öfke 125
3.2.25. Hırslı Olmamak 126
3.2.26. Dedikodu Yapmamak 128
3.2.27. Zararlı Alışkanlıklardan Uzak Durmak 130
3.2.27.1.Sigara İçmek 130
3.2.27.2.Hırsızlık Yapmak 132
3.2.27.3.Kumar Oynamak 133

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME 136

EKLER 140

KAYNAKÇA 142

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No.

Grafik 1: Çmg'de Konu Dağılımı 40
Grafik 2: Çmg'de Değer Dağılımı 41

KISALTMALAR

c. Cilt

Çev. Çeviren

ÇMG Çocuklara Mahsus Gazete

DKAB Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi

Ed. Editör

MEB Milli Eğitim Bakanlığı

s. Sayfa

s.a.v. Sallallahu aleyhi ve sellem

SBE Sosyal Bilimler Enstitüsü

TDK Türk Dil Kurumu

vb. Ve benzeri

vs. Vesaire

yy. Yüzyıl

GİRİŞ

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Her anne baba, çocuğunu iyi yetiştirmek ister. Buradaki iyi ifadesinden kasıt; toplumla ve ailesi ile uyumlu, mutlu, iyi bir sosyal role sahip bireydir. Hedeflenen bu düşünceyi gerçekleştirmek çok kolay değildir. Özellikle de günümüzde değerler hızla ve sürekli değişim içindeyken ailelerin işi gittikçe zorlaşmaktadır. Türk toplumunun değerleri de bu değişimlerden etkilenmektedir. Bu değişimler, her zaman olumlu yönde olmamaktadır. Toplum değerleri açısından tehlikeli olan; farklı milletlerin, farklı değerlerinin sosyal onay almaksızın kabul edilmeye çalışılmasıdır. Değişimler, özellikle çocuklar ve gençler üzerinde tesirli olmaktadır. Bunun sonucu olarak anne babasından, aile büyüklerinden farklı değer algılarına sahip çocuklar, gençler yetişmektedir. Yaşlı kuşaklar, gençlerin gittikçe saygı, sevgi, sorumluluk, aileye bağlılık vb. gibi değerlerden yoksunlaşmaya başladığını ifade etmektedir.

"Bir toplum değerlerinden yoksunlaştırılmışsa, değerleri ile olan bağı kopmuşsa o toplumun ayakta durması zorlaşacaktır. Türk milletinin din, dil, tarih, musiki, edebiyat alanındaki değerleri var oldukça Türk milletide var olacaktır." [1]

Değerler, bir toplumun varlığı ve yokluğu üzerinde bu derece tesirli ise değerlerin eğitimi ve öğretiminin önemi kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Birçok ülkede veliler, eğitimciler, dini kurumlar, sivil toplum örgütleri bireylerin değerlerini geliştirmeye ve bireylere değerlerin eğitimini/öğretimini vermeye çalışmaktadırlar. Gerçekten de değerler eğitimi değerlerin oluşumu, işlevleri, rehber ve koruyuculuk fonksiyonları, insanlar arası ilişkilerdeki ve milli kimliğin kuruluşundaki rolleri düşünüldüğünde hayati bir önem arzettiği görülecektir.[2] Değer eğitimi sadece teori ile değil daha ziyade uygulama ile gerçekleştirilir. Fakat Türkiye tarihine baktığımızda Türk toplumu bu uygulama alanlarında pek şanslı sayılmaz. Tanzimatla birlikte kendi değerlerini üretemeyen, kırılmalara uğrayan, tepeden inme

---

[1] Mehmet Kaplan, **Kültür ve Dil**. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2000, s.10.

[2] Necmettin Tozlu ve Cem Topsakal, "Avrupa Birliği Uyum Çerçevesinde Değerler Eğitimi", **Değerler ve Eğitimi**, İstanbul: Dem Yayınları, 2007, s.180.

giydirmelerle kültür-medeniyet değişimine zorlanmış bir toplum ortaya çıkmış ve toplumda ciddi sıkıntılar yaşanmıştır. Dolayısıyla değerlerde gelişme ve değişme değil sürekli bir parçalanmışlıktan söz edilebilir. Değerlerin eğitimi bu bağlamda düşünüldüğünde geçmiş ile günümüz değerlerinin karşılaştırılması ve analizinin yapılması hususunda bizi araştırma yapmaya yönlendirmiştir. Bu kırılmaların ne derecede olduğunu görmek ve geçmişteki değerleri günümüze taşımak adına "Çocuklara Mahsus Gazete" (ÇMG) adlı dergi, araştırmamız boyunca incelenmiştir. Ayrıca aynı dönemde yayınlanmış olan diğer çocuk dergileri incelendiğinde araştırmamızın konusu olan derginin diğer dergilere oranla ahlâki ve dini değerlere vurgu yaptığı gözlemlenmiştir. Dergide bu değerler kazandırılırken ya doğrudan öğütler verilmiş ya da hikâyeler ile çocuğun çıkarım yapılması düşünülmüştür.

Ayrıca araştırmanın içeriğinde bulunan hikâye, şiir, makale, masal, tiyatro ve bilmece gibi türlerin İlköğretim DKAB derslerinde istifade edilebileceğini de düşünerek dergide geçen ahlâki ve dini parçalar günümüz Türkçesine uyarlanmıştır.

Araştırmanın önemine gelince; son zamanlarda çocuk dergilerinin incelenmesi anlamında çalışmalar artsa da yeterli seviyeye ulaşılmadığı görülmüştür. Yapılan çalışmaları da incelediğimizde çalışmaların daha çok edebiyat yönünün ağır bastığını fakat eğitim ve din eğitimi alanında yeterince çalışma yapılmadığı gözlemlenmiştir. Yalnızca ilk çocuk dergilerinden "Mümeyyiz" ahlâki ve dini değerlere dayanılarak incelemeye alınmıştır.[3] Fakat tüm çocuk dergileri göz önüne alındığında çalışmaların yetersiz olduğu görülmüştür. Çalışmamızda ahlâki ve dini değerlere değinerek günümüz çocuklarının ahlâki ve dini gelişimine katkıda bulunulmak istenilmiştir. Bu alanda çalışma yapılmamış olması da araştırmamızın önemini ortaya koymaktadır.

ÇMG'den genelde bütün kaynaklar en uzun süre yayınlanan Osmanlı çocuk dergisi olması sebebiyle bahsederken, bugüne kadar üzerinde iki tane tez çalışmasının yapıldığı görülmektedir.[4] Bahsedilen çalışmalardan birincisi derginin ilk

---

[3] Yakup Arslan, " **Mümeyyiz Dergisindeki Dini Motiflerin Din Eğitimi Açısından İncelenmesi",** (Yayılanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, SBE, 2007).

[4] Kirman Gültürk, "**Çocuklara Mahsus Gazete'nin 1-50 sayılarının (1. Cildinin) Sistematik Tedkiki ve Umumi İndeksi**", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, SBE, 1981) ve Havva

cildini kapsamaktadır ve metin verilmemiştir. Söz konusu tezde derginin 407 sayı olduğu söylenmektedir. Ayrıca bu çalışmada yazılar türlerine ve yazarlarına göre de ayrılmıştır. İkinci çalışma ise daha çok derginin edebi yönü ile ilgilenilmiştir. Dergi türlerine göre bölümlere ayrılmış ve tüm ciltlerden örnekler bulabileceğimiz bir inceleme yapılmıştır. ÇMG ile ilgili birebir yapılmış başka bir teze rastlanılmamıştır. İncelenmeyen bir eserin günümüze kazandırılması da araştırmamızın önemini ortaya koymaktadır.

Araştırmanın Yöntemi

Çalışmamızda belgesel tarama metodu kullanılmıştır. Toplamda ÇMG 627 sayı olarak yayınlanmıştır. Araştırmanın Yüksek Lisans tezi olması sebebiyle çalışma "Çocuklara Mahsus Gazete" dergisinin 1-100 sayıları ile sınırlandırılmıştır. Bilgilerin toplanmasında ilk olarak dergilerdeki parçaların, şiirlerin, makalelerin hangi sayıda hangi sayfada ve hangi köşe başlığı altında geçtiğini gösteren bir tablo hazırlanmıştır. Her dergi sekiz sayfadan oluşmaktadır. Sekiz yüz sayfa taranmış, ahlâki ve dini parçalar önce latinize edilmiş, sonra da günümüz Türkçesine uyarlanmıştır. Hikâyelere özet olarak yer verilmiş, önemli görülen kısımları ise doğrudan aktarılmıştır. Ana fikri aynı olan bazı parçalar çevrilmemiş fakat dipnotta dergideki yerine ve adına işaret edilmiştir. Fakat konunun adı belirtilirken yazarın adı hakkında dipnotlarda bilgi verilmemiştir. Bunun nedeni ise ilk yıllarda yazar kadrosunun amatörlerden oluşmasıdır. Dergide de yazarların adının ilk sayılarda çok fazla verilmemesinin nedeni budur. Sekizinci yıldan sonra ise daha usta kalemlerin yer aldığı görülmektedir. Ayrıca çalışmada dergi şekil ve tür yönünden de incelenmiştir. Ayrıca değerler ahlâki ve dini değerler olmak üzere sınıflandırılmıştır. Ahlâki değerler ve dini değerler sıralanırken oransal olarak sıralama yapılmıştır. Konu olarak daha fazla değinilenden daha az değinilene doğru değerler incelenmiştir. Ahlâki değerlerin son kısmında hangi değerin ne oranda geçtiğine dair grefiklere de yer verilmiş ve konunun daha anlaşılır olması sağlanmıştır. Şiirlere yer verilirken ise günümüz Türkçesine uyarlamak yerine orjinalliğini bozmama adına doğrudan

---

Sene Yaman, **"Eski Harfli Dergilerden Çocuklara Mahsus Gazete Tahlili Fihrist- İnceleme**", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, SBE, 2004).

aktarma yöntemi seçilmiş fakat anlaşılabilir olması adına dipnotta şiir ile ilgili açıklamalara yer verilmiştir. Hikâyeler, şiirler ve diğer türler değerler açısından tahlil edilmiş ve bu tahliller çalışmamızın din eğitimi alanında olması nedeniyle ayet-i kerime ve hadis-i şeriflerle desteklenmeye çalışılmıştır. Değer başlıkları incelenirken o değer yargısının öneminden ve ne anlama geldiğinden de kısaca bahsedilmiştir.

Çalışmada ilk olarak değer eğitiminin ne olduğundan ve değer eğitiminin öneminden bahsedilmiştir. Daha sonra ise Dünya'da ve Türkiye'de çocuk dergiciliği konusu incelenilmiştir. Üçüncü bölümde ise dergi şekil ve tür açısından incelenilmiş, asıl konumuz en son bölümde 'Çocuklara Mahsus Gazate'de Dini ve Ahlâki Değerler' konu başlığı altında işlenilmiştir. İşlenen parçalar edebi birer tür olmakla birlikte bu tezde onun edebi ve sanatsal değeri ile ilgilenilmemiş sadece epistemolojik yönü söz konusu edilmiştir.

Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Bu çalışma "Çocuklara Mahsus Gazete" dergisinin 1-100 arası sayılarında geçen ahlâki ve dini değerleri içinde barındıran parçaları kapsamaktadır. Araştırma, 12 yıl boyunca çıkarılan bu derginin yalnızca iki yılı ile sınırlıdır. Bu durum çalışmanın yüksek lisans tezi olması, zamanın 12 yıl boyunca çıkmış tüm sayıları incelemek için yeterli olmaması nedeniyledir.

Derginin ele aldığı konuların çeşitliliği ve bir parçanın birden çok kategori içerisinde yer alabilme özelliği kategorize etmeyi zorlaştırsa da; incelemeye aldığımız dergileri bir bütünlük içerisinde değerlendirebilmek için dergi içerisinde geçen parçalar belirli kategoriler altında toplanılmaya çalışıldı.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. DEĞERLER EĞİTİMİ ve ÇOCUK DERGİCİLİĞİ

1.1. DEĞERLER EĞİTİMİ

1.1.1. Değer Nedir?

"Değer, arzu edilen, arzu edilebilen şey, olaylarla ilgili insan tutumu demektir. Değerler, ideal davranış biçimleri veya hayat amaçları hakkındaki inançlarımız, davranışlarımıza yön gösteren ölçülerdir. Diğer bir tanımla, değer, bir nesneye, varlığa veya faaliyete, bireysel ve toplumsal açıdan tanınan önem ya da üstünlük demektir."[5]

Değer kavramı, geçmişten günümüze kadar birçok alanda kullanılmıştır. Bunun bir sonucu olarak da ortaya çeşitli değer tanımları çıkmıştır. "Değer" teriminin, iktisattan etiğe geçmiş bir terim olduğu söylenir.[6] Değerler ise var olan imkânlarla ve insanla ilgilidir. Kısacası değer ile değerler birbirinden ayrı kavramlardır.

Bir sanat eserinin değerinden bahsedilebilir; ancak sanat eserinin değerlerinden bahsedilemez. Tablonun değeri denildiğinde, ressamın emeği karşılığında esere biçilen parasal kıymet, o eserin diğer eserlere göre taşıdığı ayrıcalıklı özellikleri anlaşılır. Tablonun değerleri denildiğinde, içi boş bir kavram karşımıza çıkar. Tablo değerlere sahip değildir ancak onun yaratıcısı olan ressamın değeri ve değerleri vardır.

Bu çalışmada kullanılan değer kavramı, ekonomideki anlamından farklı olarak psikologların, sosyologların, eğitimcilerin ve davranış bilimcilerin kullandığı anlamıyla kullanılmıştır. Değerler üzerine yapılmış çalışmalar, çoğunlukla sosyal bilimciler tarafından ortaya konmuştur. Bunun sebebi değerlerin, insan

---

[5] Mehmet Zeki Aydın, **Okulda Çalışan Herkesin Görevi Olarak Değerler Eğitimi**, Ankara, 2010. Bu makale, 10 Nisan 2010'da Ankara'da TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi'nde Ceceli Eğitim Kurumlarının düzenlediği DEĞERLER EĞİTİMİ BULUŞMASI'nda sunulan bildirinin geliştirilmiş şeklidir.

[6] İoanna Kuçuradi, **İnsan ve Değerleri**. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu, 2003, s. 38.

davranışlarının açıklanmasında ve sosyal hayatın şekillenmesinde önemli bir yere sahip olmasıdır.

Sosyal bilimciler ve felsefecilerden sonra son yıllarda değerler, eğitim bilimcilerin de araştırma konusu olmuştur. Değişen ve gelişen dünyada değerlerin eğitimi gitgide önem kazanmaktadır.

Değer, belirli bir durumu bir diğerine tercih etme eğilimi olarak tanımlanmaktadır. Değerler, davranışlara kaynaklık eden ve onları yargılamaya yarayan anlayışlardır. Değerler, ayrıca bireylerin neyi önemli gördüklerini tanımlayarak istekleri, tercihleri, arzu edilen ve edilmeyen durumları gösterirler.[7]

Değerler; genelde inanılan, arzu edilen ve davranışlar için bir ölçek olarak kullanılan olgulardır. İlk defa Znaniecki tarafından sosyal bilimlere kazandırıldığı söylenen değer kavramı, Latince "kıymetli olmak" veya "güçlü olmak" anlamlarına gelen "valere" kökünden türetilmiştir.[8]

Bir kimsenin değerler sıralamasında en üst basamakta olan değerleri, o kimsenin temel değeri olarak görülebilir. Bununla birlikte değerler, "bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğu hakkındaki inanç" [9]olarak tanımlanmıştır. Burada ahlâki değerler ön plana çıkmaktadır. Fakat ahlâki değerler genel olarak bütün değerlerin üstünde ya da onlardan ayrı bir konumda değerlendirilmemektedir.

Ahlâki değerler ile diğer değerler arasında güçlü bir bağ olduğu gibi, bütün değerler arasında da bir bağ vardır. Belli değerlere göre hareket eden bir insanın, diğer değerlere de uygun hareket etmesi gerekir. Bütün değer sahasına uyumlu davranışlar sergilenmediği durumlarda ortaya tutarsızlıklar çıkmaktadır.

Değerler, mutlak ve değişmez değildir. Değerler hiçbir zaman durağan olmamıştır. Toplumda meydana gelen değişiklikler, kurumları değiştirdiği gibi

---

[7] Ali Rıza Erdem, **"**Üniversite Kültüründe Önemli Bir Unsur: Değerler", **Değerler Eğitimi Dergisi**, c. 1, sayı 4.

[8] Nuri Bilgin ,**Sosyal Psikolojide Yöntem ve Pratik Çalışmalar,** İstanbul:Sistem Yayıncılık, 1995, s. 83.

[9] Erol Güngör, **Değerler Psikolojisi**, Amsterdam: Hollanda Türk Akademisyenler Birliği Yayınları, 1993, s.27-29.

değerle bağlantılarını[10] da değiştirecektir. Hızla değişen dünyada değerler de buna bağlı olarak değişecektir.[11] Toplumdaki hızlı değişme, toplumun her katmanında aynı etkiyi yaratmamaktadır. Farklı katmanlarda mevcut değerlerin farklılıkları ortaya çıkmakta, bu farklılaşmanın sonunda "kültür çatışmaları" meydana gelmektedir.

1.1.2. Değerlerin Tasnifi

Değerler arasında tam bir ayrım yapmak mümkün değildir. Ancak değerler muhteva özelliklerine, işlevselliklerine göre sınıflandırılabilir. Günümüze kadar birçok bilim adamı, birçok sınıflamada bulunmuştur. En çok kabul gören sınıflama Spranger tarafından yapılmıştır. Daha sonraki yıllarda bu sınıflandırma Allport, Verno, Lindzey tarafından ölçeğe dönüştürülmüştür. Allport ve Vernon, çalışmalarında değerleri; bilimsel, ekonomik, siyasi, sosyal ve dinî olmak üzere kategorize etmişlerdir. Spranger, değerleri altı grupta sınıflandırmıştır. Bunlar; estetik, teorik (bilimsel), ekonomik, siyasi, sosyal ve dini değerlerdir.[12]

Rokeach[13], değerler üzerinde uzun süren çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmaların sonunda değerleri, amaç ve araç değerler olarak ikiye ayırmıştır. Amaç değerler, yasamın temel amaçlarını (özgürlük, mutluluk, aile güvenliği, barış içinde bir dünya, başarılı olma, bilgelik, dinî olgunluk, eşitlik, gerçek dostluk, güzellikler dünyası, heyecan verici bir yasam, iç huzur, kendine saygı, rahat bir yasam, sosyal kabul, ulusal güvenlik, zevk); araç değerler ise bu amaçlara ulaşmada kullanılabilecek davranış tarzlarını (bağımsız olma, bağışlayıcı, cesaretli, dürüst, entelektüel, geniş görüşlü, hırslı, itaatkâr, kendini kontrol eden, kibar, kendine hâkim, mantıklı, neşeli, sevecen, sorumluluk sahibi, temiz, yardımsever, yaratıcı olma gibi) içermektedir.[14] Ona göre amaç değerlerde on sekiz ve araç değerlerde de on sekiz olmak üzere toplamda otuz altı değer bulunmaktadır. Böylece o, felsefe

---

[10] Bedia Akarsu, **Felsefe Terimler Sözlüğü**, Ankara: Savaş Yayınları, 1984, s. 26.

[11] Gerda Pighin, "**Çocuklara Değer Aktarımı**" (Çeviren: Ali Yaşar Gök) İzmir:İlya Yayınları, 2005, s.8.

[12] Oktay Akbaş, **Türk Milli Egitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının II. Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi**. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. 2004, s. 30

[13] Adı Milton olan psikolog 1973 yılında değerler sistemini geliştirmiştir. "İnsan Değerlerinin Yapısı" isimli kitabında da tüm insanların çeşitli dğerlere sahip olduğunu ifade etmiştir.

[14] Akbaş, s.30.

tarihindeki öznelci ve nesnelci bakış açılarına göre farklı değer sınıflandırmalarını birleştirmiştir. Her iki açıdan yapılan sınıflandırmalarda yer alan değer çeşitleri şunlardır: 1. Hazcı (Hedonist) Değerler (olumlu: haz, olumsuz: acı), 2. Bilgisel Değerler veya Bilgi Değerler (olumlu: doğru, olumsuz: yanlış), 3. Ahlâksal Değerler (olumlu: iyi, olumsuz: kötü), 4. Estetik Değerler (olumlu: güzel, olumsuz: çirkin), 5. Dinsel Değerler (olumlu: sevap, olumsuz: günah).[15]

Değerlerin sınıflandırılmasında Hilmi Ziya Ülken[16] değerleri öz karakterlerine göre üçe ayırmıştır: birinci grupta, içkin değerler vardır. İçkin değerler, bilinç verileridir. Ülken'in bilinç verileri olarak belirledikleri teknik, sanat ve bilgi değerleridir. İkinci grupta, aşkın değerler vardır. Bunlarda duyu verileri, bilinç muhtevası yalnızca vesiledirler. Fakat bu vesile, az veya çok önemsiz bir dereceye inebilir. Bir insanla bir insan arasında ahlâki ilişkide bilinç verileri ya yazılmış bir sözleşmeye dayanan iki insanın bu sözleşmeye sadık kalması ya gençlik ve aile hatıralarına sadık kalması ya da verilmiş sözlere sadık kalması gibidir. Üçüncü ve son değer grubunda normatif değerler vardır. Bunlar aslında değer değil, ancak bütün değerlerin ölçüleri, değişim örnekleridir. Bu değerlerin görevi, başka değerleri birbirleriyle karsılaştırmak ve ölçmektir. Bu ölçü-değerler; iktisadî, hukukî, lisanî değerlerdir.

Sosyal roller ve sosyal süreçler göz önüne alındığında değerler, zorlayıcılık değerlerine göre sınıflandırılabilirler. Böylece değerler, sosyal kişileri etkileme derecelerine göre düzenlenmiş olurlar. Sosyal değerler, süreklilik gösteren ortaklaşa işlevler temelinde de düzenlenebilirler. Değerlerin en anlamlı sınıflandırılması, değerlerin kurumsal işlevlerine göre sınıflandırılmasıdır. Güngör de değerleri altı grupta toplamıştır: estetik, teorik (veya ilmî), iktisadi, siyasi, sosyal ve dinî değerler.[17]

---

[15] Doğan Özlem, (2002*)."Değerler Sorununda Nesnelcilik/Mutlakçılık ve Öznelcilik/Rölativizm Tartısması Üzerine"*. **Bilgi ve Değer.** Bilgi ve Değer, Sempozyum Bildirileri. Ankara: Vadi Yayınları s.38.

[16] Hilmi Ziya Ülken, **Bilgi ve Değer**, İstanbul: Ülken Yayınları. 2001. S.360.

[17] Özensel, Ertan. *"**Sosyolojik Bir Olgu Olarak Değerler**"*. Değerler Eğitimi Dergisi. Cilt I, Sayı 3. s.230.

Çalışmamıza konu olan dergide ahlâki değerlerin ön planda olması nedeniyle aşağıda ahlâki değerler üzerinde durulmuştur.

Ahlâkî değer, nesnel bir şekilde tanımlanması zor bir kavramdır. Ahlâki değerin ne olduğu ahlak felsefesinn en çok zorlandığı ve çözemediği konular arasındadır. Ahlâkî değeri temellendirebilmek için, iyi ve kötü konusunda herkesin kabul edeceği esasları bulmak gerekir.[18]

"Bir insanın "doğru" veya "yanlış" olarak nitelendirilen davranışlarının, "iyi" veya "kötü" olarak değerlendirilmesi karşımıza ahlâk değerlerini çıkarır. Buna göre ahlâk değerleri, en basit şekliyle "iyi" ve "kötü" olarak nitelendirilen davranışlarla ilgili değerlerdir."[19]

Örnek vererek açıklamak gerekirse, "Yalan söylemek nasıl bir şeydir?" sorusunu sorduğumuzda, buna bazılarımız "günahtır", bazılarımız "çirkin bir şeydir", bazılarımız "yanlış bir şeydir" diyeceklerdir. Burada yanlışlıktan kastedilen bilimsel bir önermenin doğru veya yanlışlığı değil hoş karşılanmayan bir durum olduğu anlamındadır. Aynı şekilde onun "çirkin bir davranış" olduğu söylendiğinde bu çirkinlikten kastedilen de bir resmin güzel veya çirkin olduğu ile kastedilen şeyden başka bir şey değildir.

Ahlâki değerler, toplumdaki insanların uymak zorunda oldukları davranış kurallarını belirler. İnsanlar hangi durumlarda nasıl davranmaları gerektiğini bildikleri takdirde, başkalarının nasıl davranacağı hakkında da güçlü tahminlerde bulunabilir ve böylece güven duygusu içinde yaşarlar. Neyin iyi, neyin kötü olduğu hakkında ortak bir anlayış bulunduğu için, insanlar arasında düzen ve huzur ortamı oluşmuş ve kargaşa engellenmiştir.[20]

"Ahlâki değerler, olumlu hedefler göstererek davranış ve eylem imkânı verir. İnsanın kişilik sahibi olması ancak değerlerle mümkündür. Bunun nedeni değerlerin insanın içinde kök salmış olmasıdır. Dünyada görülen ahlâki bunalım,

[18] Güngör. s. 18.
[19] Erdem. s. 59.
[20] Aydın, s.15.

insanın iç dünyasında mevcut olan değer yoksunluğu ve bu yoksunluğun görünür hâle gelmesidir. Birey, toplum ve insanlığın varlığı, gelişmesi değerlere, özellikle ahlâki değerlere ve onların gerçekleşmesine bağlıdır. İnsanları bir arada tutan (toplum, millet yapan) etkenler, sahip oldukları değerlerdir."[21]

Ahlâkın değişmeyen değerleri vardır. Bütün zaman ve mekânlarda geçerli olan değerlerden bazıları şunlardır: Adalet, alçakgönüllülük, hoşgörü, çalışkanlık, yardımseverlik, cesaret, cömertlik, doğruluk, dostluk, düşünceli olma, empati (karşındakinin yerine koyma), güvenilirlik, hoşgörü, istikrarlı olma, işbirliği, itaat, iyilikseverlik, kanaatkârlık, liderlik, merhamet, nezaket, özgüven, paylaşma, sabır, sadakat, saygı, sevgi, sorumluluk, şükran, tutumluluk, vefa, yardımseverlik, namusluluk (iffet), yaşama sevinci, disiplin, söz ve davranışlarda tutarlılık gibi değerler önde gelen değerlerdir.

ÇMG'nin ele alıp yer verdiği değerler de büyük oranda bu değerlerle örtüşmektedir.

1.1.3. Değerler Eğitimi

Değerler iyi olanı ve yapılması gerekeni gösterirler ve bu nedenle de çok çeşitlidirler. Çünkü yaşantımızın farklı yönlerini ve insan oluşumuza temel teşkil eden bir kaç alanla birden ilgilenirler. Bu alanlar Lipson'a göre; kafamızdaki evren fikri ve bunun içerisindeki yerimiz, algıladığımız güzellik ve çirkinliği estetik olarak değerlendirişimiz ve gerçeği arayışımızı da içine alan entelektüel standartlarımız ve bizi diğerleriyle birleştiren sosyal bağlarımızdan oluşur ve en üst basamağı ahlâki değerler oluşturur.[22]

Eğitim ise bireyde bir fark, gelişme ortaya çıkarma sürecidir. "Eğitimin amaçları arasında toplumun değerlerinin bireye öğretilmesi, evrensel değerlerin kazandırılması ve kültürün sonraki nesillere aktarılması yer almaktadır."[23]

---

[21] Aydın, s.15.

[22] Hayati Hökelekli, Turgay Gündüz, 'Üstün Yetenekli Çocukların Değer Yönelimleri ve Eğitimleri', **Değerler ve Eğitimi,** İstanbul:Dem Yayınları, 2007, s.385.

[23] Erol Erdoğan, 'Belediyelerin Değerler Eğitimi Açısından Fonksiyonu Çerçevesinde Yetişkin Eğitim Örneği Olarak İsmek Modeli', **Değerler ve Eğitimi,** İstanbul: Dem Yayınları, 2007, s.400.

Aydın'a göre; değerler eğitimle ilişkisi bakımından ele alındığındında, hayatla doğrudan ilgili olması ve insanın insanca yaşama çabasına yardımcı olması bakımından her çağda eğitimin hem amacı hem de konusu olmuştur.[24]

"Daha ayrıntılı olarak değerler eğitimi ele alındığında kimilerine göre değerlerin açık ve şuurlu bir şekilde öğretilme teşebbüsüdür. Kimilerine göre ise doğrudan ya da dolaylı olarak kişilerin değerler hakkındaki anlayış ve bilgisini geliştirmek, onların bireyler ve daha geniş bir toplumun olarak belli değerler doğrultusunda davranabilmelerini sağlamak için gerekli beceri ve eğilimleri aşılamaktır."[25]

Ayrıca değer eğitimi sadece okullarda verilen derslerden ibaret değildir. Bir bakıma bütün toplumu bir okul ve insanı da bu okulun hem öğretmeni hem öğrencisi sayabiliriz. Değer eğitimi en iyi yaşantı ile verilebir. Değerlerin öğrenilmesi, rol öğrenmesi şeklinde bir sosyal öğrenmedir. Herkesin toplum içinde (kız, erkek, memur, evli, genç, yaşlı vb.) bir konumu ve bu konumu için toplumun uygun gördüğü rolleri vardır. Biz bulunduğumuz konumda, o konumdaki insanların neler yapması, neler düşünmesi, nelere değer vermesi gerektiği vb. hakkında bilgilere sahip oluruz. Bu da hayatımızda küçük yaşlardan itibaren önce anne babamızı, sonra da yaşımız büyüdükçe diğer önemsediğimiz kişileri model olarak alma şeklinde kendini gösterir. Sahip olduğumuz değerler, arkasında toplum desteği olduğunda daha kalıcı hâle gelir, fakat bu destek zayıflayınca değerler de değişmeye veya bozulmaya başlayabilir.[26]

Bununla birlikte değerlerler toplumun gelişmesi açısından da önem taşımaktadır. Demokratik bir toplumun temeli de değerler eğitiminin tam anlamıyla verilmesi ile birlikte güçlenir. Lickona'ya göre; değer eğitimi demokratik bir toplumun başarısı için temeldir. Demokrasi halkın kendi kendini yönetmesi ise, insanlara önce adil ve özgür bir toplum sağlanmalıdır. Bunun anlamı insanın en azından 'iyi' olmasıdır.

---

[24] Aydın, s.15.
[25] Hökelekli, Gündüz, s.385.
[26] Aydın, s.18.

Değerler eğitiminin amacı ise; çocuğun doğuştan getirdiği en iyi tarafı ortaya çıkarmak; kişiliğinin her yönüyle gelişmesini sağlamak; insani mükemmelliğe ulaşmasına yardımcı olmak; bireyi ve toplumu kötü ahlaktan korumak ve kurtarmak, bunun yanında iyi ahlâkla donatmak ve devamını sağlamaktır. Bu nedenle, çocuklara ahlâki ve ahlâki olmayan özellikler hakkında doğru bilgiler verilmeli, sağlam kanaatler oluşturulmalıdır. Bu şekilde, onlar iyi eğilimlerini geliştirmeyi, kötü eğilimlerine teslim olmamayı denerler ve böylece karakterleri olumlu yönde gelişir. Çocuklara yüksek fikirler verilmeli ki yüksek duygular meydana gelsin. Doğrunun öğretilmesi ile yüksek fikirler oluşur.[27]

[27] Aydın, s.18.

1.2. ÇOCUK DERGİCİLİĞİ

1.2.1. Dünyada Çocuk Dergiciliği

Çocuklara yönelik süreli yayın çalışmalarının ilk olarak Batı'da ortaya çıktığı görülmektedir. Çocuk dergileriyle ilgili ilk girişimler Almanya'da başlamış, sonrasında benzer girişimler diğer Avrupa ülkelerinde de gerçekleşmiştir.

1722 yılında Almanya'nın Leipzig şehrinde Leipziger Wochenblatt für Kinder ve Nidergaschisches Wochenblatt für Kinder isimleriyle yayımlanan dergiler, çocuk dergilerinin ilk örnekleri olarak kabul edilmektedir. Benzer içerikteki bu iki dergi, hikâyeler, fabller, tabiat bilgisi konuları, mektuplar ve bir takım temsillerden oluşmaktadır.[28]

Daha sonra Almanya'da yayımlanan dergileri şu şekilde sıralayabiliriz: Moralishe Wochenschrift (1724), Patriot (1724-1726), Vernüftiger Tadlerin (1725), Wocehenblatt zum Besten der Kinder (1759-1763) ile Wochenschrift zum Besten dre Erziehung der Judend (1771), Kinder Akademie. (1784)[29]

İngiltere'de 18.yüzyılın sonunda yayımlanan ve ilk çocuk dergisi olan Juvenile Magazine (1788) ve onu takip eden The Children's Magazine (1799) dergisi iyi bir şöhret yapmalarına rağmen ömürleri pek uzun olmamıştır. 19. Yüzyılın ilk çocuk dergisi olarak bilinen ve The Child's Companion (1824) yaklaşık yüz yıl süreyle yayımlanarak en uzun süre yayımlanan dergi ünvanı kazanmıtır.[30]

İngiltere'de 19. Yüzyılın başlarında yayımlanan ilk çocuk dergilerinin başlıca amacının okurlarını türlü konular üzerinde bilgilendirmek ve onlara bir takın ahlâki telkinlerde bulunmak olduğu görülmektedir.

Bu ülkede 1860'lardan sonra yayımlanan çocuk dergilerinin sayısında önemli ölçüde artış gözlenmektedir. Bu dergiler arasında 1879'da yayımlanmaya

---

[28] Hüseyin Şimşek, "XIX. Yüzyıl Çocuk Dergiciliği ve Eğitsel İşlevleri Üzerine" **Milli Eğitim Dergisi,** 2001, http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/151/şimşek.html (15.02.2009).

[29] Şimşek, http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/151/şimşek.html (15.02.2009).

[30] Cüneyd Okay, **Eski Harfli Çocuk Dergiler**i, İstanbul: Kitabevi Yayınevi, 1999, s.15.

başlayan ve çeşitli hikayelerin yanı sıra Jules Verne'in ilginç yazılarının da yer aldığı The Boy's Own Paper adlı dergi ülke sınırlarını aşan bir üne kavuşmuştur.[31]

Amerika'da ise bilinen ilk çocuk dergisi 1826'da Boston'da yayımlanan The Jeveile Miscellany'dır. Bu dergi köleliğin kaldırılmasına dair yayınladığı yazıları sebebiyle sekiz yıl sonra kapanmak zorunda kalmıştır. Bu ülkede çeşitli dini toplulukların düşünce ve inançlarınını yansıtan çocuk dergilerinin de yayımlandığı görülmektedir. Bunlardan bazıları The Children's Magazine (1829), Parley's Magazine (1823), The Child's Friends (1843), Youth's Magazine (1850)'dir.[32]

Fransa'da ise 19. Yüzyılda yayımlanan en önemli çocuk dergileri olarak Le Musée des Familles ve Magazine d'Education et de Récéation belirtilmektedir.[33]

1.2.2. Türkiye'de Çocuk Dergiciliği

Osmanlı Devleti Tanzimat ile birlikte batıya iyice yüzünü dönmüş, halkı da bu yönde kanalize etmek adına basını çok etkili bir yöntem olarak kullanmıştır. O dönemde yeniliklerin kökleşmesinde basının bir hayli etkisinin olduğuna şahit oluruz. 19. yy.dan itibaren Batının etkisi iyice artmış; yeni fikirler ve yeni edebiyat türleri ortaya çıkmıştır.

Tanzimat gazetecilik hayatına renk getirmiştir. Bu rengin ilk çocuk dergilerine de yansıdığı görülmektedir. Aşağıda çocuk dergilerinin içeriklerinden ve tarihçelerinden kısaca bahsedilecektir:

"İşledikleri konu ve kullandıkları teknikler açısından birbirine çok benzeyen, ÇMG'nin yayın hayatına girmesine kadar ilk dönem dergileri olarak değerlendirilen[34] çocuk dergilerinin ilki Mümeyyizdir. Kütüphanelerde 49 sayısı bulunan ve 15 Ekim 1869'da yayına başlayan Mümeyyiz, kendinden sonraki çocuk dergilerine kıyasla uzun ömürlüdür, denebilir.

---

[31] Mustafa Ruhi Şirin, **Çocuk Edebiyatı**, 3.Baskı, İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları, 2000, s.241-242.
[32] Elif Şeyda**,** Çocuk Dergiciliğine Dair Tarihi Bakış: Osmanlıca Çocuk Dergileri , **Yağmur Dergisi**, sayı 18, Ocak-Şubat-Mart 2003, s.23.
[33] Okay, s.16.
[34] Okay, s.11.

Mümeyyiz'de şiir hayal mahsulü olarak görüldüğü için yer verilmezken onun yerine matematik, coğrafya gibi bilimsel konulara ve ahlâki konulara yer verilmiştir.

İkinci çocuk dergisi, üzerinde basım yılı bulunmayan, ancak yayınladığı ilanlardan, dolaylı olarak yapılan çıkarımlarla, muhtemelen 1873 veya 1874 yılında yayımlanan diğer bir çocuk dergisi Hazine-i Etfal adlı dergidir.[35]

Bir diğer dergi "Sadakat" dir. İlk sayısı 23 Nisan 1875 tarihini taşıyan dergi altı sayı çıkabilmiştir. Eğitim amacı bariz olarak hissedilen derginin "letaif" başlığıyla verilen, güya eğlendirici yazılarında bile ders vermek amacının, ön planda olduğu belirtilmektedir."[36]

Hem kadınlara hem de çocuklara hitap eden Ayine, Tanzimat dönemi dergilerindendir. Derginin ilk sayısı 14 Kasım 1875'te yayınlanmıştır. Selanik'te 41 sayı yayınlanan dergi İstanbul dışında yayınlanan ilk çocuk dergisi olarak bilinmektedir..[37]

"XIX. yüzyılın önde gelen çocuk edebiyatçılarından, Mehmet Şemseddin tarafından yayınlanan Arkadaş (1876) dergisi, Tanzimat döneminin son çocuk dergilerindendir. 13 sayı yayınlanabilen Arkadaş, Batılı tarz çocuk dergilerinin başında gelir."[38]

Arkadaş'tan sonra Çocuklara Arkadaş, (1881, 13 sayı) ve Çocuklara Ta'lim (1887, 9 sayı) yayımlanır. Bu gazetelerde çocuklara örf, adet ve ahlâki değerler hakkında bilgiler verildiği gibi, tabiat ve çevre bilinci de aşılanmaya çalışılmaktadır.

Çocuklara Kıraat 23 Aralık 1881'de çıkan dergi ibtidaî ve sıbyan mektepleri öğrencilere yönelik çıkmıştır. Bu nedenle de resimli hikâyelere, eğlencelere yer

---

[35] Atatürk Üniversitesi Seyfettin Özege Kütüphanesi'nde 972 numarasıyla kayıtlı olan Hazine-i Etfal'in tek nüshası mevcuttur.

[36] Yaman, s.23.

[37] Dergi Hakkı Tarık Us Kütüphanesinde BC. 76 numarasıyla kayıtlıdır.

[38] Milli Eğitim Dergisi, sayı 151, 2001.

verileceği söylenmiş fakat belirli bir süre sonra insan ve hayvan resmi yayınlanamayacağı duyurulmuştur. Fakat bu uygulama uzun sürmemiştir.[39]

Ayrıca bunlardan başka Ebuzziya'nın Hadîka'sı gibi yetişkin gazetelerinin de, düzensiz aralıklarla çocuk ilaveleri verdiği görülmüştür.[40]

İlk dönem çocuk dergilerinin uzun ömürlü olamadıkları görülmektedir. Okay bunun sebebi olarak okuyucular tarafından, çocuklara yönelik bir yayının öneminin idrak edilemeyip bu tür yayınlara rağbet edilmemesinini fakat bunun da asıl sebebinin, dergilerin kendilerini yeterince tanıtıp kaliteli bir çizgi tutturamamaları, çocukların seviyesine inmeyi başaramamaları olarak görür. Maddi imkânsızlıklar ise göz ardı edilmemesi gereken bir diğer noktadır. Bu sebeplerle, dergilerin çoğu kendiliğinden kapanmıştır.[41]

ÇMG ise ilk dönem çocuk dergileri ile ikinci dönem çocuk dergileri arasında bir köprü vazifesi görmektedir.

Çocuklara Mahsus Gazete'den sonra yayın hayatına Ahmet Mithat'ın Çocuklara Rehber dergisi katılmıştır. Çocuk edebiyatına katkısı büyüktür. Çocuklara Rehber gibi, Selanik'te çıkan Çocuk Bahçesi de üzerinde durulması gereken bir dergidir.[42] Yine bir Yüksek Lisans çalışmasına konu olan Bizim Mecmua da çocuk edebiyatına önemli katkıları olan bir başka dergidir.[43]

---

[39] Okay, s.70.
[40] Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, c.1, s. 159.
[41] Okay, s. 97-98.
[42] Mehmet Azim, "Çocuk Bahçesi Dergilerinin İncelenmesi",(Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi, SBE, İstanbul, 2000).
[43] Hâlid Yanar, Bizim Mecmua Dergisinin İncelenmesi", (Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi, SBE, İstanbul, 2001).

İKİNCİ BÖLÜM

2. ÇOCUKLARA MAHSUS GAZETE'NİN ŞEKİL VE TÜR AÇISINDAN İNCELENMESİ

2.1. ŞEKİL İNCELEMESİ

Dönemin şartları içerisinde düşünüldüğünde ÇMG çok büyük başarı göstermiştir diyebiliriz. Çünkü on iki yıl boyunca aralıksız olarak "627" gibi rekor bir sayıya ulaşmıştır; bu nedenle en uzun süre yayınlanan çocuk dergisi ünvanına sahiptir.

Bazı eksik tespitlere rağmen[44] katalog ve diğer kaynaklarda 627 sayı olduğu belirtilen ÇMG'nin eksiksiz bir koleksiyonun bulunmadığı, farklı kütüphanelerden de koleksiyonun tamamlanma imkânının olmadığı söylenmişse de[45] Hasan Duman'ın kataloğuna göre Beyazıt Devlet Kütüphanesi'nde 113; İstanbul Belediye Kitaplığı'nda 456; Erzurum Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi'nde 334; Hakkı Tarık Us Kütüphanesi'nde 624; Milli Kütüphane'de 530; Millet Kütüphanesi'nde 277; Sinop İl Halk Kütüphanesi'nde 136; Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitü Kütüphanesi'nde 88; Akşam Gazetesi Kütüphanesi'nde 62 sayısı bulunan[46] derginin, Hakkı Tarık Us Kütüphanesi'ndeki koleksiyonunda yalnızca üç sayı eksiktir ve bu üç sayı da diğer kütüphanelerden temin edilebilir.

ÇMG, yayın hayatına: "*Zükûr ve inâs, etfal-i vatanın tezhîb-i ahlâkına ve tevsî-i ma'lumatına hâdim olarak şimdilik haftada bir çıkar ve herşeyeden bahseder Osmanlı gazetesidir."* Takdimiyle, 21 Mayıs 1896 günü başlamış, son sayısını, 13 Ağustos 1908'de çıkarmıştır.

Derginin boyutları 24×27,5 ebatındadır. Sayfa sayısı sekizdir. Duman'a göre fiziksel olarak normal bir dergi ile aynı özellikleri taşıyan ÇMG'yi ilgi çekici hale getiren içindeki resimlerdir. Kendinden önceki bazı çocuk dergileri gibi örneğin

---

[44] Öztürk Emiroğlu, **Tanzimat'tan 1928'e kadar Yayımlanan Çocuk Gazete ve Dergileri Üzerine Bir İnceleme**, s. 97.

[45] Okay, s. 90.

[46] Hasan Duman, **Osmanlı- Türk Süreli Yayınları ve Gazeteleri**, s. 232.

Mümeyyiz, renkli kâğıda basılmamıştır.[47] Yazıları da normal büyüklüktedir. Çoğu zaman bir yazının nerede başlayıp bittiğini tespit etmek de zordur. Buna, bazı yazılara başlık konulmaması ve altında yazarın adının bulunmayışı sebep olmaktadır. Bu da çocuklar için rahat bir okumayı değil, dikkatli bir okumayı gerektirir. Fakat yine de başarılı bir sayfa düzeninin bulunduğu söylenmelidir.

Dergi Padişah'ın doğum ve tahta çıkış yıldönümlerine rastlayan günler dışında, haftalık olarak yayınlanmıştır. Yayınlarını ise Perşembe günleri yapan dergi sürekliliğini koruyarak profesyonel bir çizgi yakalamıştır. Bayramlarda ise yayın yapılmamıştır. Bu tür değişiklikler bir hafta önceden okuyucuya ihtar edilmektedir. 31. Sayıdan itibaren haftada iki kez çıkma girişiminde bulunulmuşsa da, bu uygulama ancak 54. sayıya kadar, yirmi dört sayı devam edebilmiştir. Sekiz sayfa olarak hazırlanan dergide ilk dönemlerde okuyucular tarafından gönderilen yazılar ve mektuplar da yayınlanmıştır. Derginin bu usûlü o kadar rağbet görmüştür ki dergi sık sık yazılarının niçin yayınlanmadığını soran okuyuculara açık mektuplarla kısa cevaplar vermek zorunda kalır.

Duman'a göre ÇMG'nin on iki yıl boyunca yayın yapan bir dergi olması nedeniyle, yazar kadrosunda değişikliklerin olması çok doğaldır. Fakat derginin asıl yazarları az sayıdadır. Bunlar arasında: Ahmet Faik, Fâik Sabri, M.Tevfik, İlyas Sükûti, Hocazade Ali Vasfî, Aziz Hüdayi, Ebu'l Muhsin Kemâl, H. Kemâl, İbrahim İhsan, İbnü'l- Hasan M Asım, Ali Muzaffer, Mehmet Raif, M. Halîd, Abdülbaki Sadık, Birecikli N. Ekrem sayılabilir.[48]

[47] Hasan Duman, **Osmanlı- Türk Süreli Yayınları ve Gazeteleri**, s. 232.
[48] Yaman, s.35-36.

2.2. TÜR İNCELEMESİ

ÇMG'de şiirlerin ve hikâyelerin yanısıra yer alan yazı türleri; fabl, fıkra, romanlardan parçalar, tiyatrolar, anı biyografi, gezi yazısı, bilmeceler ve mektuplardır.

2.2.1. Hikâye

İncelediğimiz derginin büyük bir çoğunluğu hikâyelerden oluşmaktadır. Bu hikâyeler şiirlerde olduğu gibi "ileti" ağırlıklı metinlerdir. Hikâyelerin çoğu öğretmen ve öğrencilere aittir. İncelediğimiz derginin de büyük bir çoğunluğu hikâyelerden oluşmaktadır. Hikâyeler genellikle ibret verici olanlardan seçilmişse de bilgi veren ve eğlendiren hikâyeler de mevcuttur. Örnek olarak vereceğimiz hikâye ibret verici kategorisine uygun düşmektedir.

Yolcu ve Dilenci

> Zavallı yolcu güneş karşısında yalın ayak uzun bir seyehat yapıyor. Başının yastığı taş, yatağı toprak, üstünün yorganı da sıcak bir hava… Durmaksızın yürüyor! Diyor ki: "Ne kadar sıkıntılı bir seyahat yapıyorum; fakat haşa Cenab-ı Hakk'a halimden şikayet etmiyorum, işte fakirâne yoluma devam ediyorum." Hayli yol yürüdükten sonra bir köprüden geçerken fakir bir adama rastladı. Adamcağız kesik bacağı üzerine gözyaşlarını dökerek vakit vakit Allah'a yalvarıyor. Ya rabbi kuluna merhamet et. Çaresizim lütfuna sığındım diye feryat ediyor. Yolcu bu acı sesi işitince kendisinin ne kadar bahtiyar olduğunu anladı. Ayaksız gezmektense kundurasız kalmayı canına minnet saydı. 'Ne büyük nimet ki canım sağ! Halimden Cenab-ı Hakk'a şikâyet etmiyorum. Yola devam ediyorum.' Sözlerini tekrar etti.[49]

İnsan daima elinde bulunanlara bakarak halinden memnun olmalıdır[50] mesajı hikâyenin arkasından verilmektedir.

2.2.2. Şiir

Eserde çoğunlukla düzyazı tekniği kullanılmasına rağmen zaman zaman şiirlere de yer verilmiştir. ÇMG'deki şiirlerde işlenen konular çoğunlukla parçanın başlığından anlaşılmaktadır. Konular çocuğun temel davranış değerlerini oluşturma, çocuğu eğitme, bugünkü ifadeyle "iyi bir insan" yetiştirme amacına yöneliktir. Bu

[49] "Malumât-ı Medeniye", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 6,s.6.
[50] "Malumât-ı Medeniye", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 6,s.6.

şiirler genellikle dergideki yazarlara ait olmasına rağmen çocuklardan gelen şiirler de yayınlanmıştır. Aşağıdaki örnek şiir de bir çocuk tarafından kaleme alınmıştır:

"NUSH-İ BİRADERÂNE
Dinle, bir kerecik olsun sözümü
Sen bu haylazlığı artık terk et
Kardeşim, durma hemân mektebe git
Düşün, Allah için olsun hâli
Dinle, bir kerecik olsun sözümü
Geçmesin böyle, zaman-ı tahsil
Seni tembellik eder sonra zelil
Bu gidiş mahveder sonra istikbâli

Görüyorsun ki zavallı pederin
İşine her zaman erken gidiyor
Her gün akşama kadar sa'y ediyor
Bu yetmez mi sana bir ibret
Bilmeli kadrini ilm ü hünerin
Bu da sa'y etmeyi îcap eyler
Adamı adam eder ilm ü hüner
Yoksa bir fayda vermez servet
Bir Çocuk"[51]

2.2.3. Fabl

Fablın temel özelliği kahramanlarının hayvanlar olması ve bu hayvanların insanlar gibi davranıp konuşabilmesidir. Fabllarda ele alınan tema ve verilmeye çalışılan iletiler de, çocuğun sosyal ve kişilik gelişiminin oluşumuna yöneliktir.

Dergide yer yer fabl türüne de rastlanmaktadır. Aşağıda bunun bir örneği verilmiştir:

> Hayvanların Dilinden Atasözleri
> -Akrep-
> Çocuğun biri bir gün çekirge avlarken bir akrep görür onu da çekirge zannıyla tutmak için elini uzatır sonra akrep çocuğa – eğer sen beni tutmuş olsa idin seni çekirge avlamaktan kurtarır idim- der.
> -Hisse-
> İnsanlık hayır ile şerri ayırt edebilmeli ve her bir şeyde ona göre tedbir eylemek gerekir.[52]

[51] "Nush-i Birâderâne", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 17, s.5.
[52] "Hayvanların Dilinden Atasözleri", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 39, s.4.

2.2.4. Tiyatro

ÇMG'de toplamda üç tiyatro eserine yer verilmiştir. Fakat yalnızca bir tanesi inceleme alanımızda bulunmaktadır. "Namus ve Zaruret" adını taşıyan bu piyesi Charles Lauren'dan çeviren, Mekteb-i Terakki mezunlarından Selânikli İsmail Atâdır. "Namus ve Zaruret" şu anki bilgiler ışığında, bizdeki ilk tiyatro metni olarak kabul edilmektedir.[53] Söz konusu tiyatro eseri şöyledir:

Çocuklara Mahsus Tiyatro

(Namus ve Zaruret)

Şahıslar

Ali Bey – Zengin bir zat

Şefik – Oğlan 12-13 yaşında

Ahmet Baba – Salim'in büyük pederi

Salim – Ahmet Baba'nın torunu 12 yaşında bir dilenci

Olay bir kırda cereyan eyler. Sağda bir orman, solda mahsulü olan bir tarla, uzakta birkaç ahşap bina görünür.

Birinci Meclis

Ali Bey – Şefik

Şefik – Pederim şu çiçekler üzerinde uçuşan kelebeğe bakınız! İlkbaharın bu sevinçli hayvancağızını ne kadar severim, pek bahtiyardır.

Ali Bey – Oğlum bir çocuk daima bunları düşünmemeli biraz da mektebini derslerini düşünmelidir.

Şefik – Aman pederim, bana daha şimdiden mektebi düşündürmeyin.

Ali Bey – Mektep sözü seni kederlendirdi. Hâlbuki dört gün var ki mektebe gitmiyorsun.

Şefik – Ah! Tatilleri ne kadar severim. Arkadaşlarla gezmeğe gitmek, evde eğlenceler, kır, koşturmak, bunların hiç birisi unutulur şeyler değildir.

Ali Bey – Zannederim ki bu tatil günlerinde bir kerecik olsun eline kitap almadın değil mi?

Şefik – Ne için alayım?

Ali Bey – Tatil olmakla derse çalışmamak mı gerekir?

Şefik – Pederim bu güne kadar size bir şey söylemek isterdim. Fakat bir türlü cesaret edemiyorum.

Ali Bey – Ben sana karşımda söz söylettirmeyecek derecede sert bir peder miyim?

---

[53] Okay, "**Osmanlı Çocuk Hayatında Yenileşmeler**", s. 100.

Şefik – Hayır pederim, siz öyle babalardan değilsiniz. Fakat söyleyeceğim şeyin sizi memnun edip edip etmeyeceğini bilmediğimden böyle söyledim.

Ali Bey – Ne olursa olsun, söyle korkma.

Şefik – Öyle ise söyleyeyim pederim biz zenginiz, hem pek zengin hatta sabahleyin bizim bahçıvanın karısı diyordu ki " Bu tarafın en zengin ve itibarlı adamı senin pederindir."

Ali Bey – (İçinden) boş boğaz! (Sesli) Sonra?

Şefik – Yani demek isterim ki bu derece zengin olduğumuz halde benim mektebe gitmeme lüzum yoktur.

Ali Bey – Ne güzel fikir!

Şefik- Niçin? Bir adam bu kadar zengin olursa artık onun evladı mektebe gidip de ne yapacak? Mektebe köylü çocukları, kaba ve fakir çocuklar gitmeli ki geleceklerini temin etmek için bir iki satır yazı yazmak öğrensinler.

Ali Bey – Demek oluyor ki ailelerini beslemek için yalnız fakir adamlar çalışmağa mecburdurlar.

Şefik – Evet pederim onların çalışmağa ihtiyaçları vardır. Zira çalışmazlar ise yiyecek ekmek bile bulamazlar. O halde açlıktan ölecekleri aşikârdır.

Ali Bey – Bu fikir zanneylediğin gibi güzel bir fikir değildir. Pederinin bu derece zenginliğine güvenme, kim bilir? Maazallah, yangın, iflas gibi bir belanın zuhuru servetimizi bir anda mahveyler. O halde yaşamak için dilenmekten başka bir çare var mıdır?

Şefik – Ah bu yönünü hiç düşünmedim hakkınız var pederim. Çalışacağım.

Ali Bey – Evet çalışmalı. Zira insan küçük iken çalışmağa güç yetiremez. Tembellik öyle fena bir tabiattır ki insanı daima cehalete, sefalete sevk eder. Sen eğer bugün çalışmazsan, ihtiyarlığında seni kendisine sığınacak yer addetmek isteyen pederinin ne kadar zahmet çekeceğini ne derece zorlanacağını hiç düşünmez misin?

Şefik – (Gözyaşlarını silerek) Ah pederim hakkınız var. Ne derece fena bir fikir beslemekte olduğumu anladım. Evladınız sizi zahmete sokacak kadar terbiyesiz olduğunu zannetmeyiniz: Söylediklerime pişman oldum. Şimdiden sonra elimden geldiği kadar çalışacağım.

Ali Bey- Aferin oğlum. Memnun oldum. Fakat ağlamanın lüzumu yok. Gözlerini sil de gezintimize devam edelim. (Bu sırada orman cihetinden küçük Salim görünür. Kuru odun ile dolu küçük bir arabayı sürükleyip yoluna devam eder.)

Şefik – (Salim'i göstererek) Peder şu çaresiz çocuğa bakınız. Terler içinde kalmış. Haydi, yanına gidelim belki biraz yardım ederiz.

Ali bey oğlunu kucaklayarak "İşte böyle merhametli olmalı yine memnun oldum evladım. Dediğin gibi olsun gidelim belki biraz yardım ederiz."[54]

Bu son cümle aynı zamanda piyesin ana fikrini de açıklamaktadır.

2.2.5. Anı

İçtenliği dolayısıyla çocukların ilgi alanına giren anı, çocuk için aynı zamanda ileride kendisinin de karşı karşıya gelebileceği durumlar için bir ön tecrübe kaynağıdır. Dergide yer alan anıların çoğunun muhtemelen çocukların daha rahat özdeşim kurabilmelerini sağlamak için çocukluk hatıralarından olduğu görülmektedir. Bunun bir örneğide şu şekilde verilmiştir;

"Çocukluk Hatıraları

Beni İstanbul'a getirecek vapurun gelmesine daha üç saat var idi. Son defa olarak ailece sofraya oturduğumuz zaman sebebini şimdi bile anlayamadığım manevi bir kuvvet kalbime büyük bir ızdırab veriyordu. Zihnim bir takım fikirler ile meşgul bulunduğu sırada birdenbire gözümden yaşlar akmağa başladı. Gözümde feci bir manzara canlanmıştı: Son defa olarak yemek yediğim şu sofraya acaba bir daha ailecek böyle oturmak nasip olacak mı?

Genç olmam nedeniyle bu gibi şeyleri düşünmemek doğal ise de o sırada tarifinden aciz bulunduğum bir harikulade kuvvetle bu korkunç manzara, bu şaşılacak hatıra zihnimi perişan etti. Sofradan kalktım. Üzüntülerimi aile fertlerine anlatmak için bir odaya çekildim. Doya doya ağladım. Ah o bana ne kadar tatlı idi! Tam bir samimiyetle Allah'ın huzuruna yöneldim övgülerle hitap ederek kurtuluşum için birçok dualar ettim. Ailemin saadet hali için Cenâb-ı Allah'a öyle güzel dualar okudum ki gerçek manada henüz on üç yaşında bir çocuğun ağzına yakışmazdı.

Evet! O vakit tam on üç yaşında idim. Bu yaşta ancak ilim tahsili ve olgunlaşma için gayret etmek doğrusu pek güçtür. Hâlbuki ben üçüncü öğretim senesine başlıyordum. Küçük, pek küçük iken ana, baba kucağından ayrılarak tahsil için gurbete çıkmış idim. Gurbet insana – velev ki pek genç olsan – çok şeyler öğretiyor. Ben adeta tecrübe sahibi bir adam gibi düşünüyor, bin türlü hatıralarla fikrimi yoruyordum. O sırada kapı açıldı. Bir hizmetçi pederimin beni beklediğini söyledi. Acele ile gözlerimi sildim. Pederin huzuruna gittim. Namaz kılıyordu. İki tarafına selam verdikten sonra tam bir huşu ile ellerini açtı. Sürekli bir dua etti. Sonra kalkıp yanıma geldi. Gözleri dolmuş idi. Bana şu surette hitap etti:

---

[54] "Çocuklara Mahsus Tiyatro", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 31, s. 3-4.

Oğlum! İşte bu sene dahi üçüncü defa olarak İstanbul'a seyahat edeceksin. Tahsil için sende gördüğüm kabiliyetten dolayı Cenâb-ı Hakk'a çok teşekkür ediyorum. Tatsız gurbeti çekecek kadar kuvvetli değil isen de ben seni mutlak koruyucunun himayesine bıraktım. Yaş küçüklüğün nedeniyle ayırt etme kabiliyetin mükemmel değildir. Lakin benim sana sonsuz güvenim vardır. Şu yaşıma kadar kutsal bilerek daima korumaya çalıştığım namusumu lekelemeyeceksin değil mi? Reisi bulunduğum ailenin namını ve şanını koruma gayretini sana emanet ediyorum. Son defa olarak sana edeceğim bir nasihat varsa o da çalışma ve gayret ve doğru yolda ilerlemendir. Böyle devam edersen feyzleneceksin, şüphe yoktur. Allah'ın yardımı sana arkadaş olsun oğlum!

Peder bu nasihatleri bitirdikten sonra kalkıp mindere oturdu. Zavallı halsiz kalmıştı! Kalktım elini öperek gayret ve sadık ve istikamet yolunda bol bol gayret edeceğimi kendisine vaat ettim. Beni bağrına bastı. (Cenâb-ı Hak seni âlim etsin) hitabıyla defalarca öptü. İşte o vakitten beri vaadimi tutuyorum." [55]

2.2.6. Diğer

Eserde 'Emsâl ve Hikemiyyât' (Örnekler ve Hikmetler) diye bir bölüm vardır. Bu bölümde güzel sözler, nasihatler toplanmış ve sıralanmıştır. Genelde çocuklara öğüt vermek için kullanılmıştır. Örneğin;

- Ekseriya büyük hikmetler küçük cümlelerde bulunur.
- İnsaniyete başlıca borcumuz: bıkmaksızın okumak, üşenmeksizin okutmaktır.
- Hüner ve dirayet sanmağa değil, bunları kazanmağa çalışmalıdır.
- Üç huy vardır ki takdir edilmelidir:
  1. Muhtaç olan fakirlere yardım etmek.
  2. Öfkelendiği zaman doğruyu söylemek.
  3. İntikam alabilecekken ya da suçsuz yere suçlandığı zaman dahi affetmek.
- Çocuk anasının, babasının vesaire o halkın lisanıyla konuşan olduğu gibi onların ahlakıyla dahi huy edinen olur.
- Bir filozof öğrencilerini toplayarak, âlemde insan için en iyi şeyin ne olduğunu sorar: biri "akıl" diğeri "iyi arkadaş" öbürü "iyi komşu" daha öbürü "tedbir ve ileriyi düşünmedir" der. Filozof hiçbirini beğenmez. Nihayet içlerinden birisi "iyi yürektir" diyince filozof, evet, çünkü bu olunca öbürlerinin dedikleri de olur, cevabını verir.[56]

[55] "Çocukluk Hatıraları", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 39, s.1-2.
[56] "Emsâl ve Hikemiyyât", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 37, s.3.

Bazen de ahlâki değerler emsâl ve hikemiyyât başlığı altında verilmez ama yine sıralanır. Bunun bir örneğini şu şekilde görüyoruz;

Ana Baba Nasihatleri

- Herkesin değerini bilmeli ve saygıyı korumalı, misafirlikte az yemek yemelidir.
- Emanet edilmiş bir şeyi kendi malı gibi saklamalıdır.
- Çok sadaka vermeli, dünya hırsı, aldatıcı sevdaları kalpten çıkarmalıdır.
- Sözünde sâdık olmalıdır ki: sadakatli kullarına Allah da sevgi duyar.
- Sofrada sol ayağı dikip oturmak muktezâ(sünnet-i şerifedir.)
- Çok yemek kalbe kasvet ve gaflet verir. İbadette dahi tembelliğe sebeptir. Çünkü ağırlık getirir.
- Yalnız yemek yememeğe çalışmalıdır. Yemeğin öncesinde (bismillah) sonrasında(elhamdülillah) demenin fazileti çoktur."[57]

Diğer kategorisinde değerlendirebileceğimiz bir başka bölüm de "İmtihan" adlı bölümdür. Bu bölümde çocuklara bir takım sorular sorulmakta bu sorularla çocuklar düşünmeye teşvik edilmekte ve ödül olarak da onların isimleri bir sonraki dergide yayınlanmakta ya da takdir belgesi verilmektedir. Örneğin;

İmtihan

Çalışmayan bir adama insan denir mi?

En güzel cevap yazan efendi veya hanım kız mükâfat kitabını kazanacak ondan sonra güzel yazanlar birer takdir belgesi alacaklardır. On takdir belgesi biriktirenin onları getirip bizden bir kitap talep etme hakkı vardır.

- On dört numaralı nüshamızdaki imtihanın mükâfatını Üsküdar Paşakapısı Rüştiyesinden Sava Efendi kazandı.
- On beş numaralı nüshamızın imtihanına güzel cevap verdiği için mükâfatı Atpazarı Rüştiyesinden Ali kızı Mediha Hanım kazandı.
- On altı numaralı nüshamızın imtihanına cevap verenlerden mükâfatı kazanan Atpazarı Rüştiyesi üçüncü senesinden Şaziment Hanımdır.

Bu üç imtihandan dolayı varaka-i takdiriye kazananların isimleri bir sonraki satırdadır.

Üsküdar Paşakapısı Rüştiyesi'nden Süleyman Sarı Efendi, İhsan Pekzâde Cemil Efendi, Fatihte Fındıkzâde Mektebi'nden Tahsin Efendi,

[57] "Ana Baba Nasihatleri", **Çocuklara Mahsus Gazete,** cilt 1, sayı 38 ,s. 2.

> Üsküdar Paşakapısı Rüştiyesi'nden 189 numaralı Muhammed Ziyaüddin Efendi, Üsküdar Topbaşı Rüştiyesi'nden Ali Fuat Efendi, Ahmet Efendi, Eski Ali Paşa Mekteb-i Feyziyesi'nden Kâmil Efendi.[58]

İmtihan bölümü dışında dergide sıklıkla o dönemin padişahına övgüler yağdırıldığı görülmektedir. Öyleki bazen bu övgüler derginin sekiz sayfalık sayısının iki sayfasını kaplayabilmektedir. Övgülerle beraber padişahın günlük programından kesitler de bu kısımda yer almaktadır. Bu kısım derginin ilk bölümünde 'Selamlık Resm-i Âlisi' başlığı altında bulunmaktadır. Örneğin;

> Yüksek bir soydan gelen Halife, nimet sahibi, en kutsal ve cömert padişah, derin fikirli Efendimiz geçen farz olan Cuma namazını eda etmek için hükümdara ait olan kutsal yapılardan Hamidiye Camii'ne gitmiş ve farz olan namazın edasından sonra kendine ait padişah sarayına geri dönmüşlerdir. Geldikleri an ve döndükleri esnada hazreti padişahı titreyen gönüller ve saygıyla şahane erler ve padişaha sadık kalan halkı elleriyle selamlamışlar sonra padişahlarına bitmez tükenmez övgüler etmişlerdir. [59]

[58] "İmtihan", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 17, s.7.
[59] "Selamlık Resm-i Âlisi", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 26,s.1.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ÇOCUKLARA MAHSUS GAZETE'DE DİNİ VE AHLÂKİ DEĞERLER

3.1. DİNİ DEĞERLER

Dergide dini değerler ahlâki değerler kadar yoğun olarak işlenilmemektedir. Ahlâki değer dini değerlerin içerisinde yer almakla birlikte çalışmamız sırasında farklı bir bölüm başlığı altında bulunmaktadır. Buna rağmen dini değerlerin içerisinde ahlâk güzelliği başlığı altında bir bölüm oluşturularak ahlâkın aslında dini değerlerin içerisinde de bir yönüyle var olduğu gösterilmektedir. Dini değerler; Allah Sevgisi, İbadet Sevgisi, Din Sevgisi ve Ahlâk Güzelliği olmak üzere dört farklı kategoride işlenilmektedir.

3.1.1. Allah Sevgisi

'Allah Sevgisi' başlığının seçilmiş olmasının nedeni dergide çocuklara Allah'ı sevmelisiniz mesajının fazlası ile verilmesidir. Bu mesaj bazen doğrudan verilmekte, bazen de çocuğa Allah tanıtılarak sevmesi sağlanılmaktadır. Allah'ın yaratma sıfatından, gücünden ve kuvvetinden parçalarda fazlası ile bahsedilmektedir. Bazı parçalarda da Allah'ın nimetleri anlatılarak Allah sevgisi verilmektedir. Allah'tan doğrudan bahseden 4 tane çalışma vardır. Seçilmiş olan bu dört parça en etkili olan ve dini nitelik taşıyanlardır. Dergide Allah'a bolca şükredilmesi gerektiği anlatılmakta ve Allah'ın gücünü bilerek davranmanın önemi üzerinde durulmaktadır. Örneğin;

Almancadan tercüme edilen "Ekmek"[60] adlı parçada ekmeğin hangi merhalelerden geçerek soframıza geldiğinden bahsedilmektedir. Bu merhaleler anlatılarak ekmeğin başlangıç noktasına çocukları götürmek ve ekmeği yaratanın Allah olduğunu onlara benimsetmek istenilmektedir. Bu parça bir baba ile oğlu arasında geçmektedir. Parçanın sonunda bize sonsuz nimetler veren Allah'a şükretmemiz gerektiği üzerinde durulmaktadır:

[60] "Ekmek", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 93, s.3.

Baba çocuğa ekmeğin nasıl sofraya kadar geldiğini sorar ve onun nasıl üretildiğini anlatmaya başlar. Ekmeğin ekmekçiden alındığını söyleyen çocuğa ekmeğin hamurdan yapıldığını, hamurun ise un ve sudan meydana geldiğini söyler. Daha sonra ekmekçinin unu nerden aldığını çocuğa sorar. Çocuk değirmenciden alındığını, tahılların öğütülerek un halini aldığını anlatır. Baba bu sefer de tahılların nasıl oluştuğunu sorar. Çocuk ise ekinlerden cevabını verir. Baba ekinlerin tahıla dönüşmesi için geçirdiği safhaları çocuğa anlatır. Havanın, suyun, tohumun öneminden bahseder. En önemli şeyin ise yağmur olduğunu söyler ve yağmuru yağdıranın kim olduğunu sorar. Çocuk *Allah ü Teâlâ'dan başka kimse değildir* cevabını verir.

Parçanın sonunda ise mesaj doğrudan verilmektedir:

> Baba – Çok haklısın oğlum. O halde görüyor ve anlıyorsun ki geçindirme ve geçinmekte olduğumuzdan dolayı ancak Cenâb-ı Hakk'a minnettar olmalı ve teşekkürü bir borç bilmeliyiz. Yüce Allah vaktinde ve zamanında güneşi, yağmuru ihsan etmemiş olsa idi çiftçinin çift sürmesi, tohum ekmesi çok anlamsız olurdu.
>
> O halde bütün rızıklar hakkında bilgisi olan Allah-ü Teâlâ Hazretlerini canı gönülden sevmelisin oğlum.[61]

Allah'ı sevmenin neden gerekli olduğu parçada anlatılmaktadır. İnsan aciz bir varlıktır. Sebepleri gönderen Allah'ı zaman zaman unutur. Hâlbuki her şeyi yoktan var eden Allah'tır. Bu nedenle sonsuz nimetler veren Allah'ı çok sevmeli ve ona çok şükretmeliyiz mesajı parçada verilmektedir.

"Ahlâki Okuma Parçaları" adlı parçada Allah'ın ne kadar çok nimet yarattığından ve onun sonsuz kudretinden bahsedilmektedir. Ayrıca Allah'ın merhameti de anlatılarak çocuklar Allah'ı sevmeye teşvik edilmektedir.

> Çocuklar! Siz daha küçük ve kuvvetsiz iken, yüce yaratıcı Allah'ın sizin üzerinizdeki büyük lütuf ve himayesi vardır. En büyük bir mahlûktan en zayıf ve en aciz olan karıncaya varıncaya kadar tümü onun yanında birdir. Çocuklar! Yer, gök bütün cihan hep onun kuvvet ve kudretiyle ayakta durur. Cenâb-ı Hak her istediğini yapar. Her yerde hazır ve nâzırdır. Allah'ın

[61] "Ekmek", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 93,s.3.

> katında bir zenginin konağıyla bir fakirin kulübesi birdir. Bakınız! Cenâb-ı Hak şanlı ve azametli olan şu parlak güneşin hararetiyle ağaçlara, otlara, çiçeklere, çimenlere hülasa bilcümle mahlûkata kuvvet ve hayat verir ve güzel yağmurlarıyla da onları kemale erdirir. Hiçbir gün, hiçbir gece, hiçbir ay yoktur ki onun merhamet ve himayesi üzerinizden eksik olsun![62]

"Allah'ın Varlığı" [63]adlı parçada ise Cenâb-ı Allah'ın varlığının evrendeki yaratılış mucizesinden anlaşılabileceği üzerinde durulmakta ve bu kadar şeyi yaratan Allah'ın da sevilmesi gerektiği belirtilmektedir. Bu parça yine bir baba ile çocuğu arasında geçen bir konuşmadan meydana gelmektedir. Hikâyede:

Baba ile çocuğu bir yolculuğa çıkarlar. Çocuk babasına Allah'ı göremediğimiz halde ona nasıl inandığını sorar. Babası sessiz durur cavap vermez. Hayli müddet dolaştıktan sonra biraz istirahat etmek için ormanın birinde uykuya dalarlar. Uyandıkları vakit görürler ki gece olmuş, etrafı karanlık basmıştır Derhal yürümeye başladılarsa da yollarını şaşırmış olduklarından korku ve telaş içinde kalırlar. Gözleri karanlık içinde geniş sahra ile uçsuz bucaksız semadan başka bir şeyi göremezler. Çocuk çok korkar ve uzaktan hafif bir ışık görür. Işık gecenin derinliği içinde ümitsiz bir titreklikle yanıyordur. Korkudan fena hale gelen çocuk ışığı görür görmez sevinçten kurtulduk diye bağırır. Babası ona ışığın kalbine neden ferahlık verdiğini sorar. Çocukta ışığı kurtuluş müjdesi olarak gördüğünü, bir insanın orada olabileceğini söyler. Babası da ondan başını kaldırmasını ister. Yıldızlara bakmasını binlercesini bir arada görmesini ister. Titrek bir aydınlığın oğlunun yüreğini neşelendirmesindense binlerce nur ışıklarının sevindirmesinin daha anlamlı olacağını anlatır. Bir sönük ışık bir adamın olacağına delalet ederken bunca ışığın *Allah'ın varlığını ispatladığını* çocuğa uzun uzadıya anlatır. Çocuk bir şey demeksizin derin düşünceler içinde kalır. Bir müddet sonra ikisi de ağaçların arasından gelmekte olan ışığa doğru yürümeye başlarlar. Çocuk kendine gayet yüce bir fikir veren pederini kucaklar ve bunca nimet veren Allah'ı daima seveceğini babasına anlatır.

"Ahlâk" adlı parçada yine Cenâb-ı Allah'ın büyüklüğünden ve kudretinden bahsedilmiştir. Bunları dayanak olarak gösteren parça Allah'ın çok sevilmesi

---

[62] "Kırâat-ı Ahlâkiye", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 20, s.1.
[63] "Allah'ın Varlığı", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 50, s.3.

gerektiğini yine çocuklara aktarmıştır. Baba ile oğlu arasında geçen bu konuşma şu şekilde verilmiştir:

> Peder:
>
> Oğlum! Pek küçük bir çocuk iken validen seni zahmet ve yorgunluktan korumak üzere kolları arasına alırdı. Sana bir meyve verir, çiçek kopararak göğsüne takardı. O vakit şu gördüğün latif ve muhabbete karşı mini mini kalbinde bir sevinç, latif dudaklarında bir tebessüm, sevimli halinde masumane bir hal oluşurdu. Seni ana kucağı şefkatinde büyüten validene teşekkürlerini sunmak ne kadar doğal ve gerekli bir haldir.
>
> Bu halde Cenab-ı Rabbülalemin'e ne derece müteşekkir ve minnettar olacağını düşün.
>
> Gözünün gördüğü, kulağının işittiği, vücudunun hissettiği şeyler hep onun eser-i kudreti değil midir?
>
> Bağlarda, bahçelerde yetişen milyonlarca ağaçlarda her biri başka bir lezzete sahip olan hesapsız meyveler, geceyi gündüze çeviren ve miktarca bunlardan kat kat fazla olan o gökyüzünü tavan yapanın eseri değil midir?
>
> Kırlarda, bayırlarda yetişen beyaz yapraklı o latif papatya çiçeği senin gibi bir ilahi eserdir.
>
> Ey çocuğum! Mademki, Rabbin bu gibi ihsan ve inâyetine sen mazhar olmuşsun, tabiat içinde dilsiz ve sadasız olan mahlûkat tarafından huzur-u ilahiye şükranlarını sunmalı ve onun yüce adını durmadan dile getirmeye anmaya sen borçlu ve mecbursun…
>
> Yaratılmışların içinde akıl ve konuşma kabiliyeti gibi iki yüce özelliğe sahip olan insandır. Bu halde kâinatın yüce şükrünü sadık bir dille tercüme edecek yine insandır. Sen de insansın, Şan sahibi halkın lütuf ve azametini kutsallaştırabilmek için daima fazilet ve irfanı tahsil etmeye çalışmalısın.
>
> Çocuk:
>
> Babacığım!
>
> Cenâb-ı Hakkın sınırı ve sonu olmayacak derecede büyük olduğunu hissediyorum. Ben küçük bir çocuğum o kadar ki kendimi anlamaktan acizim. Ben ona mahlukatın şükreden dilini nasıl tercüme edebilirim?
>
> Peder:
>
> Evladım! Biraz şu papatyaya yaklaş, dikkatle bak! O küçük damla o kadar saf ve şeffaftır ki, içinde semanın bir kısmının yansıdığını görürüz. [64]

Görüldüğü gibi çocuklara Allah sevgisi kazandırılması önemsenmekte, mesajlar ya doğrudan Allah'ı sevmelisiniz şeklinde verilmekte ya da Allah'ın yarattıklarından, gücünden, kuvvetinden, verdiği nimetlerden bahsedilerek Allah'ın sevilmesi gerektiği çocuklara düşündürülerek benimsetilmektedir. Sınırlı sayıda yazıda da olsa Allah sevgisi aşılanmaya çalışılmaktadır.

---

[64] "Ahlak", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 11, s.5.

3.1.2. Din Sevgisi

Dinin insan hayatındaki yeri çok büyüktür. Dergide çocuklara İslam dini sevdirilmeye çalışılmaktadır. Dinin kurallarına riayet edenlerin insan-ı kâmil mertebesine geleceği, mutlu olacağı ve üzüntülerinin azalacağı belirtilmektedir. Özlü sözlerin yer aldığı 'Emsâl ve Hikemiyyât' bölümünde İslam dininin sevdirilmeye çalışıldığı ve İslâm'ın emrettiği şeylerin insanın kimliğine, iç dünyasına katkıları anlatılmakta huzurun İslam'dan geçtiği vurgulanmaktadır:

"Dinine fevkalade riayet eden hiçbir zaman elem ve kedere duçar olmaz, olsa da dininin kuvveti o elem ve kederin şiddetini daima azaltır."[65]

"İslam'ın emreylediği şeyleri icraat eden adam hiçbir vakit vicdan azabı çekmez."[66]

Dergide kısmen İslami vurgulara da yer verilmektedir. İyilik dinimizce de en büyük erdemdir ve Peygamberimiz(s.a.v)'de iyiliğin emredilmesini kötülüğün nehyedilmesini ashabına her daim hatırlatmıştır. İslam dini mükemmel insanı tarif ederken en çok karşısındaki insanı düşünmeyi örnek olarak gösterir. Dergideki fikrin de İslâm dininden beslendiği 'İnsaniyet' adlı parçada görülebilmektedir.

> İnsanlara iyilik eden insaniyet nedir bilmiş olur. Bunu bilen ise tam, mükemmel insan sayılır. Mükemmel bir insanın fikrini yoklasanız orada bir ilim hazinesi ve bilgi bulursunuz, fikrinde öyle bir hazine-i kemâlat bulunmayan yani cahil olan bir adam hiçbir vakit tamam bir insan addolunamaz. Efendiler, hanım kızlar geliniz gayret edelim. Hepimiz o büyük hazineye "İnsan-ı Kâmil" yüce namına hak kazanalım. Bize bu hakkı ancak çalışma ve gayretimiz kazandırır. Çalışalım da gerçekten insan-ı kâmil olmak şerefinden mahrum olmayalım.[67]

Görüldüğü gibi parçada çocuklara "İnsan-ı Kâmil" model olarak sunulmaktadır.

---

[65] "Emsal ve Hikemiyyât", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 2, s.5.
[66] "Emsal ve Hikemiyyât", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 3, s.4.
[67] "İnsaniyet", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 5,s.2.

Dinimizin yüce ve değerli olduğu da derginin vurguladığı konular arasındadır. Örneğin bir parçada ilme önem veren bir din olan İslam'ın sevilmesi gerektiği şu cümlelerle anlatılmaktadır:

'Avrupalıların İslamiyet gelişmeye manidir' demeleri pek büyük bir hatadır. Şeriat-ı İslamiyye 'Çin de de olsa gidip ilmi tahsil ediniz' diye emrediyor. Bu yolda emir veren bir yüce din gelişmeye mani olur mu? İslamiyet pek âli, pek mukaddes bir yüce dindir."[68]

"Din ve Mutlu Hayat" adlı parçada dinin kurallarına ve hükümlerine uymanın insanı mutlu edeceği anlatılmaktadır. İslam'ın yüce ve sevilmeye layık bir din olduğuda parçada işlenmektedir.

> Çocuklar! İnsanların her türlü saadet ve selameti ancak mensup oldukları dinin hükümleri ve kurallarına tamamıyla riayet etmeleriyle mümkündür. Dünyanın hükümlerine riayet etmeyen bir adam dünyada mesut olamayacağı gibi ahirette de azaptan kurtulamaz. İslamiyet o kadar mukaddes ve yüce bir şeydir ki ne kadar faziletli ve güzellikler varsa hep ondan kaynaklanır. İslamiyet ki, cümlemizin rahatlık ve kurtuluş sebebidir, dünyada hiçbir din onun kadar insanları irşat ve mutluluk yoluna ve huzura götüremez. Bugün Hıristiyanlar bile İslâm'ın tüm geçerliliklerini ve hükümlerinin hikmetiyle bağdaşmış olduğunu itiraf ediyorlar. Müslümanlıkta ne kadar güzel haller varsa cümlesini bize dinimiz telkin etmiştir. O ilahi emri belirli zamanlarda yerine getiren bir müminin yüzünde bembeyaz bir nur meydana gelir. O adam dini vazifelerini yerine getirdiği için vicdanen o kadar rahat olur ki, bu rahatlığın tarifi mümkün değildir. İslam güneşi henüz dünyayı kaplamadan önce medeniyet ve insaniyet adeta sınırlı bir daire içinde idi. Çocuklar! Ehl-i İslâm'ın medeniyetin gelişmesi uğrunda gayret ettiklerini, fedakârlıklarının boyutlarını da tarihlerde okur anlarsınız. Avrupalılar da gelişmiş medeniyete İslamiyet sayesinde kavuşmuşlardır. Yüce şanı bu derecelerde olan dinimizin bize emreylediği her şeyi hakkıyla yerine getirirsek dünyada ve ahrette kurtulanlardan olacağımıza şüphe kalmaz. Din insanların kalbine Allah korkusu gibi büyük bir huzur ve mutluluk vasıtası bırakır. Bir insanın her türlü fenalıktan biri olarak ömrünü kalp ferahlığı ile geçirmesi ne büyük mutluluktur. Acaba böyle büyük bir devlet ve saadeti dünyada bize dinimizden başka hiçbir şey verebilir mi? Siz de dininize itaat ve riayet ediniz. [69]

---

[68] "Şüunât", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 5, s.7.
[69] "Ahlâk", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 17, s.1-2.

Görüldüğü gibi çocuklara İslâm dini aşılanmaya ve sevdirilmeye çalışılmaktadır. Bunu İslâm'ın gelişmişlik düzeyi üzerinden çocuğa aktarmak onlarda oturmuş bir din anlayışı oluşturma açısından önem göstermektedir. Gelişmişlik diyince o dönemde bile Avrupa'nın örnek gösterilmesi dikkat çekicidir. Fakat dergide İslâm dininin Avrupa'da medeniyetin gelişmesine katkılarından bahsedilerek çocukların İslâm dinine karşı ilgileri arttırılmaktadır. İslâm dininin iç huzuru arttırdığı anlatılarak çocuklara İslam sevgisi verilmektedir.

3.1.3. İbadet Sevgisi

İncelediğimiz dergide ibadetin öneminden yer yer bahsedilmektedir. İslâmi değerlerin ibadetlerle yerleştiği üzerinde durulmakta ve ibadet örnekleri çocuklara sunulmaktadır. Bu örnekler bazen dua eden bazen de ramazan orucunu tutan bir çocuk tiplemesi ile okuyucuya aktarılmaktadır. Sevap ve günah kavramları ibadetlerin ana kavramlarıdır. Bu kavramların da hikâyelerle çocuklara verildiği gözlemlenmektedir. Farklı başlıklar altında ibadetlerle ilgili şu cümlelere yer verilmektedir:

"İbadet kalbi nur gibi parlatır."[70]

"Vicdanı pak olanlar ibadetlerinden geri kalmazlar."[71]

"İnsanı besleyen yalnızca ekmek değil dinin hükümlerine rağbet etmektir."[72]

Dergide geçen yukarıdaki tüm cümlelere, ibadetin ahlâkı güzelleştirmesini ve insanı olgunlaştırmasını ispat etmek üzere yer verilmiştir.

"Sevaba Nâil Olan Çocuk" [73] adlı parçada önemli ibadetlerden biri olan Kur'an okumadan bahsedilmektedir. Çocuklara Kur'an okumaları öğütlenmekte ve bu şekilde Allah'ın rızasını kazanacakları ve sevap alacakları anlatılmaktadır. Abdest

[70] " Ahlâk", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 17, s.1-2.
[71] "Emsal ve Hikemiyyât", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 5, s.6.
[72] "Güzel Sözler"**, Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 10, s.6.
[73] " Sevaba Nail Olan Çocuk"**, Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 42, s.4-5.

almanın namaz kılmak için gerekli olduğu üzerinde durulmakta kandil gecelerinin ibadetlerle geçirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

> Münir henüz on yaşını tamamlamıştı. Bu çocuğun dünyada en çok heves ettiği bir şey varsa bu da gayet güzel Kur'an tilavetidir. Cenâb-ı Hak bu masuma öyle güzel bir ses ihsan buyurmuş idi ki en katı yürekleri bile ağlatmamak mümkün olamazdı. Münir her gün mektepten geldiğinde abdest alır yüce Kelâm'ı açar bir iki sure okur ondan sonra diğer vazifelerini yapardı. Çocuk Kur'an tilavet ettikçe validesi dinler on yaşında bir çocuğun bu kadar harika okuyuşuna hayran olmakla beraber pek de memnun olurdu. Yine bir gün Münir, kandil olmak münasebetiyle mektepten erken çıkmış idi. Eve gelip geceliklerini giyindiği vakit kolları sıvalı bulunuyordu. Validesi: Oğlum niçin kollarını sıvadın diye sordu. Çocuk dedi ki: 'Ah anneciğim bilmiyor musunuz bu gece kandil değil mi? Ölülerimize Kur'an okuyup yollamalı, sevaba nâil olmalı.' Cevabını verdi. Validesi de 'Aferin oğlum! Bak şimdi seni daha çok sevdim öyle olmalı insan ölmüşlerini unutmamalı. Haydi, git kütüphaneden babanın yazdığı yazma yüce kelâmı al getir de şurada oku' dedi. [74]

"Ramazan" adlı parçada ise derginin hitap ettiği kitle açısından çok fazla önem arzeden oruç ibadeti üzerinde durulmaktadır. Ramazan ayında oruç tutmak müslümanlar için farz olan bir ibadettir. Çocukların ise mükellefiyeti belirli bir yaştan sonra başlar. Dergide çocukların oruçla mükellef olmadıkları fakat öğlene kadar da olsa ta'zim edip oruç tutmaları tavsiye edilmektedir.

> Çocuklar! Yarın veyahut öbür gün Müslümanlar için mutluluk nedeni olan bir mübarek ay başlıyor. Ramazan-ı Şerif. Müslümanlar bu mübarek ayda ne kadar neşeli, sevinçli olurlar. Herkesin yüzü güler. Gündüzün oruç hali, akşamın iftar zamanı pek latiftir. Bu mübarek ayda her müslümanın yüzündeki İslam nuru bir kat daha artar. İçinizde yaşları küçük olanların oruç tutmadıkları malumdur. Beş altı yaşlarında olanlarınız da öğleye kadar mı oruç tutacaksınız? Emin olunuz ki sevgili yavrucaklarım! Sizin gibi masumların öğleye kadar oruç tutmaları da Cenâb-ı Hak tarafından kabul olunur. Oruç tutabilmek gücüne sahip olanlarınız da hiç şüphe yoktur ki bu mübarek ayın bir an evvel gelmesi için büyük bir arzu ve iştiyak vardır. Bu mübarek ayda her zamandan çok sevap kazanmak lazımdır. İbadet ve taat ile vakit geçirmek ve şu gönlü kudretli Padişahımız Efendimiz Hazretleriyle

[74] "Sevaba Nâil Olan Çocuk", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 42, s.4-5.

ebeveyninize hayırlı dualar etmek İslamiyet'in adetlerindendir. Cenâb-ı Hak bu mübarek ayı cümlemiz hakkında mübarek eylesin.[75]

"Küçük Çocukların Duası" adlı parçada ise bir çocuğun duasına yer verilmektedir.

Ya Rabbi! Ben daha küçük bir çocuğum. Şu küçük yaşımda kalben niyaz ederim ki beni güzel ahlak ve fazilet sahibi eyle, zira olgun ve faziletli olan kimseler büyük rütbelere erişirler. Kalbim fenalıktan hazzetmez, birisine iyilik etsem gönlüm huzur ve iftihar ile dolar! Gülerim, oynarım! Sanki herşey benimle beraber gülüp oynar! Şayet yanılıp da bir kabahat edecek olsam sıkılırım, pişman olurum. Herkese karşı başımı öne eğerek gözlerimi bir tarafa çevirmeğe cesaret edemem. Esasında Allah'ım! Bana inayet et ki, herkese daima iyilik edeyim! Fenalığın hâsıl edeceği utançlar, ızdıraplar benden uzak olsun! [76]

Böylece çocuklara dua etmenin önemi anlatılmakta, vicdani rahatlığın olması için ibadet etmenin gerektiği belirtilmektedir. Örnek verilen üç farklı parçadan ve ibadet ile ilgili çarpıcı cümlelerden çocuklara ibadet sevgisinin kazandırılmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır.

3.1.4. Ahlâk Güzelliği

Ahlâki değerler dini değerlerden farklı olarak ele alınmakla birlikte ahlâkın dinin bir alt başlığı da olması nedeni ile 'ahlâk güzelliği' adı altında da din ile bütünleştirilmiş ahlâk kuralları işlenilmiştir.

"Akıllı ve İyi Adam Olmanın Âdabı" adlı parçada Hazret-i Aişe'den aktarımlar yapılmıştır. Hz. Aişe (radiyallahü anha) validemiz ahlaklı bir insanda olması gereken on şartı şu şekilde sıralamıştır:

Birincisi: Halk ile hoş geçinmek,

İkincisi: İnsanlar ile görüşme ve sohbet esnasında ara bozma ve sorun çıkarmaktan uzak durmak,

Üçüncüsü: Emanete hıyanet etmeyip, sahip çıkmak,

---

[75] "Ramazan-ı Şerif"**, Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 44, s.1.
[76] "Küçük Çocukların Duası", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 23, s.4.

Dördüncüsü: Herkese elinden gelen iyiliği etmek,

Beşincisi: Her sene akrabayı ziyaret etmek,

Altıncısı: Muhtacına bağışta bulunmak,

Yedincisi: Herkesin hakkını vermek,

Sekizincisi: Misafire ikram etmek ve misafiri yedirmek,

Dokuzuncusu: Komşu ve akrabaların ayıp ve kusurlarını görmemek ve örtmek,

Onuncusu: Her türlü ahlaksızlıktan uzak durmaktır."[77]

"Çiçekler" adlı parçada ise güzel ahlâk çiçeklere benzetilmektedir. Nasıl ki çiçekler hayatımızı güzelleştiriyorsa güzel ahlâkta iç dünyamızı güzelleştirir mesajı verilmektedir.

Hanımeli ne güzel bir isimdir. Zannederim ki hiçbir çiçek bu kadar zarif, bu kadar şairâne bir isme sahip değildir. Ondan başka kar gibi beyaz ve rengi ile bir genç kızı andıran zambak en güzel çiçeklerdendir. Bu çiçekleri, daha birçok başka çiçeklere de değineceğim. Akasyalar, manolyalar bahçemi elbette gözümü ve beni memnun edecek bir hale getirirler. Lakin Cenâb-ı Hakk'ın bize ihsan ettiği en güzel bahçe kalbimizle fikrimizdir. Şimdilik onları güzel ahlâk ve ilmi kazanç ile süslemeye çalışalım. Sonra istediğimiz gibi bahçe süsler ve düzenleriz. [78]

"Cenâb-ı Hak, Din ve Ahlâk" adlı parçada bir baba ile oğlu arasında geçen konuşma çocuklara aktarılmaktadır. Bu konuşmada bazı tanımlamalara yer verilmektedir. Ahlâkın ve dinin menşei konusunda çocuklar düşünmeye sevkedilmektedir. Ahlâklı olmanın nasıl gerçekleşeceği de parçada yer alan hususlar arasındadır.

Söyle babacığım! Bana verdiğiniz ilim ve terbiyenin neticesi nedir? Yavrum fikirlerini açmak, seni namuslu ve faziletli bir adam etmek, dinine riayet, hem cinsine yardım, memleketine ve özellikle Osmanlı Milleti'ne huzur ve mutluluğu için uğraşman, hatta sevgili Padişahımız'a muhabbet ve sadakât eylemektir.

---

[77] "Âkil ve İyi Adam Olmanın Adabı", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 35, s.1.
[78] "Çiçekler", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 15, s. 6.

- Pek güzel! Namus ve faziletin başlangıcı nedir?
- Cenab-ı Hak'tan korkmak, ona karşı borçlu olduğun vazifeleri yerine getirmektir.
- Cenab-ı Hakk'a borçlu olduğumuz en birinci vazife nedir?
- Aklının erdiği mertebede her zerre içinde onun büyük bir hikmetini görmeye çalışarak varlığına inanmak, ümidini daima ona atfetmek, onun güzel emirlerine uymaktır.
- İnsanın şahsi vazifelerini yerine getirmesiyle ne türlü bir fayda meydana gelir?
- Vicdanen bir zevk ve sevinç hissetmektir ki, bu ruhani hisse sahip olmaksızın dünyada bahtiyar olmak mümkün değildir, şahsi vazifelerini yerine getirmek öyle bir vasıtadır ki onunla ahret için büyük bir sermaye tedarik edilmiş olur.
- Cenâb-ı Hakk'a borçlu olduğumuz vazifeleri yerine getirmek için ne öğrenmelidir?
- Din dersleri.
- Bu dersler bize ne gibi faziletler öğretir? İzah ediniz!
- Akraba ve taallukatımıza, ben-i ademe ve bizzat kendimize gerekli şeyleri de öğretir.
- Dinin bu kısmına ne isim verilir?
- Ahlâk ismi verilir.
- Bunun gayesi, neticesi nedir?
- Pek güzel bir şey! O da; kendi nefsine yapılmasını istemediğin bir şeyi başkalarına yapmamak ve kendine layık gördüğün iyilikleri elinden geldiği mertebe başkalarına da istemek.[79]

"Güzel Kalp Güzel Saffetten Makbuldür"[80] adlı parçada kalp güzelliğinin dünyadaki her türlü güzellikten daha üstün olduğundan bahsedilmektedir. Ahlâkın insani önemine dikkat çekilmekte ve çocuklar da ahlâklı olmaya davet edilmektedir. Hikâyede;

Bir zatın Münîre isminde gayet çirkin ve topal bir kızı vardır. Kız çok çirkindir. Fakat çirkinliğini unutturacak derecede de güzel bir ahlâka sahiptir. Buna rağmen arkadaşlarından ahlâksız olanlar onunla dalga geçer kızcağızı üzerler. Özellikle bu kızlardan Latife namında birisi, yani en fena yüreklisi yalnız dalga geçmek ve eğlenmek değil hatta hakarette dahi pek ileri vararak Münire'nin çirkinliğini tüm mektep arkadaşları arasında yüzüne karşı söylemeğe cesaret eder. Her nasılsa bir gün bunların bulundukları kasabaya dehşetli ve gayet yayılan bir

[79] "Kırâat-ı Ahlâkiye", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 20,s.1
[80] "Güzel Kalp Güzel Saffetten Makbuldür", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 46, s. 3-4

çiçek hastalığı arz olur. Tüm köy halkı bu hastalıktan etkilendiği gibi dalgacı Latife dahi tutulur. Münire hastalığı göze alarak Latife'ye bakmaya gider. Çünkü Latife'ye bakabilecek güçte bir akrabası yoktur. Hastanın başı ucunda oturup tedavisine yardım eder. Hatta hastalık arttıkça Münire valide ve pederinden ruhsat alarak gecelerini arkadaşının yanı başında uykusuz geçirir. Münire'nin bu çalışma ve gayreti ve Cenâb-ı Allah'ın gücü sayesinde hastalığın tehlikeli zamanını geçiştirip iyileştirir. Fakat çiçek hastalığı onu bir yönü ile etkiler ki simasının eski güzelliği, önceki hali büsbütün değişir. Dalgacı Latife simasının şu değişimini görünce önceden çirkinliğinden dolayı Münire hakkında reva görmüş olduğu alayın cezasına uğradığını anlayıp çok fazla pişman olur; Latife o vakit insanın sahip olduğu güzelliğin en çok kalbin merhamet ve şefkati olduğunu anlayarak Münire'ye ciddi ve samimi bir muhabbet bağlar.

Dergide ahlâk güzelliğinin öneminden bahsedildikten sonra bu ahlâkı nasıl koruyacağımız üzerinde de durulmaktadır. Ahlâkın korunmasında en önemli kural ona zarar verecek şeylerden uzak durmaktır fikri ağırlıkla işlenilmektedir. Çocuklardan ahlâkı bozuk olan arkadaşlarıyla görüşmemeleri istenilmektedir.

> Bir çamaşır yıkayıcı kiralık bir dükkân arıyordu. Büyücek bir mağazada kömür satmakla vakit geçiren bir adam bunu gördü. Dedi ki: Azizim! Gel, burada alışveriş et. Burası geniştir, büyüktür. İkimizi de alır, ikimize de yeter. Çamaşır yıkayıcı bu sözleri dinledikten sonra şöyle karşılık verdi: Dostum! Bu hoş, insani yaklaşımınız, riya katmadan söylüyorum ki beni memnun etti. Teşekkürler ederim. Eksik olmayınız, var olunuz. Lakin fakir, kömür mağazasında oturmakta mazurum. Çünkü senin kömürlerin, benim işkenceler çekerek tertemiz ettiğim, kar gibi bembeyaz bir hale getirdiğim çamaşırlarımı bir anda kapkara eder, emeklerim heba olur. Bunun üzerine kömürcü gülümseyerek şöyle söyledi:
>
> - " Haklısın, doğrusun! İki zıt bir yerde bir araya gelmez. Tıpkı bunun gibi güzel ahlak sahibi de kötü ahlak sahipleriyle zaman geçirir, sohbet ederlerse o güzel huyları, o hoş tabiatları bozuldukça bozulur. Değiştikçe, değişir."[81]

Görüldüğü gibi din, ahlâkı korumada önemli bir görevi üstlenmektedir. Çocuklara farklı mesajlar verilerek ahlâk güzelliği korunmaya çalışılmaktadır. 5

[81] "Hikâye", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 44, s.3.

farklı konuda işlenilen ortak değer , ahlâk güzelliğinin dünyadaki tüm güzelliklerden daha önemli olduğudur. Hazret-i Aişe'den örnek verilmesi de İslâm'ın ahlâk kurallarının çocuklara benimsetilmeye çalışılmasının bir göstergesidir.

3.2. AHLÂKİ DEĞERLER

Çocuğun "insanî vasıflara" sahip olarak yetişmesinde, ahlâki değerlerin önemli bir rolü vardır. Ahlâkî değerler, çocuğun olumlu davranışlar kazanmasına öncülük ettiği gibi, toplum içinde kabul görmesinin de sınırlarını belirler. Dergi de bu derece önemli olan ahlâki değerlerin üzerinde fazlası ile durmakta ve bir çok konuda çocukları eğitmektedir. Aşağıda derginin önem verme sıralaması dikkate alınarak 28 konu başlığı altında ahlâki değerler incelemeye tabi tutulmuştur.

Ayrıca dergide yer alan değerler tarafımızdan incelenmiş ve oransal olarak grafiklerle bu dağılım aşağıda verilmiştir. Bu iki grafik iki farklı konunun değerlendirilmesini içermektedir. İlk grafiğimizde ÇMG'deki konu dağılımını görebilmekteyiz. Bu bize ana konumuz olan değerlerin diğer konulara oranla ne kadar işlenildiğini aktarırken, ikinci grafiğimizde ahlâki değerlerin dergide ne oranda işlenildiğini anlayabilmekteyiz.

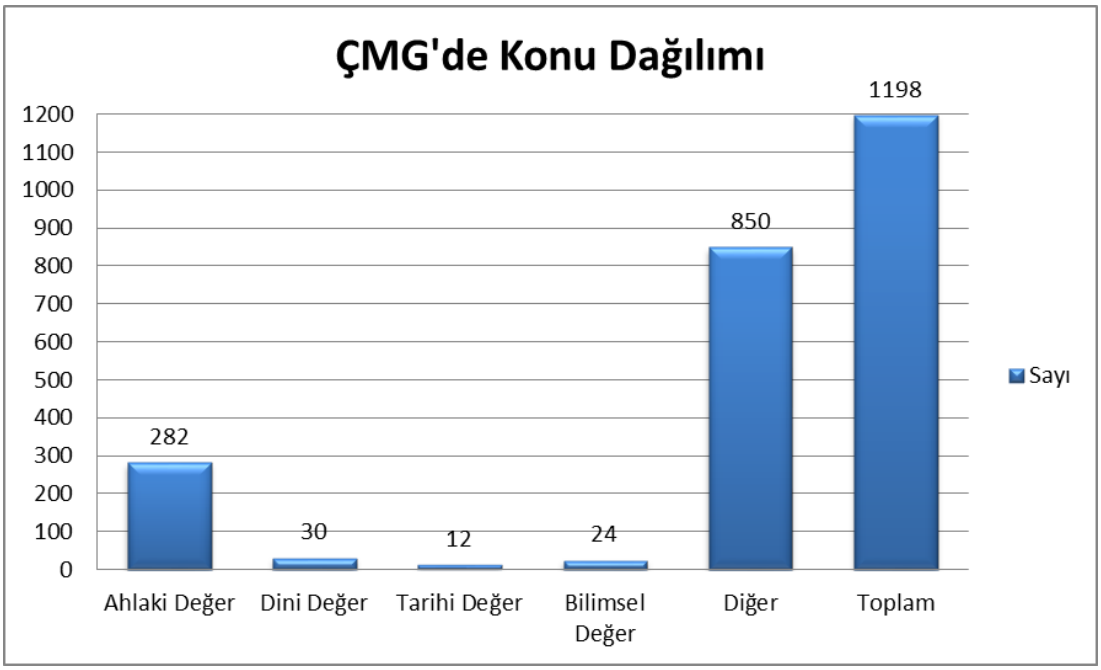

Grafik 1: ÇMG'de Konu Dağılımı

Görüldüğü gibi dergide en çok ahlâki değerler yer almakta (282) bunu dini değerler, (30) bilimsel değerler, (24) ve tarihi değerler (12) takip etmektedir. Diğer başlığı altında ise bilmeceler, haberler, kitap tanıtımları, padişaha övgüler gibi konu başlıkları bulunmaktadır. Dikkat çeken bir noktada diğer tüm değerlerin toplamının ahlâki değerlere ulaşamamasıdır.

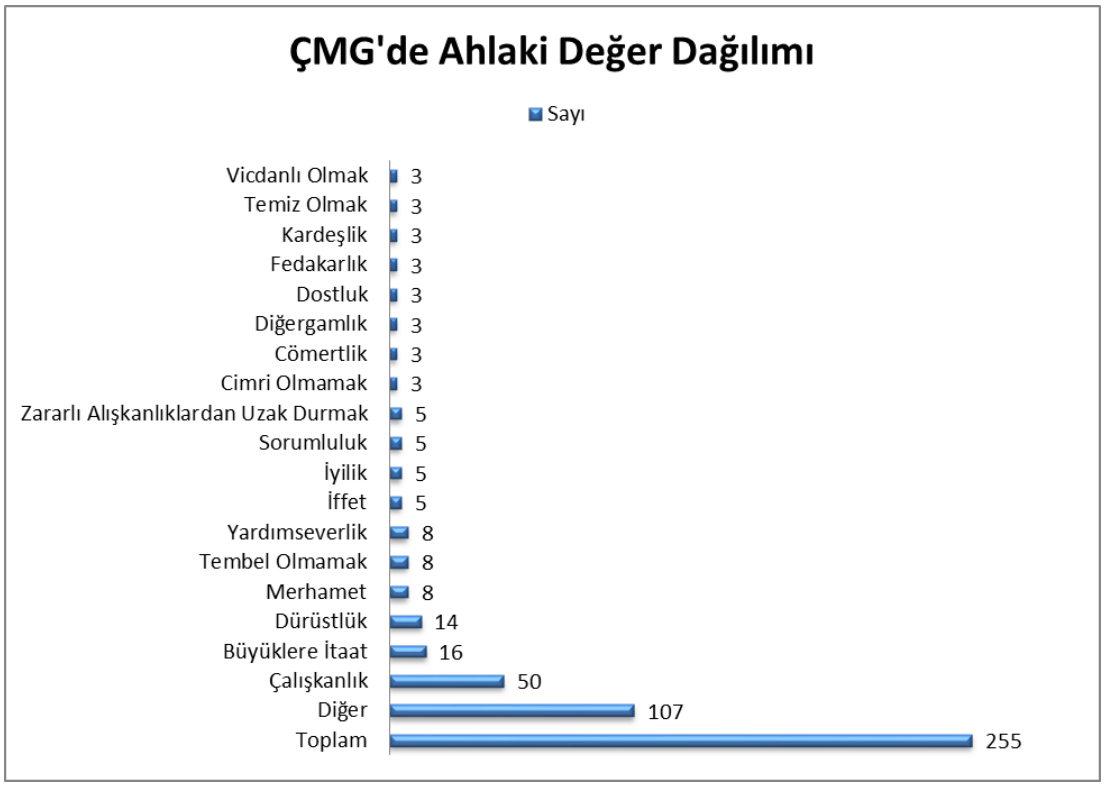

Grafik 2: ÇMG'de Değer Dağılımı

Yukarıdaki grafikte en fazla değinilen ahlâki değerin çalışkanlık olduğu görülmüştür. Okuyucu kitlesindeki çocukların öğrenci olması ve çalışkanlığın öğrencide aranan en önemli vasıf olmasından kaynaklanmış olabilir. Zaten okuyucu kitlesi düşünüldüğünde derginin en çok çalışkanlığa önem vermesi doğaldır. Çünkü çocukların o yaşlarda en çok önemsediği şey çalışkan bir birey olabilmektir. Büyüklere itaat, dürüstlük, yardımseverlik ve merhamet ise çalışkanlığın hemen ardından gelmektedir.

Görüldüğü üzere olumlu davranışlar arasında çalışkanlık ön plana çıkarken olumsuzlarda tembellik ön plana çıkmaktadır. Bu yoğunluk belirtildiği üzere hedef kitlenin öğrenci olmasıyla açıklanabilir.

Diğer başlığı ise bir çok ahlâki değeri bir arada işleyen parçaları ve ahlâk güzelliğinin öneminden genel olarak bahseden parçaları içermektedir.

3.2.1. Çalışkanlık

Çalışkan sözlükte; çalışmayı çok seven, işten kaçmayan, çok çalışan kimse anlamına gelir. Çalışkanlığın terim anlamı ise; çalışkan olma durumudur. [82]

İncelediğimiz dergide en fazla işlenen ahlâki değer çalışkanlıktır. Çocuklar mütemadiyen tembellikten uzaklaştırılmaya çalışılmıştır. Çalışkanlıkla ilgili çok fazla konu işlendiği için aralarında benzerlik gösterenler çalışmamıza dâhil edilmemiş, fakat ne oranda geçtiği hakkında bilgi verilmiştir. Örneğin çalışkanlıkla ilgili 50 farklı hikâye ve şiirden 11 tanesi değerlendirmeye alınmıştır. Diğerleri çalışkanlık yanında farklı bir değer de zikrediliyorsa diğer değer başlığı altında işlenmiştir. Yani kalan 39 parça diğer değer başlıkları altında bulunmaktadır. Bununla birlikte çalışkanlık ile ilgili parçalar tür yönünden bölümlere ayrılarak incelenmiştir. Bir kategoriye dahil edilemeyen parçalar yazılar başlığı altında, diğerleri hikâyeler, şiirler ve özlü sözler olarak dört farklı kategoride değerlendirmeye alınacaktır.

3.2.1.1. Çalışkanlıkla İlgili Yazılar

Dergide çalışkanlıkla ilgili öğüt verici tarzdaki parçalar ‘Çalışkanlıkla İlgili Yazılar’ başlığı altında değerlendirilmeye alınmıştır. Bu yazılarda hayatın bir amacı olduğu fikri makalelerde ağırlıkla işlenmiş ve bu amacın da çalışmakla sağlanacağı okuyucuya aktarılmaya çalışılmıştır.

[82] İlhan Ayverdi, Misalli Büyük Türkçe Sözlük, Kubbealtı Yayınevi, Ocak, 2011, c.1, s. 529.

Örneğin Fransızca'dan çeviri olan "Ömür Boyu Çalışkanlık"[83] adlı parçada insanın ömrünün çok kısa oluşu üzerinde durulmuş ve bu ömrün ancak ve ancak çalışma ile doldurulabileceği anlatılmıştır.

İnsanın ömrünün ne kadar kısa olduğu ise benzetme sanatı kullanılarak çocukların zihin dünyasına aktarılmıştır. Ömür; parçada bazen sabah açıp akşam solan bir çiçeğe bazen de hızla akıp ilerleyen bir nehre benzetilmiştir. Yazının devamında hiçbir insanın zamanı durdurmaya gücünün yetmediğinden bahsedilmiş ve tüm bu örneklerden çocuğun ders çıkarması ve bu ömrü çalışma ile geçirmesi istenilmiştir.

Parçada gençlik zamanlarının en ferah ve güzel zamanlar olduğundan ve geri gelmeyip kapanan bu sayfaların bir daha açılamayacağından bahsedilmiş ve bu zamanların çalışmakla geçirilmesi tavsiye edilmiştir. Eğer zamanımızı anlamlı bir şekilde geçirmez isek yaşlanınca elimiz yüzümüz buruşunca, vücudumuz iki büklüm olunca, yaşadığımız hayattan pişman oluruz denilmekte, bu hal gaflet hali olarak nitelendirilerek, "son pişmanlık fayda vermez" sözüne vurgu yapılmaktadır. Çocuklar pişman olmamaları için bir dakika bile durmadan çalışmaya davet edilmektedir.

Yazının devamında ise hayvanların bile çok çalışkan olduğu aktarılmış ve çocuklara ibret olması amacıyla şu ifadeler kullanılmıştır:

> Yavrularının beslenmesi için ölüm tehlikesini bile göz önüne alıp koca bir ordudan adam kapan kaplan gibi kan dökücü bir hayvandan yahut kış devam ettiği müddetçe yaşamak için bütün yaz mevsimi yiyecek tedarikiyle meşgul olan karınca denilen mahlûkattan ibret alalım. [84]

Ayrıca parçada tembel insanın maddi ve manevi ıstırap çektiğine vurgu yapılmaktadır:

> Bir tembele sorunuz ömrünün uzunluğundan, halinden şikâyet eder. O şikâyet etmesin de kim etsin! Onun gibi bütün hayatını haylazlıkla geçiren bir bedbaht ömrünün uzunluğundan ve vaktini böyle boşu boşuna heba etmiş

[83] Sür'at-i Ömür-Çalışkanlık, **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1,sayı 16, s.3-4.
[84] "Sür'at-i Ömür-Çalışkanlık", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 16, s.3-4.

olduğu için ve bu durum da gözüne hoş görünmeyip daima maddi ve manevi muzdarip olarak halinden şikâyetçi olmaz da ya kim olur![85]

Çalışkan olanın ise kalben rahat olacağı üzerinde durulmuş ve parçanın sonunda ise çalışmanın vatana ve millete karşı bir görev bilinci olduğundan bahsedilmiş, iyi bir vatandaş olabilmek için devlet ve milletimize hizmet etmek için gece gündüz çalışmamız gerektiği ifade edilmiştir.

Çalışmanın insanın hayatını devam ettirmesi için zorunluluğu üzerinde durulan "Servet Çalışmaya Engel Değildir" adlı parçada tembel insan bozuk bir saate benzetilmiştir:

> Dünyada çalışma ve gayreti ortadan kaldıracak hiçbir şey olamaz ve bir insan dünyanın hazinesine sahip olsa yine çalışmaktan kurtulmuş bulunmaya, tembellik içinde ömrünü geçirmeye, ömrünü bitirmeye çalışmaz. Bir saat makinesine bakınız! Yirmi dört saat zarfında bile zaman zaman ses vererek bir faaliyet gösterir. Acaba ona bu kuvveti veren yani onu işletmeye yarayan şey nedir? İçindeki zemberek değil mi? İşte insan da böyledir. İnsanın hayatı ve faaliyeti işle ayakta durur. Boş bir insan hareketten sakat bir saate benzer. [86]

Parçanın devamında cahilliğin doğurduğu sonuçlar şu şekilde aktarılmıştır:

> Bir cahil görürsünüz! Hiçbir şeye aklı ermez. Hiçbir işe netice ve karar veremez. Bir meclis sohbetinde bulunsa dilsiz gibi oturur, söylese mahcup, sessiz dursa muzdarip olur. Bilgili bir çocuk ona rehber ve peder olur. Cehalet, haysiyet ve itibarını azalttığı gibi üzerinde adeta bir kusur ve şekilsiz bir cisim gibi durur. Her dakika onun ruhuna sıkıntı ve azap verir. Herkesin gözünde kapalı bir kitaptır. Hiçbir hakikat onda ortaya çıkmaz. Her neye baksa derinlikler içinde karanlıklara gömülür.[87]

Parçada çalışabilecek durumda olanlara verilen sadakanın bireysel ve toplumsal sıkıntılarına da şu cümlelerle işaret edilmiştir: "İş görebilmeye gücü olan bir fakire sadaka vermek, onu o adi işe alıştırmak demek olduğu gibi verilen para

---

[85]"Sür'at....., s.4.
[86] "Servet Çalışmaya Mani Değildir", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1,sayı 25, s.3.
[87]" Servet.....", s.4.

dahi topluma karşı suiistimal olunmuş olduğundan sahibi bu hususta sorumlu olunur."[88]

"Meşhurların Sözlerinin Bir Kısmı" adlı parçada da mutluluğun anahtarının çalışmak olduğundan ve çalışmanın yalnızca zihinle değil bedenle birlikte olursa başarılacağından şu şekilde bahsedilmektedir:

"Cisminizin sağlam olması için vücudunuzu daima idmana alıştırınız. Vücutça kuvvetli olan bir adam olunuz ki akıllı bir insan olabilesiniz. Akıl tam, vücudu sağlam adamda bulunur. Güzel iş yapmakta hem fayda, hem lezzet vardır." [89] Parçanın devamında da sadece para ile insanlara iyilik yapılmayacağı çalışmanın daha önemli olduğu şu şekilde anlatılmıştır:

"İnsanlara çok iyilik yapacak kadar malı olmayan adam, para ile yapamadığı iyiliği çalışma ve gayretle icra edebilir."[90]

Bazı yazılarda çalışkanlık dinî değerlerle ilişkilendirilerek ele alınmıştır. "Makale" başlıklı parçada, bahşettiklerinden dolayı Allah'a şükredilmesi ve bu bağışlardan istifade yolunu açan padişaha dua edilmesi istenerek gerçek şükrün ilim tahsili sayesinde olacağı şu şekilde belirtilmektedir:

> "…dinimizin emrettiklerinin tümünü uygulamak, yapma dediklerinden çekinmek, bu kadar iyiliklerden, bağışlanmalardan istifade edebilecek bir kuvveti elde etmek için çalışıp çabalayarak geceyi gündüze katarak şu zayıf çiçeklerden kelebeklerden ibret alıp ilim etmeli ve tahsilde hünerli olmalıdır.[91]

Çocukların tembel olmamaları, tembelliğin zararları, tembelliğin insanların hayatlarında nelere neden olduğu, neleri kaybettirdiği "tembellik" başlıklı birçok konuda işlenilmiştir.

---

[88] "Servet .....", s.4.
[89]" Ba'z Akvâl-i Meşâhir", **Çocuklara Mahsus Gazete,** cilt 1, sayı 39, s.2.
[90] "Ba'z....",, s.2.
[91] "Makale", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 4, s.4.

Dergide tembellik korkulması gereken bir şey olarak nitelendirmektedir.[92] Eğlence ile hayatı geçirmenin ve tembelliğin insanın kalbinde huzursuzluğa neden olacağından şu şekilde bahsedilmektedir:

> Bu iki kusur, insani faziletler işlemeğe alışan, kalbinde fenalık için bir nefret hisseden insanları bile müthiş intizamsızlığa sürükler. Tembellik, ruha tembellik verici bir dermansızlıktır ki insanları iyilik işlemekten men ettiği gibi, fenalık için de gizlice mübtela eder.[93]

Tembel olan kişi dergide ilim ve hünerden nasipsiz bir insan olarak görülmüş ve tembelliğin güzel huyları ortadan kaldıran bir unsur olduğu aktarılmıştır. Parçada tembel olanların insani vasıflarını kaybettikleri anlatılmaktadır.

> Tembel bir kimse insan değildir, istirahatte olan meyl ve sevdası onu daima kendi yüce menfaatleri doğrultusunda yaşamaya sevkeder. Ne maharet ve sanatını göstermeğe, ne mesleğine gerekli olan bilgileri kazanmaya, ne olumsuz sorunları müteakiben iş görmeğe, ne büyük bir hızla ahlâkını iyileştirmeye gayret eder. Böyle bir insanı ne yapmalı? Hiçbir şeye yaramaz değil mi? İşler canını sıkar. Ciddi tartışmalar zihnini yorar. Çalıştı mı dakikalar saat gibi görünür, eğlenmeğe başladı mı saatler dakika kadar görünmez. Bütün zamanını faydasız geçirir. Sabahleyin ne yaptığını sorunuz. Ona dair hiçbir şeyi bilmez, çünkü: niçin yaşadığını bile tefekkür etmeden yaşıyor; güç yetirdiği kadar geç kalktı, avarelikle giyindi, yanına kim geldiyse gevezelik etti. Odasında birçok kez dolaşarak yemeğe çağırdıklarını umursamamazlıkla işitti. Yemeğe geldi; zaten yemekten sonrası da sabahki gibi, bütün hayatı ise bugünkü gibi devam edecek. Pekâlâ! Sorarım, şimdi böyle bir adamı ne yapmalı? Bu türden insanlar neye yarar?"[94]

Bir başka "Tembellik"[95] başlıklı parçada ise tembellik tehlikeli bir sefalete benzetilmektedir. Tembel olanın mutluluğu yakalayamayacağı vurgulanmaktadır. Parçanın devamında ise tembellik şöyle tavsif edilmektedir:

> Tembellik; bir mutluluk düşmanıdır ki: insanı daima felaket yollarına, musibet uçurumlarına sevk eyler. Tembellik; bir pişmanlık ve felakettir ki: onun ile bir şahıs kendisine bir eğlence bulamadığından ruhu daima ızdıraplar içerisinde olur. O hal ile bakışlarının önüne bir gaflet perdesi çekilir. O yol ki kötülüğü takdir edemez. Kendisini felakete sevkeden yolun fenalığından, dehşetinden felaketinden haberdar olamaz. Hâsılı o mahalin en derin noktalarına nüfuz eden gelişim tomurcuklarını söndürerek

---

[92] "Tembellik", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 2, sayı 76,s.6.
[93] "Tembellik", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 2, sayı 76,s.6.
[94] "Tembellik", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 2, sayı 76,s.6.
[95] "Atâlet", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 2, sayı 85, s.6.

> mutluluk medeniyetini ortadan kaldırır. O şehri hayale gelmez bir harabeye, fikre sığmaz bir hale sokar. Tembellikle geçen o zaman iyiden iyiye insanın hayatını zehirler.[96]

Parçanın sonunda ise çalışkanlığın mutluluğun anahtarı olduğu vurgulanmaktadır.

"Bir Tembel Çocuğa" adlı parçada tembel bir çocuğa verilen nasihatler okuyucuya aktarılmaktadır. Kararlı olmadan bir şeyin başarılamayacağından, şu anda çekilen sıkıntıların ileride insanı rahatlatacağından bahsedilmektedir. Yaşamak için çalışmanın vacip olduğu, zamanın hızla akıp gittiğini ve insanın bu nedenle *ahiretine azık biriktirmesi* gerektiği hatırlatılmaktadır. Medeniyetin de çalışma ile ilerlediği şu cümlelerle ifade edilmektedir:

"Çalışma medeniyeti, tembelliği, vahşeti terk eder. İlim medeniyetin ateşidir. Bilginin yokluğu o ateşin sönmesi demektir. Ateşsiz medeniyet içinde musibet ortaya çıkar."[97]

Parçanın devamında ise; yetim ve başarılı çocukların hayatlarından örnekler verilmekte, çocuğun bu şartlar altında daha çok gayret etmesi gerektiği üzerinde durulmakta ve Cenâb-ı Allah'ın da sevgisinin bu yolla kazanıldığı belirtilmektedir.

"Tembellik" başlıklı bir diğer parçada ise tembelliğin tanımı şu şekilde yapılmıştır;

"Tembellik cisim ve ruhu istila eden bir rehavettir. İstediklerimizi elde etmeye çalışmaktan, sorumluluklarımızı yerine getirmekten insanı meneder. Şu an yapılması gerekli olan şeyi geleceğe aktarır."[98]

Parçanın devamında tabiatın dahi devamlı bir çalışma içerisinde olduğundan, âlimlerin kalıcılıklarını çalışma ile sağladığından bahsedilmektedir. İnsanın hem bedenen hem ruhen çalışmaya engel olmaması gerektiğinden eğer engel olursa cahil kalacağından ve hatta bildiklerini bile zamanla unutacağından bahsedilmekte ve sonuç kısmında tembelliğin de bir nevi fakirlik olduğu anlatılmaktadır.

---

[96] "Atâlet", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 2, sayı 85, s.6.
[97] "Bir Tembel Çocuğa", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 2, sayı 69, s.6-7.
[98] "Tembellik", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 45, s.6-7.

3.2.1.2. Çalışkanlıkla İlgili Hikâyeler

Çalışkanlık ile ilgili hikâyelerde genellikle ibretlik bir olaya yer verildiği ve çocukların bu yolla çalışmaya teşvik edildiği görülmektedir. Hikâyeler günlük olaylardan seçilerek 'Çocuklara herkesin başına gelebilir' mesajı verilmekte ve çalışmamanın sonucunda kaybedecekleri üzerinde durulmaktadır.

Örneğin; "Cömert Arkadaşım"[99] adlı hikâyede küçük yaşta ebeveynlerini kaybeden Muhammet Emin Efendi'nin başına gelen talihsiz olaylara karşı yine de çalışmayı elden bırakmaması ölene kadar da bunu devam ettirmesi özendirici bir dille anlatılmaktadır:

Muhammet Emin adında bir çocuk vardır. Bu çocuk ebeveynlerini kaybeder ve dayısı tarafından bir yatılı okula yazdırılır. Anne ve babasının ona verdiği terbiyesini koruyan Muhammet Emin adındaki çocuk çalışkanlık örneği olarak gösterilir, öğretmenlerinin belirledikleri günlük görevleri hakkıyla yapmaya çalışır, amirlerinin babacan öğütlerini can kulağıyla dinleyip gereğince uygular. Devletine ve milletine karşı görevini yerine getirir ve daima çalışır. Fakat bir gün çocuk aniden kulağından rahatsızlanır ve okulda bulunan doktora gösterilir. Kulaklarının ikisinde de işitme kaybı olduğu söylenilir ve çocuklar arasında sağır lakabıyla çağrılmaya başlanır. Kulakları rahatsız olmasına rağmen okumayı elden bırakmaz. Hatta sesleri duyabilmek için öğretmenlerinin yakınına giderek dersi oradan dinler. Bazen de zeki olan çocukların evlerine giderek arkadaşlarından dersi anlatmalarını ister. Hasta olmasına rağmen bir günkü ödevini ertesi güne bırakmaz. Muhammet Emin daha sonra genç olmasına rağmen verem olur fakat hasta yatağında bile okumayı elden bırakmaz. Çocuk aniden vefat eder. Vefat haberini işiten arkadaşları üzülür ve matem tutarlar. Böyle dinini yaşayan, faydalı, zeki, dikkatli, anlayışlı bir arkadaşlarının ebediyete intikal etmesi arkadaşlarını çok etkiler. Birkaç arkadaşı sözlerinde Muhammet Emin (Allah rahmet eylesin. Çok iyi çocuk idi. Ölüp gitti. Fakat kimseyi gücendirmedi. Allah onu da ahirette mutlu olanlardan eylesin. Mezarı nurlansın.)gibi dualarla yadederler.

---

[99] "Âli-Cenâb Arkadaşım", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 2,sayı 52, s.2-3.

Sonuçta hikâye dîni bir değere bağlanmış, 'Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak için çalışmalıyız ve insanları gücendirmemeliyiz' mesajı okuyucuya verilmiştir.

"Çalışmamanın Sonu" [100]adlı hikâyede ise çalışmayan çocuğun sonunda bir yılını kaybetmesi şu şekilde anlatılmaktadır:

Fehmi ile Lütfü öz kardeştir. İkisi birlikte özel okullardan birine giderler. Fehmi gayet zeki, akıllıdır. Bir taraftan öğretmenlerin söylediklerini güzel güzel dinler, bir taraftanda zihninde canlandırır, şekillendirir. Bununla beraber hangi ders olur ise olsun bir kere anlatıldı mı, ilk bakışta anlar, konuyu kavrar. Çekmecesi aferin, takdir belgeleriyle dolar, yaldızlı kitaplara altın saatlere sahip olur. Lütfü'ye gelince o da oldukça zeki idiyse de asla ders dinlemez, zihnini yormaz, çalışmaz. İmtihan zamanı yaklaşınca Fehmi kardeşini ders çalışmaya çağırır fakat Lütfü şimdiye kadar bir şey anlamadım bahanesi ile ders çalışmaya yanaşmaz. Fehmi kardeşinin dersi dinlemesi gerektiğini daima kardeşine söyler o ise kulak asmaz. Fehmi derste akıldan ders dışında başka bir şey geçirilirse anlaşılamayacağını kardeşine defalarca anlatsa da o aldırmaz sınava yakın da kendini hatasından dolayı aptallıkla suçlar çaresiz bir hale düşer ve sene sonunda bu hareketinden dolayı sınıfta kalır.

Bir çocuğun yıllar sonra bir arkadaşını çok kötü bir halde bulmasını anlatan hikâyede[101] ise çalışmamanın sonunda insanın ne hallere düşebileceği, hayatta neleri kaybedebileceği gözler önüne serilmektedir:

Memur olan bir kişi evinden çıktığı esnada yalın ayak, çamura batmış sefil bir gence rastlar. Bu genç karnının aç olduğunu ve karnını doyurması gerektiğini anlatarak para ister. Memur ise gence dikkatlice bakınca onu tanımaya başlar. Aç olmasına yüreği dayanamayan memur yanında bulunan akçenin yarısını ona bağışlar. Tanıdığı gencin adı Ahmet'tir. Aynı mahallede yetiştiklerini ve çocuğun çok zeki olması hatırına gelir. Ahmet'in aslında çalışmanın ne derece mühim bir vazife olduğunu bildiğini fakat yine de okul zamanı geldiğinde tereddüt ettiğini hatırlar. Ahmet'in okula gitmemek için devamlı bahaneler uydurduğunu, onu çağırmaya gittiğinde okula gelmemesini, havanın sıcak ya da soğuk olmasını bile okula

[100] "Çalışmamanın Sonu", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 2, sayı 72, s.2.
[101] "Hikâye", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 42, s.2-3.

gitmeme nedeni saydığını, annesini yarın giderim diye kandırdığını ve hayatının böylece geçtiğini düşünür ve üzülür. Ahmet'in daha sonraları annesini vefat ettiğini, babasının bıraktığı serveti ise eğlence uğruna yediğini ve ondan bu hale düştüğünü anlar ve arkadaşına nasıl yardım edebileceğini düşünerek oradan ayrılır.

Dergide çalışkanlıkla ilgili kısa ama etkileyici hikâyeler de bulunmaktadır. Örneğin aşağıdaki kısa hikâye vaktin önemi dükkân sahibinin astığı levha üzerinden anlatılmaya çalışılmaktadır:

"**BİR LEVHA**

Vaktini düşüncelere harcayan bir zat oda kapısının üzerine şöyle bir levha asmış:

"Ey beni ziyarete gelen dost!

Gevezelikle vakit zayi etmekten hazzetmem;

Ya şimdi buradan çıkıp gitmeli

Yahut benimle birlikte çalışmalı"[102]

Çalışkanlıkla ilgili "Çiftçi ile Çocukları" adlı hikâyede çalışmanın büyük bir hazine olduğu mesajı verilmektedir.

> İhtiyar bir çiftçi ölümünün yaklaştığını hissettiğinden çocuklarını yanı başına toplayıp vasiyet yollu dedi ki: "Yavrularım işte sizden ayrılacağım zaman geldi. Vefatımdan sonra dedelerimizden bize kalan şu tarlayı kesinlikle satmaya kalkmayınız. Ekin vakti gelir gelmez tarlayı kazmaya başlayınız. Öyle bir kazınız ki el işlemedik bir yer kalmasın." Peder vefat etti çocukları tarlayı alt üst ettiler. Aradıkları hazineyi bulamadılar. Fakat sene sonunda gayretlerinin karşılığı olarak çok mahsul ve servet kazandılar. O vakit anladılar ki, akıllı babaları vefatından evvel kendilerine "Çalışmak büyük bir hazinedir."demek istemiş.[103]

[102] "Bir Levha", **Çocuklara Mahsus Gazete,** cilt 1,sayı 18, s.7.
[103] "Malumât-ı Medeniyye", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 5, s.3-4.

"Hazinelerin En Kıymetlisi Çalışmadır"[104] adlı hikâyede de zengin bir baba ile oğlunun arasındaki diyalogla asıl zenginliğin çalışma olduğu vurgulanmaktadır.

Muhammet Efendi namında zengin bir zâtın Ahmet isminde bir çocuğu vardır çocuk her gün mektebe devam ettiği halde bir şey öğrenemez. Pederi Ahmet'i huzuruna getirterek neden çalışmadığını, zenginliğine mi güvendiğini sorarak bunların bir bela ile yok olabileceğini selin, yıldırımın malı mülkü mahvedebileceğini anlatır. Çocuk çalıştığını fakat zihninin almadığını anlatır. Babası bir tatil günü çocuğu yanına alarak biraz gezmeğe çıkarır. Geze geze bir demirci dükkânın önüne gelirler. Peder hiçbir yerde durmadığı halde bu dükkân önünde durur. Çocuk bunu görüp şaşırır. Bir sürü süslü dükkânın önünden geçip durmamalarının fakat burada durmalarının nedenini sorar. Babası çocuğa billurların, aynaların hepsi mahvolabileceğini, sahibini sefalet içinde terk edeceğini ve onların süsten başka bir şeye yaramadığını anlatır. Babası ateş içinde kızaran demir parçasını göstererek demircinin gayret ederek onu ateşte kızdırdığını sonra çekiçle istediği şekil ve surete sokarak kapılar, parmaklıklar ve daha birçok şeyler yapabildiğini, sanatı sayesinde her nerde olursa olsun geçimini temin edebildiğini, çalışıp her türlü sefaletin önüne geçebildiğini anlatır ve onun da çalışıp engelleri aşabileceğini söyler. Sabır ve gayretin insanı sağlam fikirli bir birey haline getirdiğini anlatır. Ahmet pederinin bu sözlerini dinleyerek o günden itibaren gayretle çalışmaya başlar ve sene sonunda güzel bir şekilde imtihan verip diğer arkadaşlarıyla sınıfı geçer.

Hikâyenin sonunda mesaj net bir şekilde verilmektedir:

"Hisse – İnsan çalışma ve gayret ve sabır ve sebatla çoğalan engelleri defedebilir."[105]

3.2.1.3. Çalışkanlıkla İlgili Şiirler ve Özlü Sözler

Dergide çalışkanlıkla ilgili çok fazla şiir bulunmaktadır. Bunların çoğunun şairleri öğretmen ve öğrencilerdir.

---

[104] " Hazinelerin En Kıymetdârı Sa'y dir", **Çocuklara Mahsus Gazete,** cilt 1, sayı 19, s.6-7.
[105] "Hazinelerin En Kıymetdârı Sa'y dir", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 19, s.6-7.

Aşağıda yalnızca bir kısmı alıntılanan ‘Oğlum’ şiirinde bir çocuğun çalışkan olması gerektiği, haylaz ve cahiller ile görüşmenin kişinin ahlâkını değiştireceği şu mısralarla ifade edilmiştir:

“**OĞLUM**

Git mektebe kesb-i rif’at* eyle

Tahsile müdâm-ı gayret eyle

Öldürme zamanı olma tembel

Kesb-i hünere oyundur engel

Cahiller ile görüşme asla

Haylazlar ile bir olma kat’â

Yevmî verilen dürûsu ezber

Et kim olasın sınıfta server”[106]

Bazı şiirlerde ahlâkî ve dinî değerlerin birlikte yer aldığı görülmektedir. Örneğin;

“**MEKTEP İHVÂNIMA HİTAP**

Kılayım şöylece bir arz-ı meram*

Besmele ile edeyim feth-i kelâm

Ne kadar aciz isem de gerçi

---

[106]Oğlum, **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1,sayı 36, s.1-2.
*Kesb-i Rif’at: Büyük rütbe kazanmak.
*Arz-ı Meram: İsteğini söylemek.
*Pend-i Rica: Nazikçe nasihatte bulunmak.
*İhvân-ı Kiram: Cömert kişiler
*Dâr-ı İrfan: Kültür yurdu, bilgi evi
*İn’âm: Nimet verme, iyilik etme
*Fevt: Bir daha ele geçmemek üzere kaybetme.

Yine vardır size bir pend-i ricam*

Çalışıp eyleyelim kesb-i kemâl

Bize elzem budur ihvân-ı kiram*

Dâr-ı irfanı* tefeyyüz işte

Bize bundan iyi olmaz in'âm*

Vakti fevt* etmeyelim zira ki

Bir dahi geçmez ele bu eyyâm

Hâsılı sa'y edelim tahsile

Olunur sa'y ile tahsil-i meram"

"İleri gitmede bütün şu cihan,

Çok çalışmak gerek diyor bu zaman,

Kalmadı tembele ne şan ne de nâm,

Şimdiden siz çalışmaya alışın,

Çalışın yavrucaklarım çalışın.

Bakınız şu küçük arıya hele,

Uçuyor bahçede vızıltı ile,

Bal içindir çalıştığı öyle,

Sizde şimdiden çalışmaya alışın,

Çalışın yavrucaklarım çalışın"[107]

Bir çocuğun arkadaşına yazdığı "Settar Bey'e" adlı şiirde de okumanın önemi üzerinde durulmuş, edep sahibi olmanın ancak tahsil ile olabileceği ifade edilmiştir:

"**SETTAR BEY'E"**

Kardeşim etmeli tahsil-i kemâl

Budur ârayîş-i bezm-i âmâl*

Okumak işte budur feyz-i hüner

Okuyan en güzel âsârı süzer

Bütün âsâr-ı edibâneyi* gör

Sonra eş'âr-ı edibâneyi* gör

Hazer* can eyleyerek kîyl-i ezber

Sebeb-i feyz olur elbet o eser

Kim faziletle olursa âlî

Mûcib-i şöhret* olur ef'âli…"[108]

"Benim Halim" başlıklı şiirde de yukarıdaki hikâyeye benzer şekilde zorlukta, sıkıntıda çalışmayı elden bırakma mesajı bu sefer de bir şiirle çocuklara şu şekilde aktarılmıştır;

---

[107]"Mektep İhvânıma Hitabe", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1,sayı 36, s.1.
*Âsâr-ı Edibâne: Edebi eserler
*Eş'âr-ı Edibâne: Edebi, kafiyeli, vezinli sözler
*Hazer: Sakınma, kaçınma
*Mûcib-i Şöhret: Şöhret sebebi
*Def'ül-Elem: Üzüntüleri uzaklaştırmak
*Bezm-i âmâl: Emellerin bir araya gelmesi.
[108] "Settar Bey'e", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 2,s.3,s.8.

“BENİM HÂLİM”

Giderim mektebe erkenden
Demem asla yağıyor kar ve ayaz
Potinimden çekerek lastik ben
Yaparım kendime a’lâ bir saz

Bana bir şey demez asla hocam
Bilirim dersimi çünkü su gibi
Ederim böylece ben def’ü’l-elem*
Komayıp elden usûl ü edebi
Severim gezmeği hem Cuma günü
Alarak sırtıma mavi gocuğum
Var ise komşuda sünnet düğünü
Yaramazlık ederim ben çocuğum
Eve geldikte çöküp rahleme diz
Açarım dersimi ezber ederim
Sabah oldukta “babam” der gidiniz
Koşarak mektebime ben giderim

Bana kimse demez asla haylaz
Koca tembel utanıp arlanmaz”[109]

Çalışkanlıkla ilgili güzel sözler dergide genellikle “Emsâl ve Hikemiyyât” başlığı altında yer almaktadır:

“Çalışmayanlar, tembellik edenler için aç kalmak tabiidir.”[110]

“En tatlı ekmek, insanın kendi çalışması ile kazandığı ekmektir.”[111]

“Çalışkan adamın her işi altın vücuda getirir.”[112]

---

[109] “Benim Halim”, **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 2,sayı 84, s.5.
[110] “Emsâl ve Hikemiyyât”, **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 17, s.7.
[111] “Emsâl ve Hikemiyyât”**, Çocuklara Mahsus Gazete,** cilt 1, sayı 17, s.7.

"Çalışan insanlar ömrün zevk ve neşesinden faydalanırlar. Çalışmayanlar ise hayatı üzerlerinde bir yük gibi ağır bulurlar. Her dakikalarını sıkıntılar içinde geçirirler. Sen de çalış. Fazilet sahibi ve olgun ol!"[113]

Sonuç olarak çalışkanlık ve tembellik, dergide üzerinde en fazla durulan konudur. Bu durum bize dergide değerler içerisinde çalışkanlığın öne alındığını göstermektedir. Ancak sık sık karşılaşılan tekrarlardan okuyucunun sıkılabilme ihtimali mevcuttur. Gerek İslâmi kaynaklardan gerekse yabancı kaynaklardan faydalanmak suretyle çocuklara bu değer kazandırılmaya çalışılmıştır.

3.2.2. Büyüklere Saygılı Olmak

İslam kültüründe anne babanın yeri çok büyüktür. Kur'an-ı Kerim'de Allahü Teâlâ: "Allah'a kulluk edin, O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın ve ebeveyne güzel muamele edin."[114] "Biz insana anne babasına karşı iyi davranmasını tavsiye ettik, zira annesi onu karnında zorlukla taşımış; onu güçlükle doğurmuştur."[115] buyurarak anne babaya iyilikle muamele etmenin önemini vurgulamıştır.

Bir başka Ayet-i Kerime'de de ; "Rabbin, kendisinden başkasına asla ibadet etmemenizi, ana-babaya iyi davranmanızı kesin olarak emretti. Eğer onlardan biri ya da her ikisi senin yanında ihtiyarlık çağına ulaşırsa, sakın onlara öf bile deme. Onları azarlama, onlara tatlı ve güzel söz söyle. Onlara merhamet ederek, tevazu göster ve de ki: Rabbim! Tıpkı beni küçükken koruyup yetiştirdikleri gibi Sen de onlara acı."[116] Bu ayet de yaşlı insanları kırmamak için özellikle bunlar insanın anne, babası ise 'öf' bile dememek hususunda uyarıda bulunulmuştur.

Hz. Peygamber'in sahabeden birinin "kime iyilik edeyim sorusuna" üç kez üst üste "annene", dördüncü de "babana"[117] diyerek cevap vermesi anne babanın hayatımızdaki önemine işaret etmektedir. Bu konu ile ilgili ayet ve hadisleri çoğaltmak mümkündür.

---

[112] "Emsal ve Hikemiyyât", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 3, s.4.
[113] "İnsanlar Arasındaki Münasebet", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 3, s.3.
[114] Kur'an, 4:36.
[115] Kurân, 31:14.
[116] Kur'an, 23:24.
[117] Buhari, **Sahih**, Edebü'ül Müfred, 3.

Dergiye gelecek olursak; çalışkanlık bahsinden sonra en çok değinilen konu büyüklere karşı saygılı olmaktır. Dergide 16 yerde büyüklere itaat konusuna değinilmiştir. Bunlardan bir kısmı tekrar içerdiği bir kısmı da başka bir değeri içerdiği için bu bölümde sadece bir kaçı değerlendirilmeye alınmıştır. Dergide büyüklere saygı başlığı altında anne babaya, yaşlılara, akrabaya itaat konuları işlenmiştir. "Büyüklere İtaat" kategorisinde anne babaya itaat öne çıkmaktadır. Dergide bu konu daha ziyade İslam kültürünün etkisiyle ele alınıp işlenmiştir.

"İnsan Daima Ebeveynine Saygılı Olmalıdır"[118] başlıklı hikâyede babasının yaşlılıktan kaynaklanan sakarlıklarına tahammül edemeyen bir adamdan bahsedilmektedir.

> Seyfettin adında bir adam vardır. Seyfettin'in babası ise seksen yaşında, hemen hiçbir şeyi ayırt etmeye gücü yetmeyecek, anlayışı zayıflamış bir adamdır. Babasının sofrada yemek yerken ihtiyarlık nedeniyle elleri titrer, kaşığını düşürür, çorbayı önüne döker. Pederinin bu hali Seyfettin'in hiç hoşuna gitmez. Seyfettin bir gün pederinin yanına giderek ondan sofranın arkasında yemek yemesini ister. Çaresiz babası ise hiç sesini çıkarmaz ama ciğerparesinin sözü yüreğine işler, çok üzülür ve gözlerinden zayıf elleri üzerine yaşlar düşer. Başka bir gün ise babası ellerinin titremesi nedeniyle tabağı düşürerek kırar. Seyfettin ise tahta bir kabı eline alarak bir daha dökerse bu kaptan yemek yiyeceğini ona söyler. On sene sonra Seyfettin evlenir. Kâzım adında bir çocuğu dünyaya gelir. Seyfettin güzel bir bahar gününde oğlunun bahçeye çıktığını tahta parçalarını bir diğerine birleştirmeğe çalıştığını görür. Oğluna ne yaptığını sorunca ise cevabı onu çok şaşırtır. Çünkü çocuk dedesinin tahta bir kapta yemek yediğini ve ona da ihtiyarlığı için bir tahta kap yapması gerektiği cevabını verir. Seyfettin bu halden pek üzüntü duyar. Utancından kıpkırmızı kesilir. O günden itibaren pederini kendi sofrasına alır. Ebeveyne hürmet etmek ve onları ağırlamak insanı bolluğa sevkeder ve mutlu eder. Seyfettin gibi pederine hürmet ve saygılı olmayanlar da pişman olurlar.[119]

Özetle hikâye "Ne ekersen onu biçersin" mesajını okuyucuya vermeye çalışmaktadır.

Dergide "Ana Baba Nasihatleri" diye bir bölüm oluşturulmuştur. Bu bölümün oluşturulması bile ana babaya olan ihtirâmın bir göstergesidir. Bu bölümde

---

[118] "İnsan Daima Ebeveyne Ta'zim Etmelidir", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 47, s.6.
[119] "İnsan .....", s.6.

hem ahlâki, hem ilmi yönden öğütlere rastlıyoruz. Anne ve baya nasıl muamele edileceği hakkında da bilgiler bu öğütlerin içerisinde şu şekilde yer almaktadır:

"- Baba ve annelere itaat ve dua etmeli, isimleriyle çağırmayarak vasiyet ve nasihatlerini dinlemelidir."[120]

Hayır sahibi olan kimsenin nasihatlerini tutmalıdır." [121]

Bir başka yerde "Hikâye"[122] başlığı altında ölen bir babanın miras taksiminde birçok varisin çıkmasını ama akıllı hakimin adamın oğlunu nasıl tespit ettiği hikâyede şu şekilde anlatılmıştır;

Bir tacirin, büyük bir şehirde dünya hayatı son bulur. Bütün varını yoğunu da bırakır. Bu adam, kendisiyle görüşmüş olanlara oturmuş bulunduğu şehre oldukça uzak bir yerde bir oğlu olduğunu söyler. Bunun için çocuksuz olmadığı herkesçe bilinir. Buna rağmen tacirin vefat ettiği şehirde hiç kimse oğlunu şahsen tanımaz. Bir zaman sonra üç delikanlı bu şehre aniden gelir. Bunlardan her biri 'Vefat etmiş olan peder benim pederimdir.' 'Kanuna uygun olan vâris benim' zemininde davayı öne sürer, kadı hayretler içerisinde kalır. Bunun üzerine vefat etmiş olan tacir şeklini, simasını andırır bir resim çizdirir. İddia sahiplerine 'Hanginiz vafat edenin resmine okunu isabet ettirirse hukuka uygun olan varisin o olacağına hükmedeceğim' der. Bunun ardından ilki korkusuzca okunu atar. Hedefe isabet ettiremez. İkincisi de atar. Ancak hedefe yaklaştırabilir. Nöbet üçüncüsüne gelince o bir titremeğe, benzi sararıp solmağa başlar. Elinde bulunan yayı okuyla beraber yere bırakır. Hiç durmadan feryat eder. Perişan bir hal içinde sevgili babasının resmide olsa ona oku atamayacağını bu saygısızlığı yapamayacağını söyler. Kadı bu davranışı takdir eder ve diğerlerinin yalancı ve hain olduklarını söyler. Vefat edenin oğlunun o olduğuna kanaat eder.

Saygılı birinin değil anne babanın şahsına resmine bile saygısızlık yapamayacağı çarpıcı bir şekilde anlatılmaktadır.

Anne babanın dışında da çocukların saygı göstermeleri gerektiği kişiler vardır.

ÇMG'de bu kişilere 'Büyüklere İtaat' başlığı altında yer verilmiştir.

---

[120] "Ana Baba Nasihatleri", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 41, s.4-5.
[121]" Ana.....", s. 5.
[122] "Hikâye", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 41, s.1 .

"Akrabaya Borçlu Olduğumuz İtaat" adlı parçada büyüklerin sözünün dinlenilmesi, eğer dinlenilmezse büyük sorunlarla karşılaşılabileceği şu şekilde aktarılmaktadır;

Küçük bir çocuk salıncakta sallanırken büyük babası dalın sağlam olmadığını hatırlatarak eğer sallanmaya devem ederse dalın kırılacağını ve düşüp bir yerlerini inciteceğini çocuğa anlatır. Yaramaz çocuğun büyük babasını dinlemez, coşku ile sallanmaya devam eder. Dal hafifçe çatırdar fakat yaramaz çocuk durmaz. Çocuk havalanarak yükseğe çıktığı esnada dal kırılarak şiddetle yere kapanır ve acı acı bağırmaya, feryat etmeğe başlar. Büyükbaba çocuğun yardım istercesine bağırmasını duyarak kuvvetsiz ayaklarıyla seri adımlar atarak derhal yetişir. Fakat çocuğu bir bacağı kırılmış halde bulur. Çocuğu yerden kolları arasına alarak evine götürüp yatağına yatırır.

Bu hikâyeden sonra çocuklara şu şekilde seslenilmektedir:

"Çocuklar! Bu size bir derstir. Büyüklerinizin sözünü dinleyiniz. Sizi men ettikleri şeyi terk ediniz. Büyükler sizin düşünemeyeceğiniz şeyleri düşünürler. Ve size fenalık verecek şeyleri bilirler."[123]

Dergide akraba olan yaşlılar dışında diğer yaşlılarla ilgili de özel hikâyelere yer verilmiştir.

Dergide "İhtiyarlara Saygı" başlığı altındaki hikâyede bir çocukla bir ihtiyar arasında geçen olaylar şu şekilde anlatılmaktadır:

İhtiyar bir adam güzel bir bahar sabahında renk renk çiçeklerle bezenmiş bir bahçede havuzun kenarına oturur, havuzun azıcık ilerisinde ise ıhlamur ağaçlarının altında bir çocuk vardır. Havuzun hoş görüntüsü ihtiyara gençlik zamanlarını hatırına getirir; istirahat etmek için oturduğu iskemlesinden ışıklar saçan fıskiyeye aralıksız bakar fakat bu hal çok devam etmeden ihtiyarın bu mutlu hali değişir. Bu sefer de bakışlarını bir yasemin fidanı üzerinde daldan dala sıçrayarak ara sıra şarkı söyleyen güzel bir kuşcağıza çevirir. Onun nağmelerini hayran hayran dinler. O sırada kendisini o kadar kaptırır ki gazetesini düşürdüğünü bile fark etmez. Çocuk ise o esnada oyun oynamaktadır. Rüzgâr gazeteyi oraya buraya yuvarlarken çocuk oyununa ara vererek koşup gazeteyi alır ve ihtiyarı gazeteyi alması hususunda uyarır,

[123] "Akrabaya Borçlu Olduğumuz İtaat", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 25, s.5-6.

gazeteyi almaz ise havuza düşeceğini söyler. İhtiyar çocuğun oyununu bölüp nezaketle yanına gelmesinden hoşnut olur fakat bilerek gazeteyi tekrar tekrar yere düşürür. Her düşürdükçe çocuk gazeteyi tereddütsüz ihtiyara verir. İhtiyar çocuğun bu saygılı hareketini, nezaketini takdir eder. Çocuğa tatlı tatlı oynarken oyununu bozdun ve gazeteyi bana verdin fakat sonrasında her düşürdüğümde gazeteyi bana alıp verdiren şey ne idi diye sorar. Çocuk da 'Bir kitapta ihtiyarlara hürmet etmenin sorumluluğumuz olduğuna dair bir yazı okumuştum, bu fikir de zihnimde yer etti' cevabını verir. İhtiyar da ona 'İleride çok büyük bir adam olacağını' söyler ve çocuğa bol bol dua eder. Parçanın sonunda ise ihtiyarlara saygı şu mesajla son bulmaktadır:

> İhtiyarlara saygı ve hürmet, insanlık vazifesidir. Bu güzel hareketi icrada kusur etmeyenler, büyüklerin hayır dualarının semeresi olan dünya ve ahiret saadetine nâil olurlar. Dünyada yaşayıp da böyle kutsal maksatlara taşımayanlar da zaten feyze nail olamazlar.[124]

Hikâyenin sonunda da yine mesaj doğrudan verilmiş ihtiyarlara saygı insanlık vazifesi olarak gösterilmiştir. Benzer bir biçimde hayır dua almanın insanı hem bu dünyada hem de ahirette mutlu edeceği vurgulanmıştır. Benzer bir biçimde yaşlı olsun olmasın büyüklerin sözünün dinlenilmesinin de insanı iki dünyada mutlu edeceği şu şekilde anlatılmaktadır:

Sami, Nâci ve Kâmi adında üç kardeş vardır. Sami ile Nâci'nin terbiyelerini babaları, büyük ağabeyleri olan Kâmi'ye havale eder. Kâmi sevgili kardeşlerini her gün okutur, çalıştırır, bilmedikleri şeyleri öğretir, bazen de dersten yoruldukları zaman gezinmeğe götürür. Yine bir Pazar günü iyice bir müddet çalıştıktan sonra akşama doğru gezmeğe çıkartır, Sami pek meraklı bir çocuktur. Her ne görse biraderine sorar, öğrenmek ister, bununla beraber de fikri, kalbi iyiliğe, hayırlı işlere yönelir. Çimenlerden, çiçeklerden, kuşlardan, kelebeklerden, ağaçlardan, derelerden, vadilerden, kuzulardan, güneşin doğuşundan, batışından, velhâsıl bütün tabiattan görmediği şeylerden her çocuktan fazla yararlanır olmak ister, her çocuktan fazla bunları seyretmekten lezzet alır. Nâci ise bilakis bunları seyretmekle meydana gelecek ruhani zevkten mahrum kalır, dikkatli bakışını güller, çiçekler, kelebekler değil bütün yaramazlıklar, bütün haylazlıklar celbeder. Bu yüzden pek çok da

[124] "İhtiyarlara Ta'zim", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 2, sayı 84, s.1-2.

yaramazlık görür. Nihayet deniz kıyısına gelirler. Geldikleri vakit Sami abisine denizin neden bazen alçalıp yükseldiğini, denizin üstünde uçan kuşların adlarının ne olduğunu, denizin insan vücuduna yararlarının neler olduğunu abisine sorar ve med-cezir olayını, martıları ve suyun insan vücuduna faydalarını öğrenir. Nâci ise hiçbir soru sormaz, yaramazlık yapar ve ertesi gün denize gitmeye karar verir. Sabahleyin erkenden uyanan Nâci kimsenin haberi olmaksızın doğruca deniz kısmına gider, denize girip girmeme hususunda tereddüt eder çünkü korkuyordur. Nihayet karar verir; soyunarak denize girer. İlk adımı attığı zaman suyun soğukluğundan hem ürker, hem de üşür. Bir müddet bacakları suda kaldıktan sonra her ne olursa olsun rüzgâr yönüne doğru ilerlemeğe karar verir sonra ilerler. Artık su boğazına kadar gelmiştir. Deniz yükseldikçe o da beraber kalkıp iner, bu hal pek hoşuna gider. Çocuk bu suretle oynamakta eğlenmekte iken açıktan geçen bir vapurun dalgaları dağ parçaları gibi Nâci'nin üzerine doğru yaklaşır çaresiz çocuk da kendi zevki arasında kendini mezar gibi içine alacak olan dalgaları görmez. Durmadan çırpınır, dalgalara karşı koymak ister! Etraftan masumca feryadını işitenler, imdadına koşarlar ve kurtarırlar. Eve geldikleri zaman abisi kızar ve büyüklerin nasihatlerine kulak asmazsan başına bunlar gelir der. Nâci ağlayarak bir daha yapmayacağına söz verir.

Hikâyenin sonunda ise hikâye de Kâmi'nin ağzından şu mesaj verilir:

> "Kardeşlerim büyüklerimize daima itaat etmeliyiz. Üst derecede bulunan kimseye itaat etmek, dünya ve ahirette mutlu olanların dualarını kazanmak herhalde faydalıdır diyordu."[125]

Özetle hikâyede büyüklerin sözünü dinlemediğimizde başımızın derde girebileceği anlatılmaktadır.

"Bir Keçi ile Yavrusu" adlı hikâyede de büyük sözü dinlemeyen bir keçinin çektiği sıkıntılar anlatılmaktadır:

Bir hanede barınan keçi ile yavrusu her gün önlerine konan otları birlikte yerler. Fakat yavru keçi bu halden hiç memnun değildir. Bahçenin duvarı üzerinden atlayıp orada bulunan zümrüt yeşili otlardan yemek ister. Annesine ne zaman bu

[125] "Küçük Hikâyelerden", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 34, s.2-3.

fikrini sunsa annesi tarafından eleştirilir. Bir gün dayanamaz ve neşe ile duvardan sıçrayıp karşı tarafa geçer. Annesi her ne kadar çağırdı ise de etkisi olmaz. Akşam olur, yavru ortaya çıkmaz. Hane halkında bir üzüntü meydana gelir. Çayırın her tarafı aranıp taranır. Hiçbir yerde bulunamaz. O akşam annesi tabiî ki yemek yiyemez ve yavrusunun zalim kurdun pençesinde paralanacağını derin derin düşünüp çok fazla üzülür. Yavru, gece ormanda bulunan bir çitin arkasına saklanıp kalır. Çok fazla zahmet ve sıkıntı ile sabah oluncaya kadar kurtların ve diğer yırtıcı hayvanların korkunç seslerini işiterek annesinin nasihatini dinlemediğine bin kere pişman olur. Sabah olur. Fevkalade bir sevinç ile ormandan çıkar. Tekrar çayıra ulaşır. İstekli bir şekilde geldiğini annesine bildirir. Duvardan atlayarak bahçeye ulaşır.

Bu hikâyenin sonunda verilmek istenen mesaj "Anafikir" diye açılan özel bir başlık altında verilmiştir.

> **ANAFİKİR**
>
> Çocuklar! Daima validenizin nasihatini, kendinizden büyük olanların sözlerini dinleyiniz. Dinlemez iseniz işte bu keçi yavrusu gibi bin türlü zahmet ve sıkıntıya maruz kalırsınız. Akıllı olan her hikâyeden bir şekilde ibret alır.[126]

Dergide büyüklere saygı daha ziyade anne babaya, aile bireylerine saygı bağlamında işlenmiş yer yer akrabaya, akrabaya olmasa bile ihtiyarlara saygı temasını işleyen hikâyelere yer verilmiştir.

3.2.3. Doğruluk (İstikâmet)

Doğruluk dini literatürde dergideki başlıklarda da yer aldığı gibi istikâmet kavramı ile ifade edilmektedir. "İstikametin sözlük anlamı; dürüstlük, doğruluk, istikrarlı tutumdur. Terim anlamı ise her hususta ifrat ve tefritten sakınarak itidal yolunda, yani sırat-i müstakimde yürümektir."[127] Doğruluk; sözde, düşüncede ve davranışta gerçekleşir.

Kur'an-ı Kerîm'de doğruluk, en geniş şekilde fayda ve hikmetleriyle açıklanmıştır. "Sıdk" ve "istikamet" kelimelerinden türetilen doğruluk, gerçekten

---

[126] "Bir Keçi İle Yavrusu"**, Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 2, sayı, 75, s.6-7.
[127] Süleyman Uludağ, **Tasavvuf Sözlüğü**, Kabalcı Yayınevi, 2005, İstanbul, s.94.

ahlâki yaşayışın ve ahlâkî vasıfların tümünün kendisinde toplandığı bir ruh hâlidir. Allah'a, ahirete, meleklere ve kitaplara iman edenler; mallarını akrabâya, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara, dilenenlere, köle ve esirlere harcayanlar; namazı kılan, zekâtı veren, sözünde duran ve sabredenler "doğrular" ve takva sahibi kişiler olarak nitelendirilmişlerdir. Ayrıca istikâmet (doğruluk) müslümanların ortak vasfı olarak tanımlanmıştır.[128] Ve Müslümanlığın en büyük hedefinin "sırat-ı müstakîm'e ulaşmak olduğu belirtilmiştir.[129]

ÇMG'de en çok üzerinde durulan konulardan biri de doğruluktur. 13 parçada doğruluğa yer verilmiştir. Dergide yer alan diğer değerlere nazaran doğruluk fazla kullanılmaktadır. Dergide yer yer doğruluk tanımları da yapılmaktadır. Doğruluk genelde hikâyelerle işlenmiştir.

"Hakikat" adlı parçada ise büyük İslam âlimi İmam Nevevi'nin oğluna nasihatine yer verilmektedir:

"Oğlum şu üç hususu daima dikkate al. Seni bu derecelere kadar yükseltmekte olan zat-ı âlinin sırlarını incelemeye kalkışma. Huzurunda kimsenin fenalığını söyleme. Kendisinden senden yalan sâdır olabileceğini zannettirecek hallerde bulunma." [130]

Namuslu olmanın önemini anlatan da tek bir şiir verilmektedir:

"**ÇOCUK MANZUMELERİ**

Hiss-i namusu aman terk etmeyin!
Veyl efrâda, hem de yüz bin kere veyl,
Kim farâmuş eyleyip namusunu
Bir adımlık zillete eylerse meyl…"[131]

Doğruluk bağlamında ele alınan konulardan birisi arkadaşlık ilişkisidir. Örneğin "Namuslu Çocuk" adlı hikâyede iki arkadaşın dürüstlük timsali davranışları çocuklara örnek olarak gösterilmektedir:

---

[128] Kur'an, 2:177.
[129] Kur'an, 1:6.
[130] "Hakikat", **Çocuklara Mahsus Gazete,** cilt 1,sayı 49, s.5-6.
[131] "Çocuk Manzumeleri", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 2, sayı, 68, s.3.

Servet ve Afif Efendiler komşudur. Servet bir zengin çocuğu olup bahçesinde güzel güvercinler besler ve onlarla eğlenir. Afif ise Servet gibi güvercinlere meraklıdır. Fakat fakir olduğu için bayağı bir güvercinlikte âdî güvercinler besleyerek gönlünü eğlendirir.

Afif bir gün güvercinliği gezerken gayet güzel ve tüyleri beyaz bir çift güvercin görür. Ve kendi kendine: 'Şunları saklayayım sahibine vermeyeyim' der. Lakin biraz düşündükten sonra yine kendi kendisine 'Bu güvercinler benim değil komşum Servet Efendi'nindir. Eğer bunları götürüp sahibine vermezsem büyük bir namussuzluk işlemiş olurum' diyerek hemen güvercinleri tutup Servet Efendiye götürür.

Servet Efendi komşusunun bu derece namuslu ve doğru yolda olmasından memnun olarak teşekkür eder; fakat işi yalnız teşekkür de bırakmayarak güzel güvercinlerinin yumurtalarından bir çift alarak gizlice Afif'in âdî güvercinlerinin yumurtalarıyla değiştirir.

Aradan bir zaman geçip de Servet değiştirdiği yumurtalardan civcivler çıkınca Afif çok fazla şaşırır.

Bu kuşların tüyleri komşumun güvercinlerinin tüyleri gibidir, 'Komşum gösterdiğim iffetin karşılığını gösterdi' diyerek çok sevinir ve komşusuna teşekküre gider. Bu sadakatlice muamele o iki komşunun sonsuza kadar kardeş gibi geçinmelerine neden olur.

Hikâyenin mesajı ise yine hikâyenin sonunda şu şekilde belirtilmektedir:

"İşte iki dünyada insanı mesut edecek bir şey var ise o dahi iffet ve doğruluktur. Çocuklar! Siz de elinizden geldiği kadar doğruluktan ayrılmayarak arkadaşlarınızla kardeş gibi geçinmelisiniz."[132]

ÇMG'de "İtirâf-ı Kusur" adlı hikâyede ise yalan söylemenin yanlışlığı üzerinde durulmakta ve bir annenin dürüst olan çocuklarının hatalarını affetmesi örneği çocuklara aktarılmaktadır:

"Sadettin ile İsmet bir oda içinde yalnızdır. İsmet bir sandalye üstünde oturmuş olduğu halde yazısını yazmakla meşguldür. Sadettin de odanın içinde gezinmektedir. Fikrinin bir şeyle meşgul olduğu bellidir. Nihayet odanın bir tarafında

[132] "Namuslu Çocuk", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 29, s.3.

duran masaya yaklaşır. Masanın üzerinde annelerinin çok sevdiği çoğunlukla içine çiçeklerini koyduğu bir testi durmaktadır. Sadettin buna bakmak ister. İsmet de testiyle oynamamasını ister. Sadettin testinin iki tarafından tutarak içine bakmak için kaldırmağa başlar. Fakat testi birden bire elinden yere düşer, dört beş parça olur. İsmet haykırarak 'Aman Ya Rab! Sadettin bunu niçin yaptın?' der. Çocuk başını önüne eğer. Testinin parçalarına bakar.

Sadettin İsmet'e der ki: 'Beni dinle! Testiyi benim kırdığımı anneme söylemeyeceksin! Anlıyor musun?' Anneleri de bir iki dakika sonra odadan içeri girer. Testinin parça parça olduğunu görür hiddetle: 'Bu testiyi kim kırdı?' der.

Sadettin ilerleyerek:

"Biz bu odaya geldiğimiz vakit bu testiyi kırılmış gördük!" şeklinde bir yalan söyler. Valideleri hizmetçi kızı çağırdı hiddetle der ki: Emsal! Bu odaya çocuklarımdan, bir de senden gayrı kimse girmez. Doğru söyle bu testiyi sen mi kırdın? Zavallı hizmetçi mendilini gözleri üzerinde tutarak ağlamaya başlar.

Sadettin hizmetçiye biraz acır. Valideleri hizmetçi kıza der ki: 'Gel Emsal ağlamanın faydası yok! Doğrusunu söyle!' Emsal hıçkıra hıçkıra ağlamakta devam ettiği halde cevaben der ki: 'Hayır efendim! Bu testiyi ben kırmadım.' İsmet yavaşça Sadettin'in yanına yaklaşır. 'Kardeşim bak Emsal ne kadar ağlıyor. Annem onu kovar. İftira etme! Doğrusunu söyle. Yazık değil mi?' der.

Sadettin biraz düşünür. Sonra annesine doğru ilerler ve şöyle der: 'Anneciğim! Emsal'in hiç kabahati yok! Yalan söyledim. Bu testiyi ben kırdım.' İsmet ile Sadettin hizmetçi kızın gönlünü almak isterler.

Hikâyenin sonunda ise annenin çocuklarına yalan söylemek ile ilgili verdiği öğüt şu şekilde aktarılmaktadır:

> Anneleri der ki ki: Aferin! İşte böyle olmalı! Bazı kere insanın elinden bir kaza çıkar, bunu söylemeli kendi kabahatini kimsenin üstüne atmamalı, kusurunu söylemek büyüklük şânıdır, kendi kabahatini başkalarına atmak ise alçakların kârıdır. Haydi bakalım çocuklarım! Şimdi bu fakir hizmetçi kızın gönlünü almağa çalışınız![133]

[133] "İtirâf-ı Kusur", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 35, s.2-3.

Burada verilmek istenen mesaj aslında sadece çocuklara değil ebeveynlere de yöneliktir. Hata yapan çocukları yalana sevketmemek özgüvenle hatasını kabul eden bireyler olarak yetiştirmek her anne ve babanın görevidir.

ÇMG'de hukuki meselelerde de dürüst davranmak gerektiği vurgulanmaktadır. 'Mini Mini Şahit' adlı hikâyede şahitlik yapan bir çocuğun örnek hikâyesi anlatılmaktadır:

Dokuz yaşında bir kız çocuğu bir hırsızlık ile ilgili şahit olarak mahkemeye çağrılır. Hırsızlık çocuğun kendi evinde gerçekleştiğinden hırsızı görmüş, bu sebepten şahitliği önem kazanmıştır. Hâlbuki hırsızın bu küçük şahidin mahkemede olmasından fazlasıyla canı sıkılmaktadır. Çünkü: Çocuğun gerçek ifadesi, masumca açıklaması avukatın hırsızı korumak için kurduğu planlarını mahvedecek, bütün emekleri boşa gidecektir; hırsızın avukatı buralarını düşünerek çocuğa yemin etmenin kaidesini bilip bilmediğini sorar. Amacı hâkimin önünde kızın şahitliğini sona erdirmektir. Hâkim Emilie'yi yanına çağırarak daha önce hiç yemin edip etmediğini sorar. Kızcağızda kıpkırmızı olarak 'hayır' cevabını verir. Hâkim elindeki İncil'i uzatarak 'Bunun nasıl bir kitap olduğunu biliyor musun?' diye sorar. Hakim İncil'in ne olduğunu sorar. Kız da 'Cenâb-ı Hakk'ın kelâmıdır.' der. Hâkim kızdan elini kitabın üzerine koymasını ister. Adı geçen çocuk titreye, titreye elini kitabın üzerine koyar. Hâkim yemin etmenin usullerini sırayla tarif ettikten sonra; çocuk eli kitabın üzerinde olarak: 'Görmüş olduğum vukuat hakkında söylediğim sözlerin hepsinin doğru olduğuna yemin ederim. Evet, söylediklerimin tümü hakikidir! Hakikatten başka bir şey değildir, Cenâb-ı Hak şahidim olsun!' Der.

Hâkim 'Doğru söylemezsen sonucunun neler olacağını biliyor musun?' diye sorunca kız *'Hapse atılacağım, cennete giremeyeceğim'* cevabını verir. Küçük yavru İncil'i alarak, minik parmaklarıyla sahifeleri açar *yirminci faslını bulup on altıncı bâbı* parmağıyla göstererek: *(Komşularının aleyhinde yalan yere şehadet etme)* kutsal cümlesini okur. Ve 'Efendim ben *İncil* okumasını öğrenmezden evvel bunu öğrendim!' Cümlesini de ilave eder. Hâkim 'Şahit olarak buraya çağrılacağınızı size söylediler mi?' diye sorunca; Emilie 'Evet' cevabını verir. Bunu işittiğimiz zaman validem beni odasına çağırdı. Ve '*on emir'* i tamamıyla okuttu. Sonra validemle ben diz çökerek, hemcinslerimize karşı iyilik etmeği, yarın şahitlik üzere mahkemeye gittiğimde sorulan sorulara doğru cevap vereceğimi ve asla kânuna hakarette

bulunmamaklığımı *Cenâb-ı Hak'tan* niyaz eyledik. Öyle bir niyaz ki, yarım saat kadar gözyaşlarımızı engellemeye güç yetiremedik. Mahkemeye geleceğim vakit validem beni birkaç kere öptü ve kucakladıktan sonra 'Sevgili kızım! *On emir'den dokuzuncuyu hatırla*' dedi! 'Ve hâkim tarafından sorulan sorulara daima doğru cevap ver! Asla yalan söyleme! Zîra aklına getirmelisin ki mahkemede söyleyeceğin sözlerin tümünü *Cenâb-ı Hak işitir*.' Der. Hâkim, kirpikleri ucunda titreyen yaşları parmağıyla silmeğe çalışarak: 'Şimdi burada söylediklerin doğru mudur kızım?' Der. Kız; 'Evet Efendim doğrudur' der. Hâkim heyecanını güçle zabtederek: 'Cenâb-ı Hak seni lütfuna mazhar buyursun yavrum' der. 'Senin validen de senin gibi doğru sözlü hak özlü bir melek imiş!' Dedikten sonra avukata hitaben de: 'Bunun şahitliği yeterlidir.' Der.

Hikâyenin sonunda yine çıkarmamız gereken ders şu şekilde verilmektedir:

> İşte bu küçük şahit daha doğrusu "mini mini şahit" yemin esnasında hakikati söyler. Biz de hemcinslerimiz hakkında bir şeyi söylemek için dudaklarımızı açtığımızda kendimizi mahkemede farz etmeliyiz. Çünkü bu dünya büyük bir mahkeme, Cenâb-ı Hak'ta Hâkim-i Mutlaktır.[134]

Şahitlikte dürüst davranılması gerektiği mesajı verilen bu hikâye Batı kaynaklı olup dinimize ve kültürümüze yönelik herhangi bir uyarlama yapılmadan dergide yer almaktadır. Çocukların henüz müslüman kimliği tam yerleşmeden bir başka dinin kitabı ve ritüelleriyle ilgili özendirici bir dil kullanımı din eğitimi açısından eleştiriye açık bir durumdur.

Doğruluk kategorisinde, şahitlikte doğru söylemenin yanı sıra sözünde durmanın önemi üzerinde de durulmaktadır.

"Doğruluk"[135] adlı parçada önce çocuklara vaatten dönmemek ile ilgili doğrudan nasihatte bulunulmakta ardından da Allah'ın şahit olarak yettiği mesajını içeren şu hikâyeye yer verilmektedir:

Adamın biri parası olmadığı halde ihtiyacı olması nedeniyle birçok eşya alır. Bu sıkıntısına neden olan düşünceler ile üzüntülü iken birden bire aklına senet yapmak gelir; hakikaten o dakikada borcunu altı ayda ödeyeceğini açıklayan bir senet tanzim edip borçlu bulunduğu zata verir, ayrılır. Altı ay hızla geçer, ödeme

---

[134] "Mini Mini Şahit", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 2,sayı 81, s.5-6.
[135] "İstikamet"**, Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 2,sayı 76, s.3-4.

zamanı gelir; tacir bu vakit zarfında senedi kaybetmiş bulunduğundan şayet adam senet yahut şahit yok diye parayı vermeyecek olursa düşüncesiyle üzüntülü olarak borçluyu görmeğe gider. Borçlu buna cevaben 'Kimsenin olmasına gerek yok o an Allah şahit olarak bize yeter.' cevabını vererek kalan borcunun hepsini öder.

Parçanın sonunda Allah'ın her şeyi gördüğünden hareketle doğru olmanın altı çizilir:

> İnsanların görmediği, daha doğrusu, göremediği şeyleri Allah görür. İnsanoğlu karşısında mahcup olmak istenilmediği takdirde vicdanen de bu arzu özel olmalı. Hayır: gerek yakından, gerek uzaktan, hatta bütün gözlerden uzakta bile olsa insan daima iyilik etmeli ve bu sayede ise kendine hiçbir şey gizli olmayan, kalp kitabımızın son sayfalarından gözyaşlarımızla silinmiş yazıları okuyan her şeyin hakimi, yüce hakimin ilahi huzuruna refah ile çıkmalı."[136]

Fransızcadan çevrilen bir diğer "Doğruluk" başlıklı hikâyede her ne olursa olsun doğruluktan ayrılmamak gerektiği şu şekilde anlatılmaktadır:

Kömürcü bir çocuk bir ağacın altına oturmuş durmadan ağlıyordur. Çocuğun bu halini şahit olan zengin ve nam salmış bir avcı, kalbinde bir merhamet hisseder, çocuğa niçin ağladığını sorar. Çocuk derin bir ah çektikten sonra babasının eczaneye vermesini istediği akçeyi kaybettiğini söyler. Cömert avcı cebinden bir kese çıkarır. Kese kırmızı iplik ile işlenmiştir. Avcı çocuğa 'Bu kese senin mi?' diye sorar. Çocuk 'Kesenin kendisine ait olmadığını ve kesesinin içinde de o kadar akçenin olmadığını' söyler. Avcı bu sefer sade renkte bir kese gösterir. 'Bu senin mi?' demeden çocuk mutlulukla 'Bu kese benimdi' der. Avcı ise bu küçük çocuğun namuslu ve doğrulukla seçkin olmasından dolayı kesesiyle beraber akçe ile doldurulmuş bir diğer kese daha hediye eder. [137]

Parçanın sonunda ise mesaj yine doğrudan verilmektedir:

"Tasarrufa borçlu olmadığımız şeyden başka diğer şey talep etmemeliyiz." [138]

Bir diğer "Doğruluk" başlığında istikâmetin en önemli özelliği üzerinde durulmuştur. Bu da vicdan rahatlığıdır. Parçada vicdan rahatlığı ile doğruluk arasındaki ilişki üzerinde durulmaktadır:

---

[136] "İstikamet", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 2,sayı 76, s.3-4.
[137] "İstikamet", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 2,sayı 76, s.3-4.
[138] "İstikamet", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 2,sayı 76, s.3-4.

> İstikâmet insani faziletlerin en büyüklerindendir. Dünyada akıl sahibi ve kavrama gücü olup da doğru yoldan dönen adamlar hiçbir zaman huzur ve rahat bulamazlar. Çünkü dünyada hakiki kalbi istirahat doğruluktan başka hiçbir şey ile mümkün olamaz. Faraza bir adam işlemediği bir kusur ve kabahat kendisine yıkılmış olsa ve hatta bu sebeple ceza alsa ve azap bile çekse doğruluğu nedeniyle olaydan kurtulur, yani kalbi o kusur ve kabahati işlemediğinden dolayı güvenli ve tatminkârdır. Ceza ve maddi azaplar o adam için üzüntü sebebi ve ızdırap olmaz. Fakat doğru yoldan ayrılıp da kabahat işleyenler ceza aldıkları zaman o derece muzdarip ve kederli olurlar ki bunun tarifi zordur. Çünkü o zaman maddi ızdırabın yanına bir de manevi ızdırap katılır. Buna tahammül ise mümkün değildir. İşte bu azabı def etmek için dünyada doğruluk denilen kutsal faziletten ve insanlıktan başka hiçbir ilaç mevcut değildir. Çocuklar! Elinize çok para alarak çarşıya gitseniz de bu ilaçtan satın almak isteseniz, bulamazsınız. Bu kutsal şey maddi değildir ki satılabilsin de ona kolayca sahip olasınız. Bu yüce hâsılatın kaynağı neresidir bilir misiniz? Sizin kendi vicdanınızdır. Vicdanınızı tamamen süsleyecek olursanız işte o zaman nurlu yolda orada gösterişli bir fazilet olduğunu görürsünüz. İki dünyada mutlu olmak isterseniz doğru yoldan ayrılmayınız.[139]

Vicdani rahatlıkla ilgili bir diğer hikâye de "Namuslu Çocuk" tur.

Küçük bir çocuk vardır. Bu çocuk mektebin en kabiliyetli, en terbiyeli öğrencilerinden biridir. Her şeyi danışma ile yapan bu çocuk sorumluluklarını zamanında yerine getirir, münasebetsiz bir iş yaptığında ise hemen pişman olur; kendi kendini uyarırdı. Okuldan çıkar çıkmaz her şeye dikkatli bir gözle bakan çocuk kabiliyetinin yettiği mertebe olaylara mana vermeye çalışırdı. Bu küçük çocuk izinli olarak ebeveynlerini ziyaret etmeye gittiği bir gün sokak taşları arasından bir ses işitir. Derhal gözüne çarpan çeyrek mecidiyeyi eğilip alır. Bu para ihtiyar, fakir bir hatundan düşmüştür. Kadıncağız aheste aheste yürümekte akıllı çocuk durmaksızın düşünmektedir. Kendi kendine çocuk: 'Şimdi ben bu parayı cebime atsam acaba iyi mi etmiş olacağım? Hayır! Eğer kabul etsem o çaresizin hayatını tehlikeye atmış olurum. Şimdi şu zavallı gidiyor! İhtimal ki o para ile ekmek alacak, karnını doyuracak. Ya ekmekçinin tabelası önünde cebindeki parayı bulamazsa ne hale girer? Acaba benim en kıymetli bir kitabım kaybolsa kalbimde ne kadar acı bir his meydana gelir! Evet, bunu sahibine vermeliyim, duasını almalıyım.' Der. Namuslu çocuk düşündüğünü fiilen meydana getirir. Parayı o çaresiz kadına verirken

[139] "İstikamet"**, Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 2,sayı 76, s.3-4.

vicdanında o kadar sevinç, o kadar rahatlama hisseder ki adeta kendi kendini bahtiyar görür.[140]

Hikâyenin sonunda ise ana fikir şu şekilde verilir: İnsan mutlu olmak istiyorsa insani vazifelerini yerine getirmelidir.[141]

"Haksızlık Cezasız Kalmaz" [142] adlı hikâyede adalet ve dürüstlükle davrananın mutlaka kazanacağı şu şekilde anlatılmaktadır:

Olay İtalya'nın Floransa şehrinde geçer. Bu şehirde yaşayan tüccarlardan biri içinde altmış lira bulunan bir kesesini kaybettiğinden bulup getirene on altın müjde vereceğini vaat ve ilan eder. Keseyi köylünün biri bulmuş olduğundan bu ilanı işitince getirip tüccara teslim ile müjdesini ister. Tüccar ise vaadinde durmayarak on altını vermek istemez. Köylü mahkemeye müracaatla aleyhinde dava açar tüccar mahkemeye getirtilerek vaadini icra etmemesinin sebebi sorulunca 'Efendim bu adam hakkını almıştır zira kaybettiğim kesenin içinde her ne kadar altmış altın bulunduğunu ilan etmiş olsam da kesede yetmiş altın vardı. Bu adam altmış getirdi.'Deyince hâkim 'Bu yanlışlığınız keseyi bulmazdan evvel kimsenin bilgisi olmuş mu idi?' Diye sorunca tüccar 'Hiç kimse bilmiyordu' cevabını verir. Bunun üzerine hâkim 'Ben de bu işte yanlışlık görüyorum. Bu köylünün sözüne itimad edilmiş olunduğundan sizin de kesenizde altmış altın bulunduğu sözünüzden bu köylünün bulmuş olduğu altmış altınlık kesenin sizin olmadığına hükmettim' diyerek kese ile altınları köylüye verir ve bu şekilde tüccar adi haksızlığının münasip cezasını bulur.

"Sadakat Her Seyyieye Mânidir" [143] adlı parçada Cemal adlı bir çocuğun babasının sözünü dinleyerek dürüstlükten ayrılmaması ve bu dürüstlüğün neticesinde kazançlı çıkması anlatılmaktadır:

Cemal bir rençber çocuğudur. Mekteplerden birine gitmektedir. Babası devamlı ona okuyan insanları örnek olarak verir. Cemal de babasının bu sözlerini saygıyla dinler ders çıkarır. Bir yaz günü yine mektebe giderken sokakta arkadaşlarından bir kaçına rastlar. Lakin bunlar Cemal gibi mektebe gitmek çalışmak

---

[140] "Namuslu Çocuk", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 26,s.1.
[141] "Namuslu Çocuk", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 26,s.1.
[142] "Haksızlık Cezasız Kalmaz", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1,sayı 30, s.3.
[143] "Sadakat Her Seyyieye Mânidir", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 2,sayı 55,s.1-2.

hevesinde değillerdir. Cemal'i yanlarına çağırırlar. O gün o civarda bulunan meyve bahçelerinden birine girmek ve oradan bir takım meyve koparmak, sahibi gelirse duvarlardan atlayarak kaçmak yahut bahçıvanın başına birkaç taş vurmak için Cemal'i yanlarına isterler. Cemal onların tekliflerinin ahlâksızca olduğunu düşünür. Çünkü mektepte imlâ öğretmeni tarafından yazdırılan hırsızlıkla ilgili makaleden bunu anlamıştır. Onları şiddetle reddeder. Hatta birlikte mektebe gitmeyi o da onlara teklif eder. Kabul etmezler. Dediklerini icra için ayrılırlar. Cemal mektebe gider akşam okul dönüşünde o çocuklardan bir ikisini başları bağlı, yüzleri yaralı olduğu halde geçtiği yol üzerinde bulunan polis merkezinde görür. Cemal onları görmemek için elleriyle yüzünü kapayarak süratle oradan geçer. Her zaman kılmış olduğu akşam namazını eda ederken (*Ya Rabbi beni sadakat ve doğrulukla devam etmekten ayırma*) der. Bu sadık çocuk pederinin arzusu yönünde şanlı şerefli bir askeri memur olur.

Hikâyedeki çocuğun arkadaşlarına hırsızlık konusunda uymaması buna rağmen akşam namazında Allah'a doğrulukta devam için dua etmesi din eğitimi açısından önemlidir. İnsanın nefsine uymama konusunda Allah'ın sürekli yardımına ihtiyacı vardır.

ÇMG doğruluğun sağladığı kazancı konu edinmektedir. "Kaybolmuş Onluk" adlı hikâyede ise şu şekilde aktarılmaktadır;

Küçük ve akıllı bir çocuk yolun kaldırımı üzerinde ağlaya ağlaya bir şey arıyordur. Kaldırımdan geçenlerden bir efendi ne aradığını sorduğunda çocuk çok üzüntülü bir şekilde süt almak için annesinin verdiği onluğu düşürdüğünü, onu aradığını söyler. Adam 'Bunda ağlayacak ne var.' der ve çocuğa bir onluk verir. Fakat elli adım gitmeden çocuk koşa koşa yanına gelerek sevinçle kaybettiği onluğu bulduğunu, adamın onluğunu geri getirdiğini söyler. Adam çocuğun bu halinden fevkalade hoşlanır ve parayı iade etmekte haklı olduğunu fakat istemediğini söyler. 'Bu yaşında doğrulukla yaşadığın için büyüyünce büyük adam olacaksın.' der ve çocuğa mükâfat olarak bir çeyrek daha verir. Çocuk sevine sevine geri döner.[144]

Bu kategoride üzerinde önemle durulan noktalardan biri de yalandan uzak durulmasıdır. Aşağıda örnek olarak sunulan parçalarda yalan söylemenin kişiye ve

[144] "Kaybolmuş Onluk", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 26, s.2.

topluma verdiği zararlar, yalancının toplum önündeki durumu ve yalanın insan hayatındaki yansımalarını yer almaktadır: "Yalancı Neye Benzer" adlı parçada yalancı ile ilgili şu satırlara yer verilmektedir:

> İnsanın önündeki ateşi söndürüp de etrafını karanlıklar ve hayatını tehlike içinde bırakan bir adam ne kadar nefret edilmeyi ve lanet edilmeyi hakediyorsa insanoğlunun mutluluk sebebi olan hakikat ateşini söndürmeye çalışan bir yalancı da o seviyede ayıplanmayı ve hakaret edilmeyi hak eder. Yalancıya herkes fena göz ile bakar. Hakikati söylese de kimse inanmaz; hayati tehlikeye düşse kimse önem vermez! Çünkü o her işte insanoğlunun malını, hayatını tehlikeye atmaya çalışmaktadır. [145]

"Yalancılık" adlı parçada yalancılığın fena bir şey olduğunu bilerek yalan söyleyen birinin çok fazla mahcup olduğu şu hikâye ile anlatılmaktadır:

Komşu hanımlardan birisine ilaç yapmak üzere keçi sütü lazım olur. O hanım da komşu kızın iki yavrulu bir keçisinin olduğunu bilir. Elinde bir çay fincanı ile gelir. Biraz süt ister. Süt isteyen kişi yukarıda kız ise aşağıdadır. Kız süt sağmasını bilmediği ve hayvanın sütünün yavrularını idare etmediğinden 'Keçileri çobana verdik' diye bir yalan söyler. O sırada keçi ahırdan bir sesle aniden ortaya çıkar. Sonra o hanım kıza 'Niçin yalan söylüyorsun işte keçiniz bağırıyor.' der. Kız mahcubiyetini bir yalanla daha örtmek için 'O bağıran kendisi değil yavrusu' der. Kadın 'Hiç yavrusuyla kendisinin sesi bir olur mu?' Diyerek gider lakin kızda yerin dibine geçer.[146]

Hikâyenin sonunda da kızın ağzından şu mesaj verilmektedir:

"Aman kardeşlerim sakın siz de böyle yalan söyleyip de benim gibi utanmayınız."[147]

"Yalancının Evi Yanmış Kimse İnanmamış" adlı hikâyede devamlı yalan söyleyen birinin güven kaybetmesi ve sonunda kendisine inanacak kimseyi bulamaması anlatılmaktadır:

Mevsim sonbahardır. Hava serin, bir gün evvel yağmur yağdığı için yerler çamurdur. Vakit öğle, ortalık sakin; kırlangıçlardan eser yoktur. Ara sıra kazların

---

[145] "Yalancılık Neye Benzer", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 32, s.3.
[146] "Yalancılık", **Çocuklara Mahsus Gazete,** cilt 1, sayı 38, s.3.
[147] "Yalancılık", **Çocuklara Mahsus Gazete,** cilt 1, sayı 38, s.3.

sesleri köyün içinde çınlar. Ötede beride evlerin bacalarından çıkan mavi bir duman havaya doğru yükselir. Köyün en uzak noktasında bulunan bir kulübenin bacasından çıkan duman birdenbire artar. Rengi değişir, saçaklardan alevler çıkmağa başlar. Pencereden birdenbire bir adam görünür. Kendisini dışarı atmak ister cesaret edemez. Avazı çıktığı kadar haykırmaya, yardım istemeğe başlar. Fakat kimse yoktur; sesi dağlardan kendine akseder. Bu kadar feryadı kimse işitmez mi acaba? Hayır, pekâlâ işitirler; fakat yine Ahmet'in yalanıdır diye inanmazlar. Evet, Ahmet köyün en fakiridir, çünkü tembeldir. Bütün varlığı köyün dışında babasından kalma bir kuru evden ibarettir. Herkes bağa bahçeye gider çalışır ev önünde oturur, eğlenir ve haline acıyan bazı hayır sahiplerinin verdiği birkaç parça ekmek ile geçinir gider. Tembelliğinden başka bir kötü huyu daha vardır: yalancıdır hiç doğru söylemediği gibi bir iki defa kapısının önüne çıkıp: 'Yangın var yetişin!' Diye bağırmış herkese işini gücünü bıraktırmıştır. Halk tarlalardan koşup da yangının nerede olduğunu kendisinden sorunca 'Şu evin üstünden duman çıkıyor gibi gördüm ama yahut şu bacaya bakınız a; o duman nedir?' yolunda yalanlar, hilelerle ellerinden kurtularak arkalarından eğlenmiştir. Fakat bugün tek sığınacak yeri olan evceğizi gözünün önünde yanar da kimse feryadına inanıp gelmez! Sonra kendisini evinden biraz ötesinde başından kanlar akarak bayılmış bulurlar.[148]

Görüldüğü üzere doğruluk derginin önem verdiği konular arasındadır. Doğruluk daha çok hikâyelerle anlatılmakta sadece bir yerde şiire yer verilmekte bir yerde de Büyük İslam alimi İmam Nevevi'den örnek verilmektedir. Hikâyeler kategorilerine göre düşünüldüğünde genellikle doğruluktan ayrılmamamız konusunda gereken noktalar ve yalan söylediğimiz zaman karşılaşacağımız sorunlar bağlamında işlenilmektedir. Çocuklardan her ne şartta olursa olsun doğruluktan ayrılmamaları istenilmekte, yalan söylediklerinde ise başlarına büyük dertler açacakları anlatılmaktadır.

3.2.4. Yardımseverlik

Yardımseverlik toplum hayatının birlik beraberlik içinde devamlılığını sağlamada önemli bir değerdir.

---

[148] "Yalancının Evi Yanmış Kimse İnanmamış", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 35, s.7.

İnsanların birbirine muhtaç olmaları, karşılıklı olarak yardımlaşmaları zorunluluğunu ortaya çıkarmaktadır. Yardımlaşma, toplum hâlinde yaşamanın doğal bir sonucudur. Hem başkaları ile yaşamak, hem yardıma ihtiyaç duymamak imkânsızdır. Bunun için İslâmiyet yardımlaşmayı, bütün maddî ve mânevî hayatımızı kapsayacak şekilde en geniş sınırları ile ele almış ve dinî-ahlâkî bir görev olarak ortaya koymuştur. Kur'an-ı Kerîm'in pek çok âyetinde bu konuya temas edilerek, müslümanlar yardımlaşmaya teşvik edilmiştir. Hz. Peygamber de sayısız hadislerinde maddî ve mânevî yardımın insan hayatındaki önemini dile getirmiştir.

Allah Teâlâ, Kur'an-ı Kerîm'de; "Rabbinin rahmetini onlar mı bölüyorlar? Dünya hayatında insanların geçimlerini aralarında dağıtan biziz. Birini diğerine iş gördürmesi için kimini kiminden zengin kıldık. Rabbinin rahmeti onların topladıkları yığınlardan hayırlıdır."[149] Cenab-ı Hak; "İyilikte ve kötülükten sakınmakta birbirinizle yardımlaşın; günah ve düşmanlıkta yardımlaşmayın." [150] buyurmuştur.

Hz. Peygamber (s.a.v) de yardım etmek ile ilgili şöyle buyurmuştur: "Bir hurmanın yarısı ile, bunu da bulamazsanız güzel sözle ateşten korununuz" [151]

Peygamber Efendimiz: "Gerçek zenginlik malın çokluğu değildir. Aksine gerçek zenginlik gönül zenginliğidir" buyurmuştur. Fakat insan hiç bitmeyecek olan gönül zenginliği yerine daha çok mal zenginliğini ister, gözünü hırs bürür, kazandıkça kazanmak arzusu içini kaplar. İnsanların bu ruh hâlini sevgili Peygamberimiz: "Âdemoğlunun iki vâdi dolusu malı olsa, üçüncü vâdiyi de ister. Âdemoğlunun iç boşluğunu (ihtiraslı gönlünü) topraktan başka birşey dolduramaz. Şu kadar ki, bu ihtirasından tevbe eden kişinin tevbesini Allah kabul eder" [152]sözleri ile açıklamaktadır.

İncelediğimiz dergide yardımlaşma konusu 8 parçada ele alınmaktadır. Diğer değerlerden farklı olarak burada 8 parçanın tamamına yer verilecektir. Zira daha önceki değerler için belirttiğimiz mahsurlar yardımlaşmada görülmemektedir.

---

[149] Kur'an, 43:32.
[150] Kur'an, 5:2.
[151] Müslim, **Sahih**, Zekât, 95.
[152] Müslim, **Sahih**, Zekât, 116.

Hikâyelerde ya fakir çocuklardan örneklerle yardımlaşmaya teşvik ya da günlük hayatımızdan örneklerle ebeveynlere yardımın gerekliliği vurgulanmaktadır.

Dergide yardımlaşma ile ilgili dikkat çeken önemli bir husus vardır. O da derginin yardımlaşmayı sözle, yazıyla teşvik etmekle kalmayıp bizzat yardım kampanyaları düzenlemesidir. Bir diğer husus da bu değer bağlamında İslami övgülere daha fazla vurgu yapılmasıdır.

"Bir Himmet-i Mürüvvetkerâne" [153] adlı parçada derginin yardım kampanyasından bahsedilmektedir. Bu yardım bayramda yetim ve kimsesiz çocukların giydirilmesi şeklindedir. Bir fes tüccarının doksan altı adet fes ve püskül göndermesi parçada anlatılmış ve gönderen kişiye dergide teşekkür edilmektedir.

"Kimsesiz Bir Çocuk" başlıklı yazıda Ramazan'da toplanılan yardımlardan bahsedilmektedir. Hem padişahın hem de diğer insanların katkıları ile yetimlere yardım edilmesinden şu şekilde bahsedilmektedir:

> Geçen Ramazan-ı Şerifte toplanılan yardım ile Padişah'ın da yardımı ile mübarek Ramazan Bayramında bir hayli yetim ve kimsesiz çocuklara elbise giydirilmiş olduğu muhterem okuyucularımızın bilgisindedir. Önceden toplanılan yardım akçesinden nezdimizde otuz altı kuruş kadar saklanmış akçe kalmış idi. Sonradan bazı yardım sahiplerinden dahi perâkende suretiyle gelmiş olan kırk kuruş kadar daha akçe evvelki ile birleştirilerek vücuda gelen yetmiş altı kuruş ile Beyazıt'ta Yakup Ağa mahallesinde hem peder hem de valideden mahrum bulunan on yaşlarında İhsan adıyla anılan masuma kurban bayramı için bir ayakkabı ile güzel ve ipekli bir kat elbise yapılmış ve giydirilmiş olmakla bu halin gazetemize kaydına gerek görülmüştür. Cenâb-ı Hak yardım sahiplerini her suretle sevaba ermiş ve mutlu buyursun *âmin*.[154]

"Muhtacına Muâvenet" adlı parçada yardımlaşmanın insanın topluma karşı bir vazifesi olduğu ve yerine getirilmesinin bir zorunluluk olduğu şu şekilde açıklanmaktadır:

> İnsanın topluma karşı yerine getirmekte mecbur olduğu vazifelerden biri ve başlıcası muhtaç olanların ihtiyaçlarını gücü ölçüsünde ya büsbütün defetmek ile veyahut yükünü azaltmaya çalışma ile olur. Bundan dolayı insanoğlunun her hal ve anda hemcinsinin zor durumunu ve sıkıntısını yok etmeye ve onu kalkındırmaya çalışması gibi gerek dünyevi ve gerek uhrevi

[153] "Bir Himmet-i Mürüvvetkârane", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 2, sayı 3, s.2.
[154] "Bîkes Bir Çocuk", **Çocuklara Mahsus Gazete,** cilt 2, sayı 67, s.8.

açıdan herkesçe beğenilen ve güzel sayılan bir güzel davranış daha düşünülemez. Hal böyle iken pek çok kimseler şidetli yoksulluğun ne olduğunu ve ne derecelerde vahim ve tehlikeli sonuçlar doğurduğunu bilmek anlamak şöyle dursun işitmek bile istemezler iddia edilen şeyin ispatı için bir can çekişme hali gelecekteki örneği anlatır ve söyler.[155]

"İki Fakir Çocuk" adlı hikâyede çocuklardan birinin farelere dair şu sözleri konu edinilmektedir: Biri yaşlı ikisi genç üç fare vardır. Yaşlı olanın gözleri kördür. Yaşlı olan uzunca bir çubuğu ağzı ile tutarken diğerleri de çubuğun diğer tarafını tutarak yaşlı olan fareyi istediği yere götürmektedir. Fareler daha sonra ekmek kırıntılarının olduğu yere gelirler. Kendileri yemeyip âma olana yedirirler. Sonra da ihtiyar fareyi geldikleri yere götürürler.[156]

Yukarıdaki parçada çocuklara fareler arasındaki yardımlaşma anlatılmakta, fareler üzerinden siz de birbirinize yardımcı olun mesajı verilmektedir.

"Kış Geceleri Sefası" adlı parçada da yetimlerin durumu anlatılmak suretiyle çocuklar empati kurmaya ve yardım etmeye teşvik edilmektedir:

Ah çocuklarım; acınacak şey nedir bilir misiniz? Ne yiyecek ekmeği, ne kendini ısıtacak elbisesi, ne de barınacak yeri olmayan fukara çocuklarıdır. Evlatlarım! Şu duvarın kenarına halsiz olarak düşmüş çocuğa bakınız! Ayaklarında çorap, ayakkabı yok; başı açık, karnı aç kalmış bu çocuk daha altı yaşında, ne anası var, ne de babası; dünyada yalnız kalmış, geçinmek için dilenciliği kabul etmiyor; bak! Ufacık kutusuna; sigara kâğıdı şemalı kibrit koymuş onları satıyor da kazandığıyla geçiniyor! İşte kış sizin için sefalı ama bunlar için kederlidir: Zîra çaresiz çocuk her gün yiyeceği ekmeği o küçük ticareti sayesinde kazanıyordu. Lakin bugün kar çok yağdı da hiç alışveriş edemedi. Herkes araba ile gidip geliyor; yayanlar da gidecekleri yere çabuk gitmek için etrafa baktıları yok. Bu zavallı yetiminde açlık dermanını kesmiş, en sonunda o duvarın kenarına sokuşmuştu. Belki de orada telef olur gider…

Sonuçta mesaj şöyle verilmektedir:

Hanım kızlarım dünyada en çok acınacak şey sevecek valideleri, görüp gözetecek babaları olmayan yetimlerdir. Akraba ve taallukatı yanında bulunan çocuklar şükretmeli. Böyle talihi olan çocuklar kendilerini himaye eden akrabasına hayır dua ve güzelce itaat etmeli ve zavallı yetimlere de yardım eylemelidir."[157]

---

[155] "Muhtacına Muâvenet", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 43, s.6.
[156] "İki Fakir Çocuk", **Çocuklara Mahsus Gazete**, sayı 94, s.3-4.
[157] "Kış Geceleri Sefası", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 2, sayı 66, s.3.

"Valideye Muâvenet"[158] adlı parçada anne ve babaya yardım etmenin önemi üzerinde durulmaktadır. İnsanın hangi şartta olursa olsun bu sorumluluktan kaçmaması gerektiği ve ebeveynlerin hayatta en kıymetli varlıklar olduğu hikâyede şu şekilde anlatılmaktadır:

Şükrü ve fakir validesi birlikte yaşarlar. Validesi bir dikiş makinası almıştır ve dikiş dikerek geçimlerini sağlar. Şükrü de hem annesine yardım eder hem de okula gider. Şükrü'nün validesi birdenbire hasta olur. Fakir ve kimsesizdirler buna rağmen ümitsiz değildirler. Çünkü Şükrü annesinin yanındadır. Validesinden her gün almış olduğu gündelikler ile yine validesine her akşam bir kâse çorba tedarik eder. Kadının yatağı oğlunun yatağının karşısındadır. Bir akşam Şükrü mektepten elinde bir ip ile gelir. Annesinin eline ipin bir ucunu diğer ucunu da kendi eline bağlar ve kendisine seslenilmesini isteyince bu ipi çekmesini ister. Annesinin sesini yormamak adına bu yola başvurur. Annesi ağlar ve çok dua eder.

Parçanın son kısmında ise mesaj şu şekilde verilmektedir:

"Validelerimize yardımcı olmak lazımdır. Ebeveynine yardım eden çocukları Cenâb-ı Hak mesut eder."[159]

Görüldüğü üzere Allah'ın rızasına dikkat çekilmektedir.

"Genç Çocuğun Teferrücü" [160] adlı parçada başkalarına yardım etmenin insanı her şeyden daha fazla mutlu ettiğinden ve karşımızdakinin yükünü azaltmanın da erdemli bir davranış olduğundan bahsedilmektedir. Hikâyede Nuri adında bir çocuğun bir yaşlı nineye yardımı şu şekilde anlatılmaktadır:

Nuri çok çalışkan bir çocuktur. Bu çalışkanlığından dolayı da babası ona ödül olarak ahırdan bir hayvan verir. Nuri hayvanın sırtına binerek kırlarda dolaşmaya başlar. Nuri kendini bir süvari gibi hisseder ve çok mutludur. Birden bire yaşlı bir fakir kadın gözüne ilişir, kadıncağız iki kat olmuş, asasına dayanarak yola çıkmıştır. Halinden pek yorgun ve hasta olduğu anlaşılıyordur. Çünkü vakit vakit yürümekten aciz kalarak yoldaki ağaçların dibinde duruyordur. Nuri kadının bu halini görür görmez çok üzülür ve hayvanı durdurur. Kadını hayvana bindirir kendi ise yürüyerek kadını evine götürür. Nuri yaşlı kadıncağızı o kadar yol yürümekten

---

[158] "Valideye Muâvenet", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 35, s.1-2.
[159] "Valideye Muâvenet", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 35, s.1-2.
[160] "Genç Çocuğun Teferrücü", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 32, s.2-3.

kurtarır fakat saatte ilerlemiş akşam olmuştur. Nuri'nin gezme vakti bitmiştir fakat yine de çok mutludur. Çünkü bir ihiyar kadını sıkıntı çekmekten kurtarmıştır.

"Sehâvet"[161] başlıklı parçada ise Jean ile Paul adlarında iki çocuğun yolculukları esnasında yaptıkları küçük yardımın kendilerine geri dönüşünü anlatan şu hikâyeye yer verilmektedir:

Mevsim kıştır. Jan ile Paul buğdaylarını değirmende öğütmek için yakınlarında bulunan bir kasabaya doğru hareket ederler. Karlarla örtülmüş olan çalıların üzerinde soğuktan ve açlıktan baygınlık geçiren çaresiz serçeleri görürler. Jan derhal torbasında bulunan buğdaydan birkaç avuç kuşların önüne serperek soğuğun şiddetinden kuyrukları titreyen kuşları sevindirir. Jan'ın bu halini gözden geçiren Paul bu sevimli masumun kolunu çekerek gıptayla karışık bir tavır ile kızar. İhtiyaçlarını neden kuşlara dağıttığını sorar fakat bir müddet sonra hatasını anlar pişman olur. Değirmenciye buğdaylarını eşit olarak verirler fakat Jan'ın buğdayı kardeşininkinden fazladır. Değirmenci; Jan'ın bu yardımseverliğine hayran olarak mükâfat olarak birkaç ölçek buğday vermiştir!

Hikâyenin sonunda ise mesaj şu şekilde verilmektedir:

"Yüce Yaratıcı sizi ve sizin gibi mini mini cömert çocukları daima sever ve yüce mükâfatlarla arzularınızı gerçekleştirir ve mutlu eder. Çocuklar! Yardımseverliği elden bırakmayınız!"[162]

Genelde yardımseverliği konu alan hikâyelerde Allah'ın rızasını kazanmak, Allah'ın insanlara yardım edeceğini söylemek teşvik edilmektedir.

3.2.5. Merhamet

Merhamet kelime olarak; Acımak, yazıklanmak, esirgemek, lütfetmek anlamlarına gelir.[163] Bir diğer anlamı ise: Affetme, bağışlam, iyilik etmedir.[164]

Hz. Peygamber (s.a.v), Allah'ın merhametinin büyüklüğünü ve insanlardaki merhametin kaynağı olduğunu dile getirdiği bir hadislerinde şöyle buyurur: "Allah merhametini yüz parçaya ayırdı, doksan dokuz parçasını kendi yanında tuttu, bir

---

[161] "Sehâvet", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 2, sayı 87, s.5-6.
[162] "Sehâvet", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 2, sayı 87, s.5-6.
[163] Uludağ, s. 290.
[164] Dini Terimler Sözlüğü, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2005, s. 231.

parçasını yeryüzüne indirdi. İşte bu bir parça rahmet sebebiyle yaratıklar birbirine merhamet eder. Hatta yavrulu hayvan, bir tarafını incitir endişesiyle ayağını yavrusundan sakınır"[165]

Allah'ın merhamet niteliğinin bir sonucu olarak insanlara gönderilen peygamberlerin en önemli özelliklerinden birisi de merhametli olmalarıdır. Kur'an, âlemlere rahmet olarak gönderildiğini[166] Allah'ın rahmeti sayesinde insanlara yumuşak davrandığını[167] belirttiği Hz. Peygamber (s.a.v)'in bu özelliğini şöyle açıklar:

"Ey mü'minler! And olsun ki, içinizden size sıkıntıya uğramanız kendisine ağır gelen, size düşkün, mü'minlere şefkatli ve merhametli bir peygamber gelmiştir"[168]

Merhamet mü'minlerin de temel özelliklerindendir. Bu nedenle Kur'an mü'minlerin birbirlerine karşı merhametli olduklarını belirtir. [169] Başka bir yerde de kurtuluşa eren, ahirette kitapları sağ ellerinden verilen mü'minlerin nitelikleri sayılırken "Sonra inanıp birbirlerine sabır tavsiye edenlerden, merhametli olmayı tavsiye edenlerden olmaktır" [170] buyurulur. Kur'an'ın bu tutumuna uygun olarak Hz. Peygamber (s.a.v) de merhamet konusu üzerinde önemle durmuş, teşvik etmiş, zaman zaman katı ve acımasız davranan insanları uyarmıştır. Sözgelimi bir hadislerinde: "Merhamet etmeyene merhamet edilmez"[171] buyurmuştur. Diğer bir hadislerinde de insanın merhametinin Allah'ın kendisine göstereceği merhametin nedeni olduğunu şöyle belirtir: "İnsanlara merhamet etmeyen kimseye de Allah merhamet etmez."[172] "Siz yerdekilere merhamet edin ki göktekiler (Allah ve

[165] Buhari, **Sahih**, Edeb, 19.
[166] Kur'an, 21:107.
[167] Kur'an, 3:159.
[168] Kur'an, 9:128.
[169] Kur'an, 48:29.
[170] Kur'an, 90:17.
[171] Buhari, **Sahih**, Edeb, 18.
[172] Müslim, **Sahih**, Fezail, 66.

Melekler) de size merhamet etsin"[173] hadisi de aynı olguyu farklı biçimde yeniden vurgular.

Dergide sekiz farklı yerde merhamet değerine yer verilmektedir. Bunlardan hemen hemen hepsine aşağıda değinilmektedir. Yalnızca bir parça bir diğeri ile fazlası ile benzerlik göstermesi nedeni ile çalışmanın içerisine dahil edilmemiştir. İnsanlar iyi ya da kötü olsun, merhamet noktasında herkese eşit davranılması gerektir mesajı çocuklara verilmektedir.

"Büyüklere Merhamet" [174] adlı parçada yaşlılara merhametli davranılması noktasında çocuklar uyarılmakta ve büyüklere saygılı davranılması onlardan şu şekilde istenilmektedir:

Yaşlı bir dede vardır. Bu dede odanın bir köşesinde uyumakta torunları ise dedelerinin uyumakta olduğunu unutarak sesli bir şekilde oyunlarını oynamaktadır. Sesleri duyan anneleri onlara kızar ve öğütler vermeye başlar. Dedelerinin vaktiyle çok kuvvetli olduğundan, çalışıp yorulmadığından, Allah'a devamlı şükrederek yaşadığından bahseder. Vaktiyle kendisinin de küçük bir çocuk olduğunu, babasının onu büyüttüğünü anlatır ve babalarının da bir gün kendi babası gibi yaşlanacağından, güçsüzleşeceğinden, saçlarının beyazlayacağından bu nedenle de yaşlı insanların kıymetlerinin bilinmesi gerektiğinden bahseder. Kendi hayatından babası ile ilgili olan hatıralarını anlatır. Babasının nasıl merhametle onu büyüttüğünden, yorulunca kucağına almasından, sarılıp öpmesinden örnekler vererek çocuklarının şimdi onu rahat ettirmekle görevli olduğunu belirtir. Çocuklar yaptıklarından son derece pişman olurlar. Dedelerinin ellerinden öperler ve ona her daim hürmet ederler.

"Bahri ile Bedri" [175] adlı hikâyede Bedri isimli çocuğun kendisine kötülükle muamele eden Bahri'ye dahi merhametli bir tarzda yaklaşımı üzerinde durulmakta, iyi ya da kötü olsun tüm insanlara karşı merhemetli olunması tavsiye edilmektedir:

Bedri isminde bir çocuk vardır. Bu çocuk kıtlık esnasında ekmek bulmak için bir köye gider. Köyün en zenginlerinden birinin oğlu Bahri de elinde büyük bir ekmek parçası olduğu halde evlerinin önünde oturmaktadır. Çaresiz Bedri açlıktan

---

[173] Ebu Davud, **Sünen**, Edeb, 58.
[174] "Büyüklere Merhamet", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 23, s.2.
[175] "Bahri ile Bedri", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 2, sayı 61, s.2.

helak olmak derecesine gelerek Bahri'nin elindeki ekmeği görünce yanına gidip 'Rica ederim bir lokma ekmek veriniz. Zira açlıktan ölüyorum' der. Bahri 'Haydi git oradan sana verecek ekmeğim yoktur.' Cevabıyla çaresiz çocuğun ricasını reddeder. Bu olaydan bir sene sonra Bahri kaybetmiş olduğu bir keçiyi arayıp bulmak üzere dağa çıkar. Bahri çok yorulur, susuzluktan bayılmak derecesine gelir. Bir damla su bulamaz. Böylece dolaşır iken Bedri'nin bir ağaç gölgesinde oturup koyunlarını otlattığını ve yanında bir su testisi bulunduğunu görünce hemen yanına gidip: 'Aman birader bana bir yudum su ver zira susuzluktan bayılıyorum.' Der. Bedri: 'Haydi git oradan sana verecek suyum yoktur' der. Vaktiyle Bedri'nin bir lokma ekmek isteyip de vermediği Bahri'nin hatırına gelince ağlayarak affını rica eder. Cömert Bedri merhamet edip testiyi Bahri'ye verir. Bahri de suyu içip hayatını tehlikeden kurtarır. Ve memnun ve müteşekkir olarak Bedri'ye 'Bana verdiğin bu suyun hakkını Allah ödesin' diye dualar eder.

Görüldüğü üzere hikâyenin sonunda merhamet edenin dua alacağına işaret edilmekte, mükafatın büyüklüğüne dikkat çekilmektedir.

"Ağlarım"[176] adlı parçada yazarın nelere şahit olduğunda üzüldüğü ve merhamet ettiği anlatılmaktadır. Yazar gece sessizlik çökünce, herkes huzur içinde uyurken hasta insanların inlemelerini duyunca, kışın en soğuk günlerinde çoluk çocuğuyla aciz durumda kalanların gözyaşlarını görünce ve evinde yangın çıkınca insanların kalbinde meydana gelen üzüntülere şahit olunca çok üzüldüğünden ve bu insanlara merhametle yaklaşılması gerektiğinden bahsetmektedir.

"Bir Gezinti"[177] adlı hikâyede iki kardeşin bir mesire yerinde yetim bir çocuğa rastlamaları ve onun başından geçen olay için duydukları üzüntü anlatılmıştır. Hikâye güzel bir bahar sabahında geçer. Herkes zevk ve sefa ile eğlenirken bir köşede derin derin düşünüp ağlayan bir çocuk vardır. Bu çocuk babasını yeni kaybetmiştir ve bir hafta önce babası ile bu mesire yerinde oynayıp zıplamıştır. Bunları düşünüp ağlayan çocuğa bu iki kardeş çok acır ve ona sahip çıkarlar.

[176] "Ağlarım", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 2,sayı 74, s.3.
[177] "Bir Tenezzüh", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 2, sayı 87, s.6-7.

"Merhametli Çocuk" [178] adlı parçada merhametin sadece insanlara karşı değil diğer canlılara karşı da olması gerektiği Ekrem adında bir çocuk üzerinden anlatılmaktadır:

Çok güzel bir ilkbahar sabahıdır. Salkım ağacının altına konulmuş bir kanepe üzerine beş altı yaşında Ekrem namında sevimli bir çocuk oturarak elindeki oyuncaklarla oynuyordur. Dadısı olduğu anlaşılan bir siyah kadın da kanepenin karşısındaki bir iskemle üzerine oturur. Birden çiçeklerin arasından canhıraş bir ses gelir ve çocuk oyununu bırakır, ses gelen yöne doğru gider, dadısı da arkasından gelir. Ekrem eğilerek yere bakar. Ufacık pamuk gibi bir kedi yavrusu feryat etmektedir. Yaralanmıştır. Ekrem çok üzülür ve yavruyu kucağına alır. Gözlerinden inci tanesi gibi yaşlar kedinin kanlarına karışır. Onu kurtarmak için hemen eve annesine götürür. Annesiyle onu tedavi ederler ve Ekrem çok sevinir.

Hikâyenin sonunda merhemetin özü dua olarak gösterilmektedir:

"İşte bizde her şeyden aciz kalan çaresizlere merhamet ederek dua almağa gayret edelim."[179]

"Hayvanâta Zulmetmemeli" [180] adlı parçada da benzer bir mesaj verilmektedir. Ancak burada olumsuz örnek üzerinden konu anlatılmaktadır:

Bir adam gezmek için yola çıkar. Yolda bir şekerci çırağına rastlar. Bu çırak büyük bir balta ile odun yarıyordur. İleride de takati sıcaktan kesilmiş bir kedi durmaktadır. Şekerci çırağı birdenbire kediyi görür ve sinirlenerek baltayı hayvanın boynunun köküne vurur. Zavallı kedi halsiz olduğundan kaçamaz ve hemen yere düşer. Tekrar kendisine gelip de kalkacağı bir sırada, çırak ikinci defa olarak baltayı indirir. Bu defa kedinin kuyruğu kopup yere düşer ölüm ile pençeleşmeye başlar. Artık adamın sabrı kalmaz. Tam adam çırağın üzerine gidecekken sekiz dokuz yaşlarında bir talebe koşarak meydana gelir. Ağlayarak çırağa bağırıp çağırmaya başlar. 'Allah korkusundan yoksun olduğunu, merhametsiz, vicdansız olduğunu' haykırır. Çırağın elinden baltayı alır ve yere fırlatır. Yandaki dükkânlara koşarak bir bardak su ister. Dükkândaki adam da ölsün hayvan bana ne zararı var der. Çocuk cebinden on lira çıkarır ve öğlen aç kalmak pahasına harçlığını su için verir. Suyu

[178] "Merhametli Çocuk", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1,sayı 44, s.5-6.
[179] "Merhametli Çocuk", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1,sayı 44, s.5-6.
[180] "Hayvânâta Zulmetmemeli", **Çocuklara Mahsus Gazete** cilt 2,sayı 57,s.2-3 .

alıp hayvanın ağzına gözüne döker ve hayvan kendine gelir. Fakat hayvan çok az daha yaşayıp ölür. Çocuk ve beraberinde olaya şahit olanlar bu duruma çok üzülür. Fakat adaleti sonsuz olan Allah çırağın cezasını hemen ardından verir. Çırak evvel ki yaşayışı üzere odun yarmağa devam eder. Çırak bir gün yanlışlıkla arkasına bakmayarak, baltayı arkaya doğru var kuvvetiyle kaldırdığı sırada, geçmekte olan bir adamın omzuna isabet ettirir. Bir gürültüdür kopar. Ve omuzu acıyan zat hemen o zalim çırağı polise teslim ettikten sonra çırak hapishaneye gider.

"Peder İle Çocuk"[181] adlı parçada bir baba ile oğlu arasında geçen bir sohbet verilmekte, bu sohbette de adalet ve merhamet konuları kendi kültürümüzden değil de yabancı isimlerden örneklerle açıklanmaya çalışılmaktadır:

Büyük düşünürlerden "Çiçero" adalet ve merhameti şu yönüyle tarif etmiştir: "Adalet, gerek hile ve oyuna gerek zorlama ve şiddetle insanlara fenalık etmemektir." Merhamet dahi insanoğlunun saadet hallerini temin etmek ve onlara cömertlik ve bağışlanma eylemektir."[182]

Parçanın devamında baba adalet ve merhamet üzerine her milletin dininde ortak olan düşünceler[183] olduğundan bahseder ve hadis-i şerifleri çağrıştıran şu sözleri söyler:

"Nefsinize yapılmasını arzu etmediğiniz şeyleri başkaları hakkında gerçekleştirmeyiniz. Hemcinsinize nefsiniz gibi muhabbet ediniz. Ve size yapılmasını arzu etmediğiniz şeyleri başkalarından esirgemeyiniz."[184]

Görüldüğü üzere merhamet değeri çocuklara verilirken hem Batı'dan hem de Doğu'dan kaynaklara yer verilmektedir. Merhametin tanımı batılı bir filozof olan Çiçero'dan alınırken merhametli olanların dua alacağı fikri de doğunun öğretilerini aktarmaktadır. Dergi fikirlerin sentezini yapmıştır diyebiliriz.

3.2.6. Cömertlik

Cömert kelime anlamı olarak; Para ve malını esirgemeden veren, eli açık, selek, semih, ahi, bonkör, *mecaz anlam olarak da* verimli anlamına gelir.[185] Cömert, Farsça cevân-merd kelimesinden türkçeleştirilmiştir.[186]

---

[181] "Peder ile Çocuk", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1,sayı 27, s.1.
[182] "Peder ile Çocuk", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1,sayı 27, s.1.
[183] "Merhamet etmeyene merhamet olunmaz." Buhari, **Sahih**, Edep,18.
[184] "Peder ile Çocuk", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1,sayı 27, s.1-2.

Cömert terim anlamı olarak ise; eldeki imkânları meşru ölçüler içerisinde gönüllü olarak ve karşılık beklemeden başkalarının yararına sunmadır.[187] Cömertlik kavramı İslâm ahlâk literatüründe genellikle sehâ, sehâvet ve cûd terimleriyle ifade edilir.

İncelediğimiz dergide cömertlik değeri genellikle Âli-Cenâb başlığı altında işlenmektedir. 3 farklı yerde cömertlik değeri geçmektedir. Cömertlikle ilgili hikâyelerde ise başka insanları da düşünmemiz gerektiği üzerinde durulmaktadır. Bazen cömertliğin nitelikleri ile ilgili doğrudan açıklamalarda bulunulmakta bazen de diğer değerlerde olduğu gibi hikâyelerle cömertlik değeri kazandırılmaya çalışılmaktadır. Cömertliğin nitelikleri ile doğrudan yazılanlara örnek olarak:

> Cömertlik – İnsanoğluna hakikatleri veren ve onları nimetlendiren Allah'ın insanlara verdiği büyük bir hediyedir.
>
> Cömertlik- İnsan için dünyada en hakiki bir övünme ve en ciddi bir saadettir.
>
> Cömertlik – Sahibinin gerek hayatında gerek ölümünde iyi nam kazanmış olmakla anılmasının tek yoludur.
>
> Cömertlik- Cömertlik gibi güzel bir huya sahip olan her yerde parmakla gösterilir ve dünyada imrenilen olur.
>
> Cömertlik- Adalet, fazilet, merhamet, şefkat gibi türlü türlü güzel ahlâkların bir araya gelmesinden oluşuyor denilse uygundur.[188]

"Âli- Cenab"[189] başlığı altında işlenen aşağıdaki hikâyede de cömertliğin önemi şu şekilde anlatılmaktadır;

Behçet adında küçük, masum bir çocuk vardır. Çocuk, evlerine dedesinin gönderdiği fakir bir adamın haline çok fazla acır. Annesinin yanına giderek adamın üstünün başının yırtık oluşundan, ayaklarında çorap bile olmayışından üzülerek bahseder. Annesinden ve dadısından gömleklerinden, çoraplarından, ayakkabılarından bir iki tanesini o adama vermelerini ister. Annesi o kıyafetlerin fakir adama olmayacağından bahsederek babasınınkilerden vereceği konusunda çocuğu ikna eder. Annesi çocuğunun cömertliği karşısında çok sevinir ve onu

---

[185] TDK, Güncel Türkçe Sözlük, http://tdkterim.gov.tr/bts.
[186] "Cömertlik", DİA, c. 8, s. 72.
[187] "Cömertlik", DİA, c. 8, s. 72.
[188] "Cömertlik", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 2, sayı 3,s.7.
[189] "Âli-Cenâb"**, Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 2, sayı 2, s.3-4.

bağrına basar. Annesi oğluna *'Cenâb-ı Allah'a sana böyle bir kalp verdiği için çok şükretmelisin, insanlara merhamet edersen Allah seni kimseye muhtaç etmez'* der.

Görüldüğü gibi cömertliğin de aslında Allah'ın bir lütfu olduğuna vurgu yapılmaktadır.

Dergide cömertliğin cimrilik üzerinden anlatıldığı hikâyelere de yer verilmektedir. Aşağıdaki "Atalet" [190] başlıklı hikâye bunlardan biridir:

Bir adam vardır. Bu adam varını yoğunu satar hepsini altın yapar ve toprağın altına gömer. Her gün çukura gider, definesini yoklar. Onun böyle gidip gelmesinden şüphe eden amelelerden biri orada bir define bulunduğunu hissederek bir gün gizlice efendisini takip eder ve altının yerini öğrenerek aşırır. Adam ertesi gün, alışılmış şekilde, çukura gider ve altının yerinde yeller estiğini görünce feryat figân ile saçlarını yolmağa başlar. Bu halini bir komşusu görür ve adama çukura bir taş alıp koymasını söyler. 'Yalnız yüzüne baktığın altınların sana hiçbir faydası yoktu.' der. Paranın kıymetinin onu saklamakta değil kullanmakta olduğunu adama öğretir.

Mâlumat-ı Medeniyye" başlıklı parçada yukarıdaki hikâyedekine benzer bir mesaj verilmektedir:

"Bir hasis kazandığı parayı idare altına alamaz. Parayı çekmece içine hapis ve ona bekçilik eder. Hasislik insanı her şeyden mahrum bırakır, hatta zaruretten de beterdir."[191]

"Hasis Olan Adamın Her Yerde Sorun Çıkaran Olacağı Şüphesizdir" [192] adlı hikâyede ise uyanık ve cimri bir adamın uyanıklılığının fayda vermemesini, asıl önemli olanın kalplerdeki niyetler olduğu anlatılmaktadır:

Fakir bir bahçıvan vardır. Bu bahçıvan bir gün bahçesinde gezerken fevkalade iri bir şalgam görür ve onu alıp köyün beyine hediye olarak götürür ve bey de bu olaydan çok memnun kalarak ona yüz kuruş bağışlar. Bu olayı gayet zengin cimri bir çiftçi duyar ve o da onun gibi yapmak ister. En güzel meyvesini alarak beye

---

[190] "Atâlet", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 2, sayı 85, s.6.
[191] "Mâlumat-ı Medeniyye", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 5, s.4.
[192] "Hasis Olan Adamın Her Yerde Sorun Çıkaran Olacağı Şüphesizdir", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 2,sayı 54, s.2-3.

takdim eder. Bey de adamın cimriliğini ve açgözlülüğünü anlayarak bahçıvanın getirdiği şalgamı ona verir.

Görüldüğü gibi cömertlik değeri genellikle hikâyeler ile verilmeye çalışılmaktadır. Cömertliğin zıttı olan cimriliğin zararı da çocuklara anlatılmakta, kullanılmayan şeylerin insanlara hiçbir fayda vermediği üzerinde durulmaktadır. Allah'ın kerim isminin insanda tecelli etmesi Allah'ın bir lütfudur fikri de dergide verilmektedir.

3.2.7. Sorumluluk

"Türkçe sor-mak fiilinden türetilen yeni bir kelime olan sorumluluk hukukta "uyulması gereken bir kurala aykırı davranışın hesabını verme, tazminatla yükümlü tutulma, işlenmiş bir suçun gerektirdiği cezayı çekme" dir."[193]

Sorumluluk terim anlamı ile; "Sorumlu olma durumu, iş ve davranışlarında hesap verme durumunda bulunma, mesûliyet"[194] olarak ifade edilmiştir.

İnsanların birbirlerine muhtaç olmaları karşılıklı olarak sorumluluk taşımalarını da beraberinde getirir. Hem başkaları ile yaşamak hem de başkalarına karşı sorumlu olmamak imkânsızdır. Bununla birlikte insanın yaptıklarından sorumlu olduğu ve yaptıklarının karşılığında da hesaba çekileceği ayetlerle anlatılmaktadır:

"Her kim zerre kadar iyilik yapmışsa onu görür, kim de zerre kadar kötülük yapmışsa onu görür"[195]; "O (Allah) yaptığından sorumlu değildir. Onlar ise, sorumlu tutulacaklardır"[196]

Sorumluluk bahsi dergide çoğunlukla topluma karşı olan sorumluluklar bağlamında işlenilmektedir. Peygamber Efendimiz de topluma karşı sorumlu olduğumuzu şu hadisi ile anlatmaktadır:

---

[193] "Sorumluluk", DİA; İstanbul: Diyanet Yayınları, 2009, c. 37, s. 380.
[194] Ayverdi, ,c .3. s. 2867.
[195] Kur'an, 99:7–8.
[196] Kur'an, 21:23.

Her kim İslam içinde güzel bir çığır açarsa ve bu güzel çığır kendisinden sonra da tatbik edilip sürdürülürse, kendi sevaplarından hiç bir şey eksilmeksizin, onu sürdürenlerin sevaplarının benzeri, kendisi lehine yazılır. Ve her kim de İslâm içinde kötü bir âdet çıkarır ve bu kötü âdet kendisinden sonra da sürdürülürse, kendi günahlarından hiçbir şey eksilmeksizin onu sürdürenlerin günahlarının benzeri de o kimse üzerine yazılır"[197]

Dergide sorumluluk değerine 5 farklı yerde değinilmektedir. Dergide yer alan diğer değerlere nazaran sorumluluk değeri fazla ele alınmamaktadır. 3 konu başlığı çalışmamıza dâhil edilmekle beraber kalan 2 konu diğer değerleri daha fazla barındırdığı düşüncesi ile başka bir değer başlığı altında verilmektedir.

"Vazife" adlı parçada çocuklardan sorumluluğun önemini kavramaları istenilmekte ve sorumluluğun insani bir görev olduğu benimsetilmeye çalışılmaktadır:

> Mesela bir ekmekçi fırındaki vazifesini vaktinde icra etmezse ertesi günü sabahleyin erkenden ekmekleri hazır bulundurmaz, müşterilerini ekmeksiz bırakacağı gibi kendisi de aç kalır. Bunun gibi bir işçi kendisine verilen vazifeyi eda etmezse ücretini alamaz. Kendisi de ekmek parasını tedarik edemez. Vazifesini icra etmeyen adamın cezası daima her şeyden mahrumiyettir. Hâlbuki insan daima her şeye muhtaçtır. Bu kadar sanatlar, ashabına hep birer vazife teşkil etmiştir. Eğer ashap sanat vazifelerini vaktiyle, zamanıyla yerine getirmeselerdi insanlar büyük ihtiyaç içinde kalırdı. İşte her sanatkâr vazifesini vaktiyle, zamanıyla yerine getirmesi sebebiyle her istediğimiz şeyi istediğimiz dükkâna müracaatla bulmaktayız.[198]

Parçanın devamında bilgisiz ve cahil olanların hiçbir vazifeyi layıkıyla yerine getiremeyeceği belirtilmekte ve vazifelerin zamanında yerine getirilmesinin öneminden bahsedilmektedir:

> Bugünkü vazifenizin gerekliliğini sakın yarına bırakmayınız. Zira bugünkü vazife yarına kalırsa yarınki vazife de öbür güne kalması lazım gelir. Bu ise vazifeyi vaktinde yerine getirmemek demek olur. Vakitsiz yerine getirilen vazife güzel bile olsa kimse beğenmez, ona kimse asla itibar etmez. Hâlbuki vaktinde yerine getirilmiş bir vazife noksan bile olsa yine

[197] Müslim, **Sahih**, İman, 15.
[198] "Vazife", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 10,s.1–2.

> makbuldür. Her vazifenin en birinci şartı vaktinde yerine getirilmiş olmasıdır. Buna dikkat etmeyen ne kadar çalışsa nafiledir."[199]

"İnsanlara Karşı Hizmet-i Hasene" [200] adlı parçada sorumluluğun insanın hayatını iyi yönde etkilediğine ve insanı bazı tehlikelerden koruduğuna vurgu yapılmaktadır:

Zengin ve güçlü bir demirci vardır. Demirci her gün erkenden dükkânına gider eline aldığı çubukları sağlam ve iyi olarak işlemeye çalışır. Demirleri işlerken çok güç harcar etrafa kıvılcımlar saçarak çekicini güçlü güçlü demir çubuklara vurur. Her gün bir ertesi günü düşünür hazırlanır. Fakat o gün kuşkulu bir düşünce zihnine yerleşir. Zira demir çubuğun ortasında bir küçük yarık vardır. Kimsenin göremeyeceğini düşünür fakat bunun insanlığa ihanet olacağı fikri ağır basar. Vaktin az oluşuna bakmadan hemen çubuğu kızgın ateşe atıp tekrar işine başlar ve bitirir. Çubuğu mimarlar alıp bir köprünün yapımı için kullanırlar. Birkaç gün sonra köprü, üzerinden geçenlerin ağırlığı ve hareketiyle sallanır. Yüzlerce kişinin ağırlığı ufak köprüyü teşkil eden demir çubukları eğer. Köprünün ortasındaki çubuklar arasında bir tanesi ağırlığa dayanıp diğerlerini de tutmaktadır. Demirci çubuğu çatlak olarak koymadığı için köprü yıkılmaktan insanlar da ölmekten kurtulur.

Parçanın devamında insanlar demirciye benzetilmekte ve insanların yaptıklarının sonuçlarına katlanacakları fikri okuyucuya aktarılmaktadır:

> Her işte nefse hitaben demeli ki: " Vakıa ben şu işten meydana gelecek sonucun gerçekleşeceğini keşfedemem, fakat yaptığım ve yapacağım bir vazifeyi dikkatlice ve akibet endişesi ile gerçekleştirmeye çalışmam zorunludur. Kalbin his ve saflığı insanların güzel işlerin sonuçlarını meydana getirmesinde tek sebeptir. Hakim "Montesque" ne güzel demiştir:"Bir şeyi bilsem ki zatım için faydalı fakat aile fertlerime zararlı, onu hatırımdan silerim. Bilsem ki aile fertleri için faydalı, lakin memleketime değil, onu da unutmaya çalışırım"[201]

Görüldüğü gibi insanların vazifelerini yerine getirmeleri ülkelerinin gelişmesini ve ilerlemesini sağlamaktadır.

---

[199] "Vazife", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 10,s.1–2.
[200] "İnsanlara Karşı Hizmet-i Hasene", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 18, s.4–5.
[201] "İnsanlara Karşı Hizmet-i Hasene", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 18, s.4–5.

"Kendi İşini Kendin Gör" adlı hikâye Lafontaine Hikâyeleri ile benzerlik göstermektedir. Hikâyede civcivlerin sorumluluk sahibi olmaları istenilmekte, sorumluluk sahibi olmayanların hallerinin ne olacağı anneleri tarafından anlatılmaktadır:

Bir tarla kuşu ve bu kuşun üç dört yavrusu birlikte bir tarlaya sığınırlar. Anneleri vakit vakit havalanır, dolaşır ve yavrularının geçimini temin için yiyecek bulur, yavrularından onu sabırla beklemelerini ister. Bir gün yavruları annelerine hararetli bir biçimde çiftçinin yakınlarına kadar geldiğini ve yarın çiftçinin komşuları ile tarlayı biçmeye geleceklerini duyduklarını söylerler. Anneleri yavrularından telaş yapmamalarını ister ve komşularından yardım isteyen o insanların tarlayı biçmeyeceklerini çocuklarına anlatır. Ertesi gün tarla gerçekten biçilmez. Bu sefer de çiftçi akrabaları ile tarlayı ertesi gün biçmeye karar verir. Yavrular yine bu olayı duyar ve annelerine anlatırlar. Anneleri yine onların korkmamaları gerektiğini, akrabasından iş isteyenin yine yarı yolda kalacağını yavrularına söyler. Gerçekten annenin söylediği olur tarla biçilmez. Bu sefer de çiftçi tarlaya gelir ve 'yarın biz tarlayı biçelim' der. Yavrular yine telaşla annelerine söylerler. Anneleri de 'bu sefer kendimize daha farklı bir yiyecek yeri bulalım bu sefer gerçekten bize yol göründü' der.

Parçanın sonunda 'İnsan kendi sorumluluğunu yerine getirmedikçe başka kimsenin onun sorumluluklarını yerine getirmesi beklenilmemelidir' mesajı şu şekilde verilmektedir:

> Çocuklarım bize şimdi yol göründü zira şu tarlanın sahibi ancak şimdi bir iş adamının bir gayûr hârisin vazifesini ele aldı, gördünüz ya! Çiftçi medâr-ı intiâşı olacak ufak bir himmeti kendisi yapamayıp da ahire istinâd ettiği için iki gün beyhude vakit geçirmiş oldu. İşte siz de kendi işinizi vakit ve zamanıyla yine kendinize gördürmek kaide-i metinesini daima hatırınızdan çıkarmamalısınız yavrucaklarım."[202]

Görüldüğü gibi dergi sorumluluk değerinin çocuklara kazandırılmasında yine ağırlıklı olarak hikâye metodunu kullanmaktadır. Çocuklara sorumluluk sahibi olmamaları durumunda hayatlarının tehlikeye gireceği ve mutsuz olacakları anlatılmaktadır.

---

[202] "Kendi İşini Kendin Gör", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 2, sayı, 63, s.3.

3.2.8. İffet

"İffet sözlükte; haramdan uzak durmak, helal ve güzel olmayan söz ve davranışlardan sakınmak" anlamında, mastar olan **iffet** kelimesi daha çok felsefi mahiyetteki ahlâk kitaplarında ve bunların etkisinde kalan diğer eserlerde insandaki arzu (şehvet) gücünün ılımlı işleyişinden hâsıl olan erdemi ifade etmek üzere kullanılmış ve başta gelen erdemlerden biri olarak kabul etmiştir."[203]

Kur'an-ı Kerimde iffet ile ilgili bir ayette; " Ve onlar ki, iffetlerini korurlar; ancak eşleri ve ellerinin sahip olduğu (cariyeleri) hariç. (Bunlarla ilişkilerinden dolayı) kınanmış değillerdir."[204] Bir başka ayette; (Ey Muhamed)! Mü'min kadınlara da söyle! Gözlerini bakılması yasak olandan çevirsinler iffetlerini korusunlar.[205]

İffet bahsi dergide çoğunlukla iffetin muhafazası bağlamında işlenilmektedir. İffetini koruyan insanların toplum içerisinde saygınlık kazanacağı ve insanlar tarafından sevileceği çocuklara anlatılmaktadır. İffet değerine dergide 5 farklı yerde değinilmiştir. Bunların iki tanesi incelemeye tabi tutulmuş diğerleri ise başka bir değeri daha ağırlıklı olarak taşıdığı düşüncesiyle çalışmanın kapsamı içerisine alınmamıştır.

"En Güzel Çiçekler" [206] adlı hikâyede iffetin önemi üzerinde durulmaktadır. İffet çiçeklere benzetilmekte ve temizliğin simgesi olarak da zambak gösterilmektedir. Hikâyede; Cemile Hanım ve çocukları Cemal, Kemal, Necibe ve Nesibe vardır. Anneleri çocuklarını bir bahçeye gezmeye götürür. Çiçekleri gören çocukların her biri başka bir çiçeğe göz koyar. Cemal en güzel çiçek gül derken, Necibe zambağı, Nesibe ve Kemal ise menekşeyi beğenirler. Anneleri Cemile Hanım ise çocukların bu konuşmalarını işitince hoşnut olur ve her çiçeğin bir fazilete misal olduğunu çocuklarına anlatır. Zambağı iffete, menekşeyi masumiyete, gülü de utanmaya örnek gösterir. 'Çiçekler nasıl kirlenince sevilmezse bu meziyetler de lekelenince anlamlarını yitirirler' der. Çocuklarından namuslarını, iffetlerini lekelemeden yaşamalarını ister ve 'Böyle olursanız sizi herkes sever' der.

---

[203] "İffet" DİA, İstanbul: Diyanet Yayınları, 2009, c. 21, s. 506.
[204] Kur'an, 23:5-6.
[205] Kur'an, 24:31.
[206] "En Güzel Çiçekler", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 2, sayı 57, s.5.

"İffetin Muhafazası" [207] adlı parçada ise iffetin tanımları yapılmakta ve iffeti korumanın yolları anlatılmaktadır:

İffet her insanın vasıflanması ve kişiliğini onunla bezemesi gereken büyük terbiyenin bir neticesidir. İffet ki: Güzel namusun özüdür. Ruh onunla olgunlaşır ve rahata erer.

İffeti korumanın yolları ise şu şekilde anlatılmaktadır:

Aşağılık olan insanlarla dostluktan katiyen kaçınılmalıdır. Kendinden büyük olanlarla görüşmekten ve arkadaşlık etmekten sakınmalı. Ahlâkı en evvel zehirleyen tütün ve benzeri içkilere meyletmekten nefsini muhafaza etmeli.

Parçada aşağılık insanlarla görüşmenin insanı iğrenç bir hayata sürükleyeceği ve iffetini kaybettireceği anlatıldıktan sonra sadece çocukların kendi iffetlerinden değil yaşıtlarının iffetinden de sorumlu olduğu konusu üzerinde durarak onları kurtarmaları istenmektedir.

Görüldüğü üzere dergi diğer değerlere nazaran iffet bahsinde fazla durmamaktadır. İffetli insanlar çocuklara anlatılırken en çok vurgulanan onun nasıl muhafaza edileceğidir. "Üzüm üzüme baka baka kararır" atasözünü anlatır nitelikli parçalar ile çocuklar düzgün arkadaş seçmeye yönlendirilmektedir.

3.2.9. Kanaatkârlık

Kanaat kelime anlamı ile sözlükte; elindekinden hoşnut olup fazlasını istememe, kısmetine, kendisine verilene razı olma. Az şeyle yetinme, iktisatlı davranma. Görüş, fikir, zan, kanı.[208] Olarak tanımlanmıştır.

Kanaatın terim anlamı; Tutumlu, gönlü zengin ve tok gözlü olma, hırslı ve açgözlü olmama olarak tanımlanmıştır.[209]

Bir başka tanımda kanaat, "Nefsin yeme, içme ve giyimde zaruret miktarınca yapmakta yetinmesi, hırs ve tamaha düşmemesidir."[210]

---

[207] "İffetin Muhafazası", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 2, sayı 59, s.4.
[208] Ayverdi, c.2, s.1567.
[209] Uludağ, s. 206.
[210] Kınalızâde Ali Efendi, "**Ahlâk-ı Alâ'î"**, Baskıya Hazırlayan: Hüseyin Algül, Tercüman 1001 temel eser 30, Tarihsiz, Kervan Kitapçılık, s.106.

Kanaatkârlık; Elindekini kâfi görüp fazlasını istememe durumu.[211]

Az ile yetinmek dinimizin de önemli emirlerinden birisidir. İslam dini gösterişten uzak durmayı ve olabildiğince sade yaşamayı tavsiye etmektedir. Gerek Ayet-i Kerimelerde gerekse Hadis-i Şeriflerde bu vurguyu görebilmekteyiz:

"Ey iman edenler! Size kısmet ettiğimiz rızıkların hoş ve temiz olanlarından yiyin ve Allah'a şükredin, eğer yalnız O'na kulluk ediyorsanız."[212]

Sizden kim nefsinden emin, bedeni sıhhatli ve günlük yiyeceği de mevcut ise sanki dünyalar onun olmuştur.[213]

ÇMG'de dört farklı yerde kanaatkârlık değerine yer verildiği görülmektedir. Kanaatkârlık değerini içinde barındıran parçaların farklı özellikte olmaları ve kanaatkârlığın farklı yönlerini yansıtmaları nedeniyle bütün parçalar inceleme alanına alınmıştır. İşlenilen parçalarda çocuklara 'Hayatta en büyük zenginliğin eldeki nimetlerin değerini bilmek olduğu' belirtilmektedir.

Fransızca'dan tercüme edilen bir köylü ile çocuğunun hikâyesinde; Köylü, Ömer adındaki çocuğu ile birlikte çölden geçmektedir. Yürürken pederi oğluna hitaben: 'Bak oğlum yolun kenarında bir at nalı duruyor al da cebine koy' der. Çocukta cevaben: 'Babacığım bu kadarcık bir şey için eğilmeğe değmez' der. Bunun üzerine peder sessiz bir şekilde nalı alıp cebine atarak yürümeğe başlar. Kendi köylerine yakın bir kasabaya ulaştıklarında baba orada bulunan nalbandın birine para karşılığında nalı satıp o para ile kiraz alır ve mendiline koyup yoluna koyulur. Fakat güneş gayet hararetli, ne ev, ne çeşme, hiçbir şey görünmüyordur. Ömer ise susuzluktan helak olma derecesine gelmiş ve yola devam etmeye hali kalmamıştır. Önünde giden babası bunu anlayıp kasten yere bir kiraz düşürür. Ömer alelacele kirazı alarak hızlı bir şekilde yer. Bir iki adımdan sonra baba bir kiraz daha düşürür çocuk yine bu şekilde kirazın üstüne atlayarak alıp yer. Velhâsıl bu hal son kiraza kadar devam eder. Ömer son kirazı ağzına götürür götürmez babası oğluna hitaben

---

[211] Ayverdi, c.2, s. 1568.
[212] Kur'an, 2:172
[213] Tirmizi, **Sünen**, Zühd , 34.

‘Evladım gördün mü nalı almak için bir kere eğilmeği arzu etmedin lakin onun vasıtasıyla aldığım kirazları toplamak için belki yirmi defa eğildin.’ Oğlum yani demek isterim ki ‘İnsan en ufak görünen şeylere bile dikkatlice bakmalı çünkü onların da kullanımda ayrı bir önemi vardır.’ der.[214]

Yukarıda hikâyede çocuklara ders verme amacı güdüldüğü görülmektedir. Nitekim hikâyenin sonunda babanın ağzından bu yöndeki mesaj açıkça verilmektedir.

Kanaatkarlık ile ilgili hikayelerde zaman zaman çocuklara mesajların konunun en başında verildiği görülmektedir: “Zenginlik Saadet Değildir” başlıklı hikayede;

“Bizim mutlaka zengin olmamız gerekmez. Ama faziletli olmamız ve doğru yolda olmaya çalışmamız gereklidir, asıl zengin, fazilet ve istikamet sahibi olanlardır.”[215]

Aynı hikâyede;

Altından bir muhafaza içinde yılan görseniz nasıl korkar ve iğrenirsiniz. İşte bunun gibi bir fenalık sahibini de emlak ve servete batmış gördüğünüz halde yine korkmalı ve ondan çekinmelisiniz.[216] Şeklinde cümle geçmektedir. Çocukların temiz yoldan kazandıklarına kanaat etmeleri gerektiği, harama el uzatıp da zengin olacaklarına ellerindeki ile yetinip mutlu olmaları gerektiği vurgulanmaktadır. Parçanın devamında da aynı mesaj açıklanarak verilmektedir;

> Şimdi şu adam zengin; Bu kadar altın ve gümüş sahibi olmuş! Vicdanı seslenmeli: ‘Sen çok iyi şey kazandın, iyilikler işledin ve fazilet sahibi oldun!’ demeli. Bir adamda onur gibi insani meziyetler mevcut olmadıktan sonra yaptığı mal ve servet neye yarar! Bakınız şu adam fakir! Şu fakirlikle beraber kendisini ondan daha zengin hem de bahtiyar addediyor. Çünkü onun kalbi saf ve temizdir. Hiçbir vakitte fenalıktan hazzetmeyiz. Kimseyi incitmeyiz. [217]

---

[214] “Hikâye”, **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 43, s.3-4.
[215] “Zenginlik Saadet Değildir”, **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 8, s.6.
[216] “Zenginlik....**”,** s.6.
[217] “Zenginlik...”, s.6.

"Bir Çocuğun Hassas Duyguları" [218] adlı bir diğer hikâyede de Arif adlı bir çocuğun kanaatkâr tutumu, ince düşüncesi çocuklara örnek olarak sunulmakta, aç gözlülüğün ne kadar kötü bir haslet olduğu vurgulanmaktadır:

Arif adlı çocuk henüz on yaşındadır. Bu çocuk askeri okullardan birine girer. Her gün bir parça yavan ekmek ve bazen bir miktar çorba ile kanaat edip diğer yemeklerden yemez. Mektebin müdürü Arif'in bu halini işitince bunun olağanüstü bir kanaatten ileri geldiğini zanneder. Çaresiz çocuğu azarlar ve cezalandırır. Arif saklı tuttuğu sebebi açıklamaksızın yine o halde devam gösterir. Mektebin başkanı bulunan zat Arif'in yine evvelki halde devam etmekte olduğunu haber alarak kendisini huzuruna çağırır. Mektebin usûl ve nizamına aykırı olarak böyle bir halde bulunması ne kadar abes olduğunu ve herhalde mektebin usûl ve nizamına uygun hareket etmesini uygun bir dille Arif'e anlatır ve bu halin sebebini de sorar. Çaresiz Arif sükût edip asla cevap vermez. Başkan eğer bu halin sebebini söylemeyecek olur ise kendisini mektepten uzaklaştıracağını tehditkâr bir biçimde açıklar. O zaman çocuk imkân kalmadığını anlayınca babasının evinde bir parça katıksız ekmek yediğini ve ebeveyninin sefalet içinde bulunduklarını düşündükçe daha fazla bir şey yiyemediğini anlatır. Çocuğun bu ifadesinden mektebin başkanı ile müdürü[219] o kadar hüzünlenirler ki gözyaşlarını tutamazlar. Mektebin sorumlusu hem çocuğa bir miktar para verir hem de ailesine para göndereceğini söyler. Arif kendi parasının da babasına gönderilmesini ister ve bu cömertlik karşısında mektebin sorumlusu şaşkınlıklar içinde kalır.

Bir başka hikâyede[220] açgözlü olmamak gerektiği mesajı verilmekte ve açgözlülüğün sonucu ile ilgili çocuklar uyarılmaktadır:

Fakir bir kadının bir tavuğu vardır. Bu tavuk her gün bir yumurta yumurtlar. Kadın, sonraları bir yumurtaya kanaat etmez olur. Binaenaleyh tavuğun arpası arttırılıp da tavuk semizleyecek olursa her gün iki veyahut üç yumurta alırım hülyasına düşer. Tavuğa haddinden fazla arpa vermeye başlar. Tavuk böyle aşırı derecede arpa yedikçe gerçekten gereği gibi semizler. Lakin iki üç yumurta

---

[218] "Bir Çocuğun Hassas Duyguları", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 21, s. 3-4.
[219] Yabancı okul sistemine dahil bir okul olduğu izlenimi vermektedir.
[220] "Hikâye", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 36, s.2.

yumurtlamak şöyle dursun bilakis öteden beri yumurtlamakta olduğu bir yumurtayı da keser!"

Görüldüğü üzere kanaatkârlık değeri dergide çok fazla işlenmemektedir. İşlenilen parçalarda da eldeki nimetlerin değeri bilinmediğinde onların da elden uçup gidebileceği mesajı verilmektedir. Doğrudan mesaj verilmekle birlikte genelde hikâyeler ile çocuklara dolaylı yoldan mesaj verilmektedir.

3.2.10. Tasarruflu Olmak

Tasarruf sözlükte; Bir şeye sahip olma ve sahip olduğu şeyi istediği gibi kullanma yetkisi. Bir nesneyi, özellikle parayı dikkatli ve idareli kullanma, israf etmeme, tutumluluk, iktisat.[221] olarak ifade edilmektedir.

Tasarruf deyince ilk akla gelen kelime ise aynı kökten olan israfdır. İsraf etmememiz gerektiği de gerek Ayet-i Kerimelerde gerekse Hadis-i Şeriflerde sıkça vurgulanmaktadır.

İsraf terim anlamı olarak; "Saçıp savurma, harcamalarda orta yoldan sapma, ölçüyü aşma ve aşırılık yapmak suretiyle sahip olduğu nimetleri gereksiz yere tüketmedir."[222]

İsraf etmenin dinimizce yasaklandığını şu ayet-i kerimeden anlayabiliriz;

"Çardaklı ve çardaksız (üzüm) bahçeleri, ürünleri çeşit çeşit hurmaları, ekinleri, birbirine benzer ve benzemez biçimde zeytin ve narları yaratan O'dur. Her biri meyve verdiği zaman meyvesinden yeyin. Devşirilip toplandığı gün de hakkını verin, fakat israf etmeyin; çünkü Allah israf edenleri sevmez.[223]

Bir diğer ayet-i kerime'de de: "Müminler harcamada bulundukları zaman cimrilikten ve israftan kaçınırlar. İkisi arasında orta bir yol tutarlar." Buyurulmaktadır.

Dergide dört farklı yerde tasarruf değerinin yer aldığı görülmektedir. Konuların hepsi tasarruf değerinin farklı özelliklerini yansıtmaları nedeniyle

---

[221] Ayverdi, c.3, s. 3078.
[222] Dini Terimler Sözlüğü, s.178-179.
[223] Kur'an, 6: 141.

işlenmiştir. Tasarruf çocuklara tutumlu olmanın bir gereği olarak anlatılmaktadır. Tutumlu olan insanların ise hayatta daima kazanacakları vurgusu yapılmaktadır.

"İki Taş Arasında Bulunmuş Toplu İğne" [224] adlı hikâyede fakir bir çocuk ve tüccar arasında geçen bir olay anlatılmaktadır. Hikâyede tutumlu olmanın, kanaatkâr olmanın önemi üzerinde durulmakta ve tutumlu olmanın insana neler kazandıracağı anlatılmaktadır:

Okumaya meraklı fakat şartlar gereği okuyamayan fakir bir çocuk vardır. Bu çocuk hayatını devam ettirebilmek için doğum yeri olan köyden yakında bulunan bir şehre gitme ve orada bir işe girme niyetinde bulunur. O şehirde annesinin tanıdığı bir zat vardır. Bu zat çocuğu alarak bir tüccarın yanına götürür ve çocuk için tüccardan bir iş ister. Tüccar bir yardımcıya ihtiyacı olmadığını söyleyerek reddeder. Çocuk ve adam tam dükkândan çıkacakları esnada çocuk yerde iki taş arasına girmiş bir toplu iğne bulur. Hatırına öğretmeninin 'Az da olsa insanlara faydası olacak şeyin değerini bilin' sözü gelir. Yerden iğneyi alır ve üzerinde bir yere iliştirir. Tüccar, bundan çocuğun kanaatkâr ve tutumlu olduğunu anlar ve onu hemen işe alır. Çocuk dikkat ve kanaatkârlığı sayesinde yakın zamanda tüccarın güzel övgülerini kazanır ve az zaman sonrada bulunduğu şehrin zenginleri arasına girer.

"İdareli Olunuz" adlı hikâye Franklin[225] adında bir adamın çocukken parasını gereksiz bir düdüğe vermesinden kaynaklanan pişmanlığını anlatan hatırasına yer verilmektedir:

> Ben beş altı yaşlarında küçük çocuk iken, bir bayram günü akraba-i taallukatımdan aldığım paralarla ceketimin ufak cebi dolmuştu. Artık evde kim durur! Hemen bir oyuncakçı dükkânına gitmek üzere yola çıktım, yolda kendim kadar bir çocuğun elindeki düdük hoşuma gitti. Cebimdeki hazineyi ona feda ederek aldım. Evler ve mağazalar, kahvehaneler önünden düdüğümü öttürerek haneme vasıl oldum. Böyle güzel bir oyuncağa malik olduğumdan dolayı ne kadar bahtiyarım. Düdüğün sesinden bütün aile halkı rahatsız oluyor; fakat nemelazım! Birader ve hemşirelerim, halazâdelerim cebimdeki paraları bu düdüğe feda ettiğimi anlayarak, bunun kıymetinin on mislini vermiş olduğumdan dolayı beni muâheze ettiler. Eğer akıllı bir çocuk olsaydım elimdeki parayla ne güzel oyuncaklara mâlik olacağımı beyan ederek benimle eğlenmeye başladılar. Ben teessüf ve hiddetle karışık bir kederle ağlamaya başladım: Düşündükçe düdüğün verdiği zevk ve sürurdan

[224] "İki Taş Arasında Bulunmuş Toplu İğne", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 29, s.5-6.

[225] Dergide yapılan tercümelerde isimlerin bazen buradaki gibi doğrudan aktarıldığını, bazen de isimlerin tercüme ile değiştirildiğini görmekteyiz.

> ziyade gam ve hüzne mağlup oluyor, nedamet getiriyordum. Bu küçük vakıa bilâhere bana büyük bir ders menfaat verdi. Bu hatıra kalbimden çıkmadı. Bazen hiç lüzumu olmayan şeyi satın alacağım vakit kendi kendime 'Franklin aklını başına al! Lüzumsuz yere paranı sarf edeceğine sakla da ileride kendine ziyade lazım olacak şeyi al' derdim.[226]

"Herkesin Yapabileceği Bir Para Tuzağı" [227] adlı parçada da yine tasarrufun öneminden bahsedilmektedir:

Mâil ve Kemal adlarında iki kardeş vardır. Mâil parasının kıymetini bilmeyen, annesinden para için hakaretler işiten, ondan para koparıp çarşıda boşu boşuna yiyen bir çocuktur. Bir gün yine annesinden para alarak çarşıya gider. Okuldan istenilen malzemeleri hiç pazarlık yapmadan alır. Bir kuruşluk şeye beş kuruş vererek akılsızlık eder. Onu da yoldan geçen çocuklardan birine verir. Fakat Kemal ise paranın zor bir şekilde kazanıldığını ve paranın her işe, her şeye yardımının bulunduğunu, beş paranın bile ihtiyaca göre beş lira kadar ehemmiyeti olduğunu bilen bir gençtir. Bu yönüyle elindeki parayı kolay harcamayan, daima kesesine para girmesini isteyen, çok fazla ihtiyaç duyduğunda bile tasarrufa riayet eden, bir şeyi hakiki kıymetinden daha düşük fiyata ve masrafsız[228] elde eden biridir.

"Tasarruf mu? Hastalık mı?" [229] adlı parçada bir ihtiyar efendinin tutumluluğu sonucunda yaptığı hayırlar konu edinmektedir. Bazen insanlara saçma gelen tutumlulukların insanların hayatlarında farklılıklara neden olacağı belirtilmektedir:

Bir kasabada fakirlere ait bir hastane yapılmak üzere topluca bir yardım başlatılır. Cömert ve gayretli insanlardan paranın tahsili için görevlendirilmiş memurlar kapısı yarı açık bulunan bir küçük evin önüne gelirler. Kapıda bir ihtiyar efendinin hizmetçisini azarladığını işitirler. Hizmetçinin azarlanma sebebi bir kağıda sarılmış olan bir şeyi açtıktan sonra bu kağıdı sonradan böyle bir şeyi sarmak gibi bir işe yarayabileceğini hesap etmeksizin, yakmış olmasıdır. Efendi ile hizmetçi arasındaki garip mücadeleyi bir müddet dinleyip gülüştükten sonra kapıyı çalarlar.

---

[226] "İdareli Olunuz", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 16, s.3.

[227] "Herkesin Yapabileceği Bir Para Tuzağı"**, Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 2,sayı 55, s.2-3.

[228] Aslında hikâye tasarruf bağlamında yer almakla beraber cimriliğe yönelten, bir şeyi kıymetinin altında almaya özendirebilecek çelişkili mesajlar içermektedir. Bu nedenle başlığı da dahil çocuklara uyumluluğu tartışmalıdır.

[229] "Tasarruf mu, Hastalık mı?" **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 2, sayı 84, s.5-6.

Yanlarına gelen ihtiyar efendiye geliş sebeplerini söylerler. Efendi, bin kuruş yardım vereceğini ve parayı odasından getirmek üzere biraz beklemelerini memurlara söyler. Memurlar ise bir kâğıt parçası için kıyametleri koparan efendiden bu kadar cömertlik görünce hayretlerini gizleyemezler ve birkaç dakika evvel ehemmiyetsiz bir kâğıt parçasını yaktığından dolayı hizmetçisini şiddetlice azarladığı halde şimdi bu kadar çok parayı nasıl verebildiğine hayret ettiklerini söylerler. Bunun üzerine efendi, onlara şu cevabı verir:

Adamın ağzından mesaj olarak:

> "Efendiler! Hayretinize pek de mahal yoktur. Ben beş on kuruş aylıklı bir adamım. Ev idare ediyorum. İdaremde devamlı tasarrufu gözetirim. Arttırabildiğim parayı da bu yolda sarf etmek adetimdir. Eğer idaremi bir kâğıt parçasına varıncaya kadar gözetmemiş olsa idim, bugün o kadar azlığımla, size benim halime göre bir servet demek olan bin kuruş miktarında bir parayı verecek iktidarda bulunmaz ve fukara için hastane yapmak gibi hayırlı bir işte yardım ederek Cenâb-ı Hakk'tan ecir ve sevap, insanlardan da dua-yı hayır bekleyemezdim.[230]

Hikâyenin sonunda 'Damlaya damlaya göl olur' atasözünü destekler nitelikte mesaj verilmektedir.

Görüldüğü üzere tasarruf hikâyelerle çocuklara anlatılmaktadır. Hikâyelerde ibret verici olaylar anlatılarak çocuklara ders verilmektedir. Mesajlar dolaylı olarak aktarılmakta, çocukların anafikri anlamaları istenilmektedir. Tasarrufun insana kazandırdıkları anlatılırken bazı yerlerde tasarrufun din eğitimi açısından sakıncalı bir şekilde anlatıldığı tesbit edilmiştir. Tasarrufun cimrilik boyutunda anlaşılmaması ve tasarruf yapmak adına bir şeyi değerinden ucuza mal etme ahlâki açıdan doğru bulunmamaktadır.

3.2.11. Kıskançlık

Hased, bir kimsenin bulunduğu mevki, şan veya şöhreti çekemeyip, onu engellemek adına işler yapmaktır.[231] Kur'an-ı Kerim'de Allah (c.c): "Haset ettiği zaman hasetçinin şerrinden Allah'a sığınmak" gerektiğini bildirmektedir.

---

[230] "Tasarruf mu, Hastalık mı?" **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 2, sayı 84, s.5-6 .
[231] Ahmet Hamdi Akseki, **Ahlak Dersleri**, İstanbul: Üçdal Neşriyat, 1968, s.242.

Kıskançlığın pek çok ahlaksızlığın kaynağı olabileceğini söyleyen Akseki, ahlak kanunlarının şiddetle nehyettiği bir huy olduğunu bildirir.[232]

Dergide "haset" dört yerde işlenmektedir. Parçalarda hasedin tanımlamaları yapılmakta ve düşünürlerin de haset ile ilgili yorumlarına yer verilmektedir. Dört farklı parçada hasedin farklı yönlerini anlatması nedeniyle hepsi değerlendirilmeye alınmıştır.

"Haset Pek Fena Şeydir" [233] adlı parçada **hasetin** tanımı şu şekilde yapılmaktadır:

"Haset bir adamın sahip olduğu servet ve itibarına veya diğer bir haline göz dikerek o adamın o itibardan, o servetten mahrum kalmasını istemeğe denir ki bu hal kötü ahlâkın en fenalarındandır." [234]

Parçanın devamında ise haset olanların halleri ve hasetin yol açtığı sorunlar anlatılmaktadır. Hasetçilerin insanlar tarafından dışlandıkları, rahat yaşayamadıkları ve hakarete uğradıklarından bahsedilmektedir. Hasetin insanların içini yakıp kavurduğunu bu nedenle de birçok fikir sahibinin hasedi ateşe benzettiği üzerinde durulmuştur. Peygamber Efendimiz (s.a.v) de haseti yanan oduna benzetmiş ve şöyle buyurmuştur: "Ateşin odunu yakıp bitirdiği gibi haset de iyilikleri yer bitirir."[235] Parçada haset olanların özellikleri de anlatılmaktadır. Bunlardan birisi hiçbir arkadaşının iyiliğini istememektir diğeri ise herkesin sahip olduğu şan ve şöhrete sahip olmak olarak gösterilmektedir.

Gıpta etmek ile haset birbiri ile karıştırılan kavramlardır. Bu nedenle, dergi gıpta konusunu da açarak bu karışıklığı ortadan kaldırmak istemiştir. Bu nedenle gıpta parçada şu şekilde tanımlanmaktadır:

"Gıpta başkasının sahip olduğu şeref ve itibarın ondan gitmesini istememekle beraber kendisinin de o şeref ve itibara sahip olmasını kişinin arzu etmesidir." [236]

---

[232] Akseki, s.242.
[233] "Haset Pek Fena Şeydir", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 32, s.5-6.
[234] "Haset Pek Fena Şeydir", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 32, s.5-6.
[235] Ebû Dâvûd, **Sünen**, Edep, 44.
[236] "Haset Pek Fena Şeydir", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 32, s.5-6.

Parçada haset yalnızca bir konuda zararsız olarak zikredilmektedir. O da ilim tahsilidir.

Parçanın sonunda herkesin iyiliğini istemenin en büyük erdem olduğundan bahsedilmektedir.

"Faydalı Sözler" başlıklı parçada ise haset etmenin sonuçları ve hasedin türleri anlatılmaktadır:

> Sen git kıskanca sabret zira: senin sabrın onun katli olur. Kıskanç olan kimseler ateş gibidirler ki yiyecek şey bulamadıkları vakit kendilerini yerler.
>
> Aristotales demiştir ki haset iki türlüdür: Biri övülmüş diğeri ayıplanmıştır. Bir alimi veya zahidi görüp sen de onun gibi âlim olmayı ve onun gibi amel etmeyi arzu edersen işte bu hased övülmüştür. Bir âlimi veya fâzılı görüp de onun ölmesini istersen işte bu haset de ayıplanmıştır.[237]

"Haset" [238] adlı bir diğer parçada ise çocuklardan billur gibi temiz kalplerini korumaları istenilmektedir. Bunun da haset etmeyerek gerçekleşeceği anlatılmaktadır. Hasedin nasıl meydana geldiğinden ise parçada şu şekişde bahsedilmektedir:

> İnsanın hislerinden sayılan gıptanın sınırının aşılmasıyla haset meydana gelir. Gıpta ne demektir? Bulunduğunuz sınıf içerisinde birincinizi gözünüzün önüne getiriniz. Her gün derslerini bildiği için öğretmenlerinin güzel övgülerine takdir ve aferinlerine mazhar olur, sizde gayri-ihtiyari olarak onun hakkında bir hürmet husule geliyor. Değil mi? Sırası geldikçe pederinize, validenize birincinizin davranışlarından, güzel ahlakından ve terbiyesinden bahseder dursunuz. Onun kadar aferine layık olmak istersiniz. Bu arzu sizi çalışma ve gayrete sevk eder. İlerlemenize hizmet eder. İşte birinciye yetişmek üzere hâsıl olan arzunuz gıpta denilen hissin neticesidir. Bu his tabiî ilerlemeye son derece salih ve hizmet eden ise de bir sınırı, bir sonu vardır. O sınır aşılınca haset meydana gelir. [239]

Parçanın devamında ise hasedin tanımı ve sonuçları üzerinde durulmaktadır. Haset başkalarındaki meziyetleri ya da maddi şeyleri görerek üzülmek ve o kişide bulunmasını istememek olarak anlatılmaktadır. Bu düşüncenin yer yer abartılıp husumete döndüğünden de bahsedilmektedir. Vicdanları rahat olmayan bu kıskanç

---

[237] "Faydalı Sözler", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 49, s.3.
[238] "Haset", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 2,sayı 58,s.1-2.
[239] "Haset", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 2,sayı 58,s.1-2.

insanların da hiçbir zaman mutlu olamayacağı anlatılmakta ve çocuklardan da bu illete bulaşanlar varsa bir an önce kurtulmaları istenilmektedir.

"İlm-i Ahlâkiyeden" adlı parçada hasedin neden olduğu kötülükler şu şekilde aktarılmaktadır:

> Haset: O derece nefret edilen ve ayıplanan bir tabiattır ki onu huy edinenlere hiçbir vakit şerefli insan namı verilemez.
>
> Haset: Bir diğerine merhametli iki arkadaşın sevgi odasına dâhil olur. Birine diğeri hakkında kalp kırıcı sözler söyler diğerine bir küçük günah, bir cinayet işlettirir.
>
> Haset: İki faziletli insan bir ilim tahsiline sokulursa birine insani faziletleri unutturur. Diğerini ders görme anlayışından mahrum eder.
>
> Haset: Gayet vehim bir girdaptır ki insanın zihnini hayvanla farkı olmayan cahilin zihni gibi zulmet içinde bırakır. Bir takım hastalıklı düşüncelere sevk eder. Elinden gelen ve belki gelmeyen fenalıkları icra ettirir. Hasetin yalnız bir türüne cevaz verilebilir ki: o da ilim öğrenmede yarışma olup gıpta namını alır. İşte haset denilen kötü huydan kendimizi korumaya çalışmalı ve çalışmamızda kararlılık gösterelim."[240]

Görüldüğü gibi dergide haset etmeme hususu üzerinde fazlaca durulmakta ve hasedi gıpta ile karıştırmama hususunda çocuklar uyarılmaktadır. Hasedin yer yer tanımlamaları yapılmakta bununla beraber hasedin meydana getirdiği kötü sonuçlar üzerinde durulmaktadır.

3.2.12. Dostluk

Dost'un kelime anlamı; yar, sevgili, ahbap, muhabbet ve sevgidir. Tasavvufi literatürde ise; kulun Allh'ı sevmesinden önce Allah'ın ezelde kulunu sevmesi ve dost edinmesi anlamına gelmektedir.[241]

Terim anlamı olarak dost; birinin iyiliğini isteyen, onu gönülden seven anlamına gelir.[242]

Dostluk sözlükte; birine veya bir şeye karşı duyulan riyasız, samimi ve güvenilir sevgi, böyle bir şeyi duyma, dost olma durumudur.[243]

Dostlukla ilgili Allah(c.c) Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurmaktadır;

" Mümin Erkekler ile mümin kadınlar birbirinin dostudurlar."[244]

---

[240] "İlm-i Ahlâkiyeden", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 2,sayı 74,s.2.
[241] Uludağ, s. 109-110.
[242] Dini Terimler Sözlüğü, s.61.
[243] Ayverdi, c. 1, s. 760.

Bir Hadis-i Şerifte de "Amellerin en hayırlısı Allah için dost olmaktır." buyrulur.

Dergide dostluk değeri 3 farklı yerde işlenmektedir. Bunlardan iki tanesi "Dost kara günde belli olur." mesajını vermektedir. Aynı mesajı vermesi nedeni ile sadece bir parça değerlendirmeye alınmıştır. Bir diğer parça ise dostluğun kalbe huzur verdiğini anlatmaktadır.

Gerçek dostun nasıl olması gerektiğini anlatan "Üç Dost" [245] adlı hikâyede "Gerçek dost insanın zor gününde yanında olandır." fikri işlenmektedir:

Bir adamın üç dostu vardır. Adam büyük bir suç ile suçlanarak mahkemelik olur. O da dostlarından masumiyetini ispat etmeleri noktasında yardım ister. Dostlarından birincisi işinin çok olmasını bahane eder, ona refakat edemeyeceğini özür dileyerek bildirir. İkincisi de kendisine mahkeme kapısına kadar refakat ettikten sonra geri dönüp gider. Üçüncüsü ise kendisiyle beraber ta mahkeme salonuna, hâkimin huzuruna kadar gidip orada davalı vekîlî vazifesini yüklenerek ve olanca kuvvetiyle arkadaşına müdafaa ederek salıverilmesine sebep olur. Adam arkadaşının fedakârlığı karşısında çok şaşırır. Artık diğer arkadaşlarının kendisi için birer dalkavuk bunun ise şefkatli ve hakiki dost olduğunu yakinen idrak eder.

Parçanın devamında ise dostlarını seçerken dikkatli olmaları konusunda çocuklara şöyle seslenilmektedir:

> Bu küçük hikâyeyi okuyan mini mini arkadaşlarım! Bundan ibret alabilirsiniz! Nazarınızda hakiki dost görünen o insan kıyafetli dalkavuklardan sakınınız. Çünkü onlar sizi yalnız talihli günlerinizde severler. Küçük bir darlığa düştüğünüz zaman ise sizi görmek bile istemezler. Bilakis size az iltifat ve muhabbet gösteren arkadaşlarınız içinde pek sade ve fedakâr olanları bulabilirsiniz. Binaenaleyh görünen hale göre hüküm vermeyerek kendilerini size gerçek dost sıfatıyla takdim eden arkadaşlardan daima sakınmalısınız.[246]

"Dostluk"[247] adlı parçada Allah'ın her şeyi bir sebep ile yarattığından hareketle 'Her şeyin bir yaratılış amacı vardır, dost ise kalbe refakat için yaratılmıştır.' fikri parçada şu şekilde işlenmektedir:

---

[244] Kur'an, 9:71.
[245] "Üç Dost", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 2, sayı 57, s.4-5.
[246] "Üç Dost", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 2, sayı 57, s.4-5.
[247] "Dostluk", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 2, sayı 70, s.6 .

> Yeryüzünde her şeyin güneşten hissesi vardır. Her dikenin bir gülü, her gecenin bir rüyası olduğu gibi. Her şeye gücü yeten Allah lalezar için lale, tarla için ekin, havada uçuş için şahin, daima kudret-i rabbaniyesini meydana çıkaran zarif, gayet beliğ bir kitabe-i tabiat olan kuş yuvaları içinde de çalı yer etmiştir. Her ağacın yeşilliği, her arının balı, her derenin hoş, hazin bir çağıltısı, her mezarın seması vardır. Bu dünyadaki her şey bir yüce bir merkeze doğru meyleder, çiçek dallara zînet, dost da kalbe refakat için yaratılmıştır.[248]

Dergide dostluk üzerinde az durulan konular arasındadır. Özellikle dostluğun zor zamanlarda önemli olduğuna vurgu yapılmaktadır.

3.2.13. Fedakârlık

Kelime anlamı fedakâr olma durumu, özveri olan fedakârlık, sıkıntıya katlanma pahasına bir şeyin veya bir kimsenin menfaati için göze alınan hareket, fedakârane davranış demektir. [249]

Allahü Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de, "Sevdiğiniz şeylerden infak edinceye kadar asla iyiliğe eremezsiniz."[250] buyurarak insanları iyiliğe ulaştıracak en temel ahlâki özelliklerden birinin fedakârlık olduğunu vurgulamaktadır.

Dergide üç farklı yerde fedakârlık değeri üzerinde durulmaktadır. Bunların hepsi fedakârlığın farklı yönlerini işlediği için bütün parçalar değerlendirmeye alınmıştır. Dergide fedakârlığın insanın iç huzuru yakalamasına vesile olduğu mesajı verilmekte, çocuklardan fedakârane davranışlar beklenmektedir. Fedakârlık yaparak insanlara zor durumda iken yardım etmenin daha sonra insana kazanç olarak döneceği fikri işlenmektedir.

"Hayırlı Yalan" [251] başlıklı hikâyede adeta yukarıdaki ayetin hayata uyarlanmış şekli konu edilmektedir. Sevdiği şeylerden harcayan insanın iyi insanlardan olacağına örnek olan parçada bir çocuğun dedesine karşı yaptığı fedakârlık şu şekilde anlatılmaktadır:

---

[248] "Dostluk", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 2, sayı 70, s.6.
[249] Ayverdi, c.1. s.944.
[250] Kur'an, 3:92.
[251] "Hayırlı Yalan", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 42,s.3.

Bir ihtiyar âmâ ile torunu kimsesiz kalır ve acıklı bir duruma düşerler. İhtiyar çalışma gücünü yitirmiş bir haldedir. Çocuk ise çalışamayacak kadar küçüktür. Her ikisi kapıları çalarak, dilencilik ederek sokaklarda dolaşırlar. Bir gün yorgun kalarak bir yolun kenarına otururlar. İhtiyar, çocuktan yiyecek bir şey ister. Çocuk torbanın içindekileri döker. Küçük bir ekmek parçası vardır. Çocuk bunu yanındaki âmâya verir. Kendisinin de yediği yalanını söyler ve aç kalarak fedakârlık yapar. Yol pek tenhadır, çocuğun şu yüce cömertlik hareketini kimse görmemiştir. Fakat kalbinden bir ses: "İftihar et ey çocuk! En başarılı biçimde fedakârlığı gerçekleştirdin"der.

Görüldüğü üzere hikâyenin sonunda çocuğun içini bir huzur kaplamaktadır. Bu mesaj çocuklara parçanın sonunda doğrudan verilmektedir.

"Bir Çocuğun Fedakârlığı" [252] adlı hikâyede ise anne ve çocuğun birbirlerine karşı olan fedakârlığı anlatılmaktadır:

Hali fakir olan bir ailenin tek sevinç ve neşesi, medâr-ı iftiharı olan altı yaşlarında bir çocuk vardır. Çocuğun dişi ağrımaya başlar. Fevkalade ızdırap çekmeğe başlaması üzerine nihayet çektirilmeğe karar verilir. Fakat çocuğun evvelce de bir dişi çekilmiş olduğundan çocuk korkmaktadır. Çocuğun korktuğunu anlayan validesi fikrinde daha fazla ısrar edemeyerek başka türlü bir hileye müracaata mecbur olur. Çocuğun haberi olmaksızın validesi dişçiye bir altın verir ve oğlunun ağrıyan dişini çekmeyi başardığı halde bunun kendisine verilmesini tenbîh ve tavsiye eder. Valide ile oğlu dişçiye giderler. Ağrıyan dişe bakılır, gerekli olan muayene gerçekleştikten sonra dişçi çocuğa hitaben ağrıyan dişini miktarı malum olan akçe karşılığında çıkartmağa razı olup olmadığını sorar. Çocuk razı olunca dişi çekilir. Bir müddet sonra akçeyi ve dişi alarak valide ile çocuk evlerine dönerler. Bu vakıa çocuk için bir hatıra olup kalır. Anne bir gün paraya sıkışır ne yaptıysa bir çıkış yolu bulamaz. Annesinin çok üzüldüğünü gören çocuk annesinden onu dişçiye götürmesini ister. Dişini çektirerek annesine yardım etmeyi düşünür. Annesi bu fedakârlıktan çok etkilenir ve yavrusunu kucaklar.

"Hatıra-i Mâziden Bir Parça" [253] adlı hikâyede bir çocuğun, yaz tatilinde fedakârlık sonucu boğulmaktan kurtulmasına dair anısı aktarılmaktadır.

---

[252] "Bir Çocuğun Fedakârlığı", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 36, s.3.

Küçük kardeş ve ağabeyi nehir kenarında bir kahvede arkadaşlarıyla otururlar. Ağabey olan manzarayı seyretmeye dalar ve *Cenâb-ı Allah*'ın kudretinin türlü türlü olması onu hayretler içinde bırakır. Küçük çocuk ise yaramazlık peşindedir. Nehrin kenarında bir dal üzerinde yürümeye başlar ve aniden nehre düşer. Abi beni kurtar diye feryat etmeye başlar. Abisi duyar ama uzak olduğu için geç heberi olur. Kahveci Ahmet ise ondan daha önce durumu fark ettiğinden soyunup nehre girer ve 'İmdat!' diye bağıran çocuğu kolundan tutar ve kurtarır. Abisi çok mutlu olur ve Ahmet'e minnettarlığını sunar.

Parçanın sonunda ise mesaj çocuklara doğrudan verilmektedir:

Çocuklar! Siz de bundan bir hisse alınız. Tehlikeli yerlerde gezmeyiniz. Herkese iyilik yapınız ki siz de böyle Ahmet gibi herkesi kendinize minnettar bırakınız.[254]

Görüldüğü üzere fedakârlık değeri dede-çocuk, anne-çocuk, abi-kardeş ve bir yardımsever ilişkileri bağlamında farklı açılardan ele alınmaktadır. İşlenilen parçalarda günlük hayattan örnekler görülmekte, bir çocuğun hayatta karşılaşabileceği durumlar iyi analiz edilmekte ve örnek olarak çocuklara anlatılmaktadır. Mesajlar bazen dolaylı olarak bazen de hikâyenin sonunda doğrudan verilmektedir.

3.2.14. Vicdanlı Olmak

Vicdan kelime olarak; iç duygusu, şuur, kalpteki gizli his[255] anlamında kullanılır.

Vicdan terim anlamı olarak ise; insanda iyiyi kötüyü ayırt eden, iyilikten huzur, kötülükten azap duymasına yol açan, davranışları hakkında âdil bir yargıya iten duygu anlamına gelmektedir.[256]

Dergide 3 farklı yerde vicdan değeri işlenmektedir. Bir yerde vicdan tüm boyutları ile değerlendirilmekte, diğer iki parçada ise kısaca vicdandan bahsedilip

---

[253] "Hatıra-i Mâziden Bir Parça", **Çocuklara Mahsus Gazete**, sayı 91, s. 4.
[254] "Hatıra-i Mâziden Bir Parça", **Çocuklara Mahsus Gazete**, sayı 91, s. 4.
[255] Dini Terimler Sözlüğü, s.385.
[256] Ayverdi, c.3, s. 3366.

geçilmektedir. Bu nedenle tüm boyutları ile değerlendiren parça üzerinde durulmuştur.

"Vicdan"[257] adlı parçanın başında iki kardeşin arasında geçen bir olay anlatılmaktadır. Vicdan sahibi olan insanın huzurlu ve rahat bir kalbe sahip olurken, vicdansızlık yapanın mutsuz olacağı şu şekilde hikâye edilmektedir:

Behçet ve Nuri adında iki kardeş vardır. Bunlar okula giderken yol üzerinde üstü başı yırtık, çıplak bir dilenci çocuğa rastlarlar. Çocuk aç olduğunu, karnını doyurmak için bir miktar paraya ihtiyacı olduğunu söyler. Behçet kendi parasının kendisine yetmediğini, ona verecek parasının da olmadığını, başkasından istemesini söyler. Bunu işiten Nuri yavaşça fakirin yanına yaklaşarak ona para veremediği için mahcup ve üzgün olduğunu, fakat sepetinde ekmek ve yiyecek olduğunu söyler ve nevalesini ona ikram eder. Akşam her ikisi de evlerine dönerler. Nuri öncekinden fazla memnun, neşeli olarak içeriye girer. Çünkü bir muhtaca iyilik ettiği, bir fakir çocuğu sevindirdiği için kalbinde büyük bir memnuniyet, vicdanında bir ferahlık hisseder. Behçet'e gelince, rahatsız ve neşesiz bir haldedir. Durmadan düşünür, bu hal kendisinde devam eder; gece de rahatsız, uykusuz kalır. Çünkü bir zavallıya, bir muhtaca elinden gelebilecek bir iyiliği yerine getirmemekle beraber, insaniyete, nezakete yakışmayacak surette ters, kaba muamelede bulunduğu için vicdanen rahatsız, çok sıkıntılı olur.

Parçanın devamında iyiyi ve kötüyü ayırt etmede vicdanın önemi anlatılmakta ve yer yer vicdanın tanımları yapılmaktadır:

> Vicdanen iyiliğe veyahut fenalığa dair bir şey yapacağımız zaman onun manen olan tesirlerini bize duyduran his içimizden gelir. Mesela bir kötülük yapınca hazzetmeyiz; bir fenalığa cüret edince yine içimizden rahatsız, kederli oluruz. İşte bunlar yapılan işe göre vicdanın tatlı veya acı bir ayırma tesiri, yani duygusudur.

Parçada vicdanın Allah (c.c) tarafından insanların kalplerine yerleştirildiği ise şu şekilde anlatılmaktadır:

---

[257] "Vicdan", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 2, sayı 71, s.2-3.

> İyilikle fenalığın ayrımını yaparak birincisine mensup olma, ikincisinden kaçınmak için bir rehber, bir hakim olmak üzere *Cenâb-ı Hakkı* bu yüce hissi kalbimize yerleştirmiştir. İnsan olan, insani şerefini bilen her hareketinde bu büyük rehberin delaletine, bu adil olan hakimin oyuna müracaat eder. Gerçekleşmesini istediğimiz bir şeyde vicdanen bir korku ve tereddüt hissediyorsak o işi yapmamalıyız. Çünkü vicdanın o korku o tereddütü hakikat ve masumiyet lisanıyla 'Yapma; sakın!' diye bize bir uyarıdır. Herhangi bir işte fenelığa adım atacağımız zaman vicdan haber verir, bize maniye çalışır. O ihtarı ilk defada dinler isek bize her vakitte, her hususta rehberlik, mürşitlik eder. Biz de bu halde daima hayır ve selamete, kurtuluş ve saadete kavuşan oluruz.

Parçanın devamında ise vicdanın ihtarlarını ne şekilde yaptığı anlatılmaktadır:

> Gerçekleşmesi hoş olmayan bir fiil meydana gelinceye kadar icabına göre vicdan ihtarını birkaç defalar tekrar eder; kişi bunu da kendisindeki üzüntü ve heyecanın artması ile anlatır. Buna fiilde (bir an tereddüt) demek pek uygun olur. İşte hüner ve insanlık gereği; bu tereddüt noktasında kalmaktır, daha öteye geçmemektir. Çünkü ondan ötesi uçurumdur, tehlikedir. İş bu noktayı geçti mi, ayak bir kere kötülük çukuruna sürçtü mü artık rehberlik delaleti hükümsüz kalır; fenalık yapılmış, iş olmuş bitmiş demektir. Artık buradan geri dönülmez. Bu noktadaki çalışmalar boşuna sayılır. Pişmanlık denilen acı ve elemli yorgınluklardan başka bir şeye faydası olmaz. [258]

Parçada vicdanın insanı uyardığını fakat bu uyarıların dikkate alınmadığı durumlarda vicdanın saf dışı kaldığı fikri üzerinde durulmaktadır. 'Vicdan duyarsız hale gelince insan her kötülüğü yapabilmektedir' fikri şu şekilde aktarılmaktadır:

> Vicdanın ihtarlarını dinlememekte devam ve fenalıklarda ısrar edildikçe o büyük yol gösterici gocunur, küser artık söylemez olur. Bu halde vicdan, manen dönmüş, hissiz kalmış demektir. Böyle bir vicdanın sahibi ise fenalıkla ülfet edildikçe maazallah öyle bir hale gelir ki en büyük fenalıklar bile onun yanında ehemmiyetsiz, adi işler sırasında kalır. Her türlü vahşet ve cinayeti işlemekte tereddüt etmez, asla çekinmez. Çünkü dediğimiz gibi artık vicdan duygusuz ve üzüntüsüz bir hale gelmiştir. Bir kaplan onu parça parça eder; yanında serbestçe yatar; hiç üzüntü duymaz. Çünkü vicdan ile onun hükümlerinden habersizdir. Fakat bir insan bir fenalığa, bir cinayete başlarsa dünya kendine dar, karanlık gelir. Âlemin dikkatini, nefretini hep kendi üzerinde bilir. Daima boş, tenha mahalleler arar. Fakat hiçbir yerde rahat ve sessizlik bulamaz. Gece uykularından tamamen mahrumdur. İşte bunların

[258] "Vicdan", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 2, sayı 71, s.2-3.

cümlesi vdandan azabı başka bir şey değildir. Vicdan ağır bir azabın kabusu altında; alevli bir ateş, daimî bir ızdırap içindedir. [259]

Görüldüğü üzere dergide vicdan sahibi olan insanların huzurlu ve rahat olacakları vurgulanırken, vicdanın farklı boyutları da çocuklara anlatılmaktadır. Örneğin; Vicdanın iyiyi ve kötüyü ayırt etmede Allah'ın insanlara lütfettiği bir nimet olduğu işlenirken, vicdanın uyarılarının dikkate alınmadığında ise duyarsızlaşıp işlerliğini yitirdiği belirtilmektedir. Çocuklardan vicdanlarını küstürmeden yaşamaları, onun uyarılarını dikkate almaları istenmektedir. Vicdan dergide önce bir hikâye ile anlatılmakta ardından tanımlamalara yer verilmektedir. Böylelikle hikâye ile çocukların dikkati çekildikten sonra vicdanın kapsamı ve fonksiyonları hakkında bilgi verilmektedir.

3.2.15. Kardeşlik

Kardeşlik, aynı anne ve babadan doğma veya ortak değerlere sahip olma durumu demektir. Kur'ân-ı Kerim'de ortak değerlere sahip olma anlamında kullanıldığı görülmektedir: "Mü'minler ancak kardeştirler. Öyleyse kardeşlerinizin arasını bulup düzeltin ve Allah'tan korkup sakının umulur ki esirgenirsiniz."[260]

Kardeşlik değeri dergide üç farklı yerde işlenmektedir. Kardeşlik değerinin farklı boyutlarına değinilmesi nedeneiyle, bu üç parça da çalışmamıza dahil edilmiştir. Bu parçalardan "Kardeşlik ve İnsaniyet" [261]adlı hikayede, iki komşunun birbirlerine karşı duydukları sevgi ve muhabbet şu şekilde işlenmektedir:

İki komşu vardır. Bunlar tarlada birlikte çalışır mahsulüyle de geçinirler. Bir ekin vakti yine gelir ve her biri kazandıkları demetlerden teşkil ettikleri iki eşit yığını tarlada bırakıp oturdukları yere giderler. Bir gece iki komşudan birinin aklına şefkatle dolu olan bir fikir gelir. Bu fikir kendisinin bekâr, arkadaşının ise çoluk çocuk sahibi olmasıdır. Onun geçimi daha zordur. Bu nedenle mahsulün olduğu yere giderek kendi payından komşusunun mahsulüne ekler. Aynı gece de diğer komşu da uyanıp hanımına komşusunun daha genç ve yalnız olduğunu, yolun başında iken ona

[259] "Vicdan", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 2, sayı 71, s.2-3.
[260] Kur'an, 49:10.
[261] "Kardeşlik ve İnsâniyet", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 17, s.4-5.

yardım etmeleri gerektiğini söyler ve onun mahsulüne kendi mahsulünden vermeye karar verir. Ertesi gün iki komşu tarlalarına giderler. Çok şaşırırlar. Çünkü iki yığın aynen durmaktadır. Şaşkınlıklar içerisinde evlerine dönerler. Aynı şeyi üst üste bir kaç gece yaparlar fakat yığınlarda yine bir azalma olmaz. Bu sefer gece nöbet tutup olayın aslını öğrenmek isterler. Gece olur, her biri hazırladıkları otu götürürlerken karşı karşıya gelirler. İşte bu yolla şüphelerini giderirler. Ve sevinçten birbirinin boynuna sarılırlar.

Kardeşliğin en önemli göstergelerinden biri de kardeşimizi kendimizi düşündüğümüz gibi düşünmektir. Peygamber Efendimiz (s.a.v) de bu konu ile ilgili şöyle buyurur; "Sizden biriniz kendisi için istediğini Müslüman kardeşi için de istemedikçe (kâmil manada) iman etmiş olamaz."[262] Dayanışma da kardeşliğin önemle üzerinde durduğu bir konudur. "Mektep Arkadaşına Rehberlik Etmek" [263] adlı parçada dayanışmanın önemi üzerinde durulmaktadır. Bir arkadaşın diğerine kardeşçe yaklaşımının hayatlarını ne doğrultuda etkilediği parçada şu şekilde anlatılmaktadır:

Nuri adında bir çocuk vardır. Bu çocuk çok yaramazdır. Ayrıca çok da tembeldir. Pederinin validesinin kendisi için de çalıştıklarını asla dikkate almaz. Kendisine söylenilen bir takım nasihatlere kulak vermeyerek yalnız zihninde dolaşan oyun ve benzeri şeyleri düşünür. Mektep arkadaşlarıyla her gün kavga ederek arkadaşlarının gözünden düşer. Mektebin öğretmeni ve bekçisi kendisinden artık usanmış olarak eğer bir vukuata daha sebebiyet verecek olursa mektepten ihraç olunacağını kendisine bildirirler. Arkadaşı Cemil ise Nuri'nin bu haline çok fazla üzülerek hemen yanına süratlice gider ve gayet üzüntülü bir tavır takınarak 'Niçin böyle yaptığını, böyle yaparak insanların gözünden düştüğünü, beraber çalışarak bunları aşabileceğini' anlatır. Nuri bu düşünceleri güzelce dinler ve Cemil ile baş başa vererek derslerini çalışır ve arkadaşları gibi mükâfatlara nail olarak herkesin güvenini kazanır. Mektebin öğretmenleri ve bekçisi dahi Cemil'in bu güzel davranışını takdir ederek kendisine teşekkür ederler.

---

[262] Buhari, **Sahih**, İman, 7.
[263] "Mektep Arkadaşlarına Rehberlik Etmek", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 2, sayı 56, s.1.

Parçanın sonunda çocuklara seslenilmekte ve bu davranışı örnek almaları istenilmektedir:

"İşte biz de Cemil'e uyarak hem derslerimize çalışalım hem de Nuri gibi adamlara rehberlik ederek herkesin güzel övgülerini kazanmağa ve dua almağa elimizden geldiği mertebe gayret edelim arkadaşlar."[264]

"İyi Arkadaş İle Görüşmeği Arzu Eden Masum" [265] adlı parçada kardeşlik mutluluk nedeni olma noktasında ele alınmaktadır. Kardeşliğin birbirini düşünmekten, dayanışmadan geçtiğine değinilmekte ve küçük yardımların bile büyük dostluklara, kardeşliklere gebe olduğu anlatılmaktadır:

Hava çok güzeldir. Çocuklar mutlu mutlu tenefüse çıkarlar. Fakat Muhsin adındaki küçük çocuk bu fırsattan mahrum ve sürekli düşünceli bir haldedir. Muhsin mektebe geldiği zamandan beri daima övüldüğünü işittiği çalışkan Sami ile görüşmeği çok fazla arzu eder. Fakat kendisinde bulun mahcubiyet buna engel olur ve evine her gün tanışamamanın verdiği üzüntü ile döner. Hatta o kadar üzülür ki herkes uykuya daldığında onun uykuları kaçar. Sabah olur, Muhsin okul hazırlığını tamamlar ve cebine de ufacık bir şeker kutusu atar. Mektebe gider ve tenefüste mektebin bahçesinde şekerini yerken Sami kutuda ne olduğunu merak eder ve Muhsin, Sami'nin kendisiyle konuşmasından dolayı çok fazla sevinir. Hemen Sami'ye şekerlerden uzatır. Sami mahcup olur yalnızca merak ettiğini söyler ve şekerlerden alır. Ertesi günü ise bir şeker kutusu sebebine arkadaş olmuş iki güzel tabiatlı masum konuşmayı sürdürerek aralarında hâsıl olan dostluğu pek ilerletirler.

Parçanın sonunda çocuklara doğrudan mesaj verilmektedir:

"Öyle ise biz de Muhsin gibi anlamağa çalıştıktan sonra iyi huylu adamlarla muhabbet oluşturarak baş başa verip dersimizi öğrenmeğe çalışma ve gayret edelim ki dünyada mesut bahtiyar olalım."[266]

Görüldüğü üzere kardeşlik değeri çocuklara hikâyeler ile anlatılmakta ve kendi kendilerine mesaj çıkarmalarına fırsat vermeden mesajlar doğrudan hikâyelerin sonunda verilmektedir. Kardeşliğin karşılıklı dayanışma ve fedakârlıktan geçtiği en çok vurgulanan konudur. Bununla birlikte 'Kardeşlerimizin iyilikleri için gayret

---

[264] "Mektep .....", s.1.
[265] "İyi Arkadaş İle Görüşmeyi Arzu Eden Masum", **Çocuklara Mahsus Gazete**,cilt 2, sayı 56, s.-2.
[266] "İyi Arkadaş İle Görüşmeyi Arzu Eden Masum", **Çocuklara Mahsus Gazete**,cilt 2, sayı 56, s.1-2.

etmeliyiz.' Mesajı verilirken, küçük de olsa iyiliklerin kardeşlik bağlarını arttırdığı vurgulanmaktadır.

3.2.16. Diğergamlık

Başkalarını düşünmenin kelime olarak karşılığı "diğergamlık"tır. Diğergamlık; hiçbir çıkar düşüncesine dayanmadan başkalarını düşünme, başkalarının menfaatlerini kendi menfaatlerinden üstün tutma demektir.[267]

Bu büyük fazilete ulaşanları Cenâb-ı Allah Kur'ân-ı Kerim'de överek, şöyle buyurmuştur:

"Muhâcirlerden önce, Medine'yi yurt ve iman evi edinenler, kendilerine hicret edip gelenlere saygı beslerler. Onlara verilen şeylerden dolayı nefislerinde bir kaygı duymazlar. Kendileri ihtiyaç içinde olsalar bile, başkalarını kendi öz canlarına tercih ederler. "[268]

Ebu Hüreyre'den gelen bir rivâyete göre: "Bir gün Hz. Peygamber'in huzuruna bir adam geldi ve açlıktan takatinin kesildiğini söyledi. Rasûlullah, hanımlarına bu adama bir şeyler vermeleri için haber gönderdi. Hanımları evlerinde sudan başka bir yiyecek bulunmadığını söyleyince Resûl-i Ekrem:

"-Bu gece bu adamı kim misafir edecek?" dedi. Bunun üzerine Ensâr'dan biri: (Ebu Talha olduğu rivâyet edilmektedir)

-Ya Rasûlallah, ben misafir ederim, dedi. Onu evine götürdü. Evde hanımına yiyecek birşey bulunup bulunmadığını sordu. Karısı da yalnız çocukların yiyeceği kadar birşey bulunduğunu söyledi. O da:

"-Öyleyse onları bir şeyle avut, sofraya gelmek isterlerse uyut. Misafirimiz eve gelince lambayı söndür, ona kendimiz de yiyormuş gibi gösterelim," dedi. Sofraya oturdular. Misafir karnını doyurdu. Kendileri karanlıkta yiyormuş gibi

[267] Ayverdi, c. 1, s. 711.
[268] Kur'an, 59:9.

davrandılar ve aç yattılar. Sabah olunca ev sahibi Peygamberimiz (s.a.v.)'in yanına gitti. Resûlullah ona:

"Bu gece misafirinize karşı yaptığınız davranıştan Allah razı oldu." buyurdu. Allahu Teâlâ da onlar hakkında yukarıdaki âyet-i kerimeyi indirdi.[269]

Dergide 3 farklı yerde diğergamlık değeri üzerinde durulmaktadır. Bunlardan 2 tanesi çalışmamıza bu kategoride dâhil edilmiş, diğer bir tanesi ise bu iki parçaya büyük ölçüde benzediğinden incelemeye alınmamıştır.

"Cenâb-ı Hak Muhsin Olanları Her Kazadan Vikâye Eder" [270] adlı parçada "Az sadaka çok belayı defeder" fikri bir hikâye ile anlatılmaktadır:

Refik adında bir çocuk yatılı bir mektebe gider. Annesi bir Perşembe günü oğlunu almaya okula gelir. Hava da çok soğuktur. Beraberce tren istasyonuna giderler. Treni kaçırma tehlikeleri vardır ve bu nedenle çok acele etmektedirler. İstasyona ulaşan yola geldikleri zaman karşılarına gayet pejmürde elbise giyinmiş ihtiyar bir kadın çıkar. Hayatın yükü bu kadının belini iki kat etmiştir, zayıf hali titrek ellerinden belli oluyordur. Kadın çocuğun validesini durdurarak iki oğlunun olduğunu ve onların aç ve hasta olduklarını söyleyerek sadaka ister. Çocuk bu hale çok üzülür. Annesinden yardım etmesini, gerekiyorsa okul harçlığından kesmesini ister. Kadın fakire bir çeyrek verir. O sırada şimendiferin düdüğü çalar. Fakir kadın dua ederek çekilir ve gözden kaybolur. Düdüğü işiten valide heyecanla trene doğru koşmağa başlar. Şimendifer gitmiştir! Daha bir saat on beş dakika beklemeleri gereklidir. Çocuk annesinin üzüntüsünü paylaşarak onu teskin eder. Bir fakiri sevindirmenin daha önemli olduğunu anlatır, durur. Yarım saat geçmiştir. Birden durdukları yerde de bir karışıklık, bir telaş ortaya çıkar. Memurların gidip gelmeleri olağanüstü bir şeyin meydana geldiğini gösteriyordur. Refik'in annesi bunun nedenini memurlara sorar ve az önce giden trenin yoldan çıktığı haberini alır. Çocuk annesine 'kadına para vermeseydik bu kazadan kurtulamazdık, halimiz ne olurdu

[269] Riyâzü's-Salihîn, c.1, s.586-587.

[270] "Cenâb-ı Hak Muhsin Olanları Her Kazadan Vikâye Eder", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 31.

şimdi' der. Annesi çocuğun bu yüce kalbe sahip olmasından dolayı çok sevinir ve ona hayran kalır ve Allah'a çok şükreder.

"Bir Çocuğun İnsani Olan Hisleri" [271] adlı parçada söz konusu çocuğun ahlâki güzellikleri üzerinde durulmaktadır:

Olay, kıraathanelerin birinde geçer. Mevsim ise ilkbahardır. Yedi sekiz yaşlarında bir çocuk ve hali vakti yerinde zengin babası kıraathaneye girer. Çocuk çok sevimlidir ve elindeki gazeteyi babasına okur. Gazetenin içinde geçen Arapça ve Farsça kelimeleri tek tek babasına soran çocuk kıraathanedekileri kendisine hayran bırakır. Okuduktan sonrada sesli bir şekilde birine anlatıyor gibi okuyarak zihnine nakşeder, babası da onu okşayıp sever. O esnada kıraathane kapısı açılır. İçeriye fakir ve ihtiyar bir adam girer. Kapıyı kapar. Biraz sağa çekilerek durur. Yüzünü öne meylederek fakir bir vaziyet alır. Bu felekzedenin elbisesi, fakir haline; yüzündeki mahcup ifade, iffet ehli, mütevazi, kalbi temiz biri olduğuna; her ferdin önüne giderek üzüntü ile avuç açmayıp durması, ilk defa olarak düşkün olduğuna delildir. Bu fakir on dakika kadar ayakta durur. Hiçbir kimse o çaresizin haline ve fakir tavırlarına bakmaz, merhamet etmez! Çocuk gazete okumakta olduğundan o garibi görmez. Fakat biraz sonra o zavallı fakiri fark eder. Birkaç dakika o şekilde bakakalır. Ansızın pederine: 'Müsaade buyurunuz, şimdi gelirim!' deyip dilencinin yanına gider. Ve gizlice para verir. Parayı alan garip: 'Allah senden razı olsun oğlum!' deyip gider. Kalben rahatlamış, fakat zahiren gamlı ve kederli görünen çocuk, pederinin yanına dönerken, inci tanesi gibi yaşlar, beyaz, gül pembe yanacıklarından süzülür. Pederi ne sebeple ağladığını sorduğu vakit, çocuk bir mahzun bir tavırla: 'Allah sağ eli sol ele özellikle de namerde muhtaç etmesin!' der. Zavallı adam ayakta durdu. Fakat kimse ona merhamet göstermedi. Eğer buraya bir çalgıcı veyahut buna benzer zevk ve sefahete sebep olan bir adam gelmiş olsa, herkesin kulağı dört olur. O kutsal paralar boşuna kazanılıyormuş gibi sarf olunur.' Der. Peder, hayatının sözünü elde ederek muhabbet nişanesi olmak üzere gül yanaklarına bir buse kondurur.

Görüldüğü üzere diğergamlık değeri hikâyelerle işlenmektedir. Başkasını düşünmenin önemi çocuklara anlatılırken, mesajlar doğrudan verilmek yerine

[271] "Bir Çocuğun İnsani Olan Hisleri", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 2, sayı 1, s. 1-2.

çocuklardan çıkarım yaparak mesajlara ulaşmaları istenilmektedir. Başkasına yardım edene Allah'ın yardım edeceği ve onu tehlikelerden, kazalardan koruyacağı da çocuklara verilmek istenen mesajlar arasındadır.

3.2.17. Yumuşak Kalpliklik

Öfkelenilecek bir durumda dahi sakin durabilmek, hoşgörü sahibi olmak yumuşak kalpliliğin yani "hilmin" aklımıza ilk getirdiği düşüncedir. Akseki, "hilm" kavramının, mutlak manada yumuşak karakterli olmayı değil, hiddetli bulunduğu ve karşısındakilerden intikam almaya muktedir olduğu bir zamanda bu hiddet ve gazabına galebe ederek af ve safh ile muamele edebilmeyi ifade ettiğini söyler.[272]

Hilmin terim anlamına baktığımızda; yumuşak huylu olmak, öfke ve hiddet zamanında gösterilen sükûnet, hiddet gerektiren halde sakin ve serinkanlı olmak, haksızlık yapana karşılık vermeyi ertelemek, tahammüllü ve hazımlı olma, öfkeyi yutma, halkın eza ve cefasına katlanma gibi manalara geldiği görülmektedir.[273]

Kur'an-ı Kerim'de Hz. Peygamber'in yumuşak huylu olmasından ve bunun semeresinden şu şekilde bahsedilmektedir: "Onlara karşı yumuşak olman Allah'ın rahmetindendir. Kaba ve katı kalpli birisi olsaydın etrafındakiler dağılırdı."[274] Böylece Allah, yumuşak davranmanın insanları birleştirici boyutuna vurguda bulunmaktadır.

ÇMG'de yumuşak kalplilik iki yerde yetim ve öksüz çocuklar üzerinden ele alınarak onlara yardım etmenin çok sevap olduğu üzerinde durulmuştur. Hatta derginin geneline bakınca bu yumuşak kalpliliğin yer yer kampanyalara dönüştüğü, çocukların giydirilmesi için gazetenin çalışmalar yaptığı görülmektedir. Parçalarda dinî sembollere de yer verilmiştir. Özellikle ramazan ayı ve arife günü üzerinde fazlasıyla durulmuş, bu günlerde çocuklara ve diğer insanlara yardım elinin uzatılması gerektiği belirtilmiştir.

---

[272] Akseki , s.166,167.
[273] Uludağ, s.170.
[274] Kur'an, 3:159.

"Âtideki Mektubu Okurken Elimizde Olmadan Gözyaşı Döktük" [275] adlı mektupta yumuşak kalpli olan insanların yetimleri gözettiğinden ve onlara yardım etmek için uğraştıklarından bahsedilmektedir. Bu mektup yetim ve öksüzlerin eğitim gördüğü Darüşşafaka ilim mektebi talebeleri tarafından yetim ve öksüz çocuklara bayramda elbise alınması için yüz kuruş ile beraber dergiye gönderilmiştir. Mektubun ilk bölümünde insanların kendilerini yetim çocukların yerine koyması ve onların hallerinin düşünülmesi gerektiği şu cümlelerle anlatılmıştır:

> Efendimiz! Bir merhametli yürek için ağlayan bir yetimin gözyaşı kadar kendisine bir şey tesir eden, yürekleri yakan bir şey yoktur. Muhtaç olan bir fakir bile bir öksüzün, bir yetimin gözyaşını silmek ister. Ona yardımı vicdani bir mecburiyet hisseder. İhtimal siz bilmezsiniz, çekmediniz, görmediniz. Görseniz de o derecede üzülmediniz. Zira tecrübe başka, görmek yine başkadır. Lakin biz ki kimsenin pederi savaş meydanında Allah yolunda al kanlara boyanmış; onurla eğilmiş, serilmiş, şehit düşmüş kimin validesi zorunlu olarak gönderen hüzünlü bir kalp ile ızdırap döşeğinde, aç ve bîilaç, mahveden bir can iniltisiyle inleye inleye ruhunu teslim etmiş, yersiz yurtsuz, yetim, öksüz, ah! Âlemde yetimlik, öksüzlük denilen o kimsesizliği bize; bizim gibi cidden mutsuz olanlara sorunuz. Anlayınız. Bakınız hayatındaki anlar içinde bir gün, bir saat değil, bir dakika, hatta bir saniyeleri var mıdır ki ümitsizlik, mahrumiyet ızdırapla geçmesin. [276]

Mektubun devamında yetimlerin en çok kandil ve bayram günlerinde üzüldüğünden bir yetim şu şekilde bahsetmiştir:

> Kandil, bayram, o hatıraların en kötüsünü, en hüzünlüsünü teşkil eder. Sokaklarda görürdük. Kandil akşamları ciğerparelerinin gönlünü hoş eden hatırları için pederleri çarşıdan simit alırlar. Biz ise ekmeğe muhtaç, annesiz ve babasız, birer yetim derbeder! Boynumuzu bükerek, içimizi çekerek sefalet dolu olan kulübemize geliriz. Arefe günü, ikindi vakti atılan toplar, Allah'ın bir olduğuna inananlar için müjde verilen mutluluk gününün gelip çatması, yalnız, evet yalnız bizim, zulmeden felaket günümüzün gelip çatması olurdu. Öyle ya! Âlemde bundan büyük mutsuzluk tasavvur olunabilir mi ki, halkın neşesinden sen hissedar olmayasın. Onlar mutluluk yuvalarında mutluluk gözyaşı dökerken, sen sokak ortalarında, sefalet içinde gözyaşı dökersin. Yine onlar süslü, yeni elbiseler giyerken sen pejmürde.

---

[275] "Âtideki Mektubu Okurken Elimizde Olmadan Gözyaşı Döktük", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 50, s.3.

[276] "Âtideki Mektubu…", s.3.

> Eskimiş elbiselerinle kalasın. Ah! İşte bu sözler, halimizin özetidir. Hakikidir. [277]

Mektubun devamında Padişaha ve yetimleri gözeten diğer insanlara teşekkür edilmiş ve onların yumuşak kalpli insanlar olduğu belirtilmiştir:

> Cenâb-ı Hakk'a yüz binlerce şükürler olsun ki bizi şimdi o tehlikeli dünyadan kurtardı. Kurtardı da öyle bir şefkatli kucağa emanet etti ki anne, baba şefkati ile okşama değil, cömertçe, şahanedir. Var evvel iyi yüce Sultan! Yaşa ey en ulu hakan! Binlerce yaşa![278]

Bununla beraber yetim olan çocukların da yardıma katılması çok dikkat çekicidir. Onların o sıkıntılı hallerinde yardım etmelerini de mektupta şöyle anlatılmıştır:

> Evet; işte biz ki yetimliğin bin türlü musibetini görmüş; binlerce sıkıntıya göğüs germiş yine yetim, çaresiz çocuklarız. "Çocuklara Mahsus Gazete" nizde mübarek ramazan bayramında öksüz, çaresiz çocukların giydirilmesi maksadıyla bir yardım parası cedveli açtığınızı görünce Allah şahittir ki cümlemiz bu insaniyetinizi öven kişiler olduk. O alemin bin türlü musibetini gördüğümüz, her sıkıntısını çektiğimiz yönüyle bu teşebbüs bizi sevinçten gözyaşında boğdu. Bu kadarla da kalmadık. Âcizane, naçizane bir emele cüret eyledik ki o da yardım parası maksadıyla şu küçük miktarı verdik; fakat bizim de cidden anadan babadan mahrum birer çaresiz ve yetim olduğumuz nazara alınırsa bu hususstaki kuvvetimiz ortaya çıkar."[279]

"Terbiye-i Etfâle Ait Hikâye-i Müntahabe" [280] başlıklı hikâyede ise bir hırsızlık olayında takınılan yumuşak tavrın hırsızlığın önüne geçilmesine neden olması işlenilmiştir. Hikâyede: Bir Efendi iki oğlu ve bir uşağı bulunduğu halde bazı mücevherat satın almak üzere bir kuyumcu dükkânına girerler. Seçtiği mücevheratın değerini ödeyerek dışarı çıkarırken kuyumcu arkasından koşar ve pahası ağırca bir yüzüğün kaybolduğunu kulağına söyler. Efendi kuyumcuya rahat olması gerektiğini söyler ve yanındakilerle beraber tekrar kuyumcu dükkânına girer. İçeri girer girmez kuyumcuya: 'Şu masanın üzerine içi toprak doldurulmuş bir kavanoz koyunuz!' der. Kavanoz derhal getirilir. Çocuklarla uşaklar bu muameleye çok fazla şaşırırlar. Efendi bir yüzüğün kaybolduğunu, bu çirkin hareketin düzeltilmesi gerektiğini izah eder. Ve her birinden eli kapalı olarak kavonoza sokup çıkarmasını ister. Toprağın

---

[277] "Âtideki Mektubu…", s.3.
[278] "Âtideki Mektubu…", s.3.
[279] "Âtideki Mektubu…", s.3.
[280] "Terbiye-i Etfâle Ait Hikâye-i Müntahabe", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 2, sayı 57, s.3-4.

içine konan yüzüğün kim tarafından konulduğunun anlaşılmayacağını anlatır. Kavanoz baş aşağı edilince yüzük toprakların arasında bulunur.

Parçanın sonunda yumuşak kalpli olmanın faydası şu cümlelerle anlatılmıştır:

> "Bir yakışıksız kötülükleri, hatasını tamire mecbur etmek hususunda yumuşak huylu olmak, bazen beklenen güçten fazla güzel etkiler meydana getirir."[281]

Görüldüğü üzere yumuşak kalplilik bir mektup ve hikâye örneği ile çocuklara anlatılmaktadır. Mektupta belirtildiği gibi derginin ve padişahın yetim çocuklara yardım kampanyaları düzenlemeleri çocuklara yumuşak kalpliliğin önemini öğretmekte, hikâyede ise doğrudan mesajlar ile bu öğretim iyice pekiştirilmektedir. Yumuşak huyluluğun insanı iyi şeylere sevkettiği kötülüklere siper olduğu da çocuklara anlatılmaktadır.

3.2.18. Edep

Edep sözlük anlamı olarak; terbiye; incelik, nezaket; kabul gören kurallara uyma olarak tanımlanır.

Edep terim anlamı ile; insanın hataya düşüp utanılacak şeyler yapmasını önleyen, yerinde ve ölçülü davranmasını sağlayan meleke, söz ve davranışlardaki ölçülülük, her hususta haddini bilip sınırını aşmama, terbiye, nezaket ve zerafet[282] anlamlarına gelmektedir.

Tasavvufi literatürde ise; kişideki bir meleke olup onu kötü hal ve hareketlerden vazgeçirir. Edep gözetene edepli, gözetmeyene ise edepsiz denir.[283]

Bir Hadis-i Şerif'te "Bir baba çocuğuna edepten daha güzel bir miras bırakamaz"[284] buyrulmak suretiyle edebin önemine dikkat çekilmektedir.

---

[281] "Çocukların ...", s.3-4.
[282] Ayverdi, c. 1, s. 814.
[283] Uludağ, s. 116.
[284] Kütüb-i Sitte, c. 17, s. 473, *Hadis No*: 7091.

Dergide edep iki farklı yerde işlenmektedir. Bunların ikisinde de sofra adabı üzerinde durulduğundan yalnızca bir parça değerlendirilmeye alınmıştır.

"Usul ve Edeb-i Aile" adlı parçada sofrada nasıl davranılması gerektiğinden ve bunun edep ile olan ilişkisinden şu şekilde bahsedilmektedir:

> Davet olunduğunuz bir yemeğe geç gitmeyiniz. Bu hal evsahibi ile davet edilenlere ve bizzat yemeğe saygısızlık etmektir. Aile fertlerini sofrada beklettirmeyiniz, bu da hüsnü zannı ve diğerlerinin iyi geçinmesini ihlal eder. Özel bir ziyarette evsahibinin buyurmasından bilcümle kadınlardan evvel sofraya oturmayınız. Herkes oturmuş olduğu vakitte kimseyi takdim etmeyiniz. Sofraya bir metre uzakta oturmamalıdır, lakin yapışmakta gerekmez. Sofra bezini çenenizin altına geçirmeyiniz, göğsünüzü de germeyiniz. Sofra bezini dizlerinizin üzerine koyma ile yetininiz. Evsahibi dâhil olduğu halde tam olan (bütün) kadınlara yemek vermeden önce erkeklere vermeyiniz. Çorbanızı ağzınızı şapırdatarak yemeyiniz ve ikinci defa çorba istemeyiniz.[285]

Görüldüğü üzere edep bahsinde sofra adabı bağlamında adâb-ı muaşeret kuralları üzerinde durulmakta, çocuklara da toplum içerisinde nasıl davranmaları gerektiği anlatılmaktadır

3.2.19. Cesaretli Olmak

Cesaret, ihtiyaç halinde şiddet ve tehlikelere karşı yürümek hususunda kalbin yılmaması, ölümün hakir görülmesidir.[286]

Dergide iki farklı yerde "cesaretli olmak" üzerinde durulmaktadır. İki parçanın da vermek istediği mesaj aynı doğrultuda olduğu düşüncesi ile bir parçanın değerlendirmeye alınması gerekli görülmüştür.

"Korkak" [287]adlı parçada çocukların cesaretli olmaları gerektiği üzerinde durulmaktadır. Çocukların gördükleri bazı şekilleri farklı yorumlamasının korkmalarına sebep olduğu fakat bu korkuların anlamsız olduğu şu şekilde anlatılmaktadır:

---

[285] "Usul ve Edeb-i Aile", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1,sayı 1,s.6.
[286] Akseki, s.162.
[287] "Korkak", **Çocuklara Mahsus Gazete**,cilt 2,sayı 69, s.3-4.

Galip adında dört yaşlarında bir çocuk vardır. Bu çocuk çok korkaktır. Gece yatak odasında yalnız bıraktıkları gibi korkusundan ağlamağa başlar. Odaya bir kandil koymayı unuttuklarında korkusundan terler, çok zor uyur, aklında şekle soktuğu evham ve hayaleti rüyada görür, korkaklığı günden güne artar. Annesi belirli zamandan sonra bu kötü alışkanlığının farkına varır. Nihayet bir kere, gece yarılarına doğru, oğlunun yatağında hüngür hüngür ağladığını işitir işitmez şüphesi iyiden iyiye artar. Fikrinde bir hayli yer işgal etmeğe başlar. Hemen yatağından fırlar. Yavrucağının yanına gelip uyanık olduğunu görünce sebebini sorar. Galip soluk soluğa hiçbir şeyin olmadığını söyler. Ancak annesi inanmaz. Çocuk bir baş gördüğünü ondan korktuğunu söyler. Annesi çocuğu alarak korktuğu şeyin üzerine gider. Yaklaştıklarında çocuk bayılacak gibi olur, fakat o şeklin şapka olduğu anlaşılır. Ve Galip ondan sonra hep korkusunun üzerine gider ve korkak olmaktan kurtulur.

Görüldüğü üzere parçada korkalığın üzerine giderek yenilebileceği üzerinde durulmaktadır. Parçadan hareketle çocuklara gereksiz korkuları yenmeliyiz, cesaretli olmalıyız mesajı verilmektedir

3.2.20. Sabretmek

Sabır kelime olarak; tutma, engelleme, direnç gösterme, kararlılık, cesaretli olma, acele etmeme anlamlarına gelir. [288] Terim olarak ise; katlanılması zor olan haksızlık, sıkıntı acı, hastalık, yoksulluk, felaket vb. durumlar karşısında umutsuzluğa kapılmayıp şikâyet etmeden, sıkılmadan dayanma, tahammül gösterme demektir.[289]

Kur'ân-ı Kerim'in yetmişten fazla ayetinde zikredilen sabır, insan tabiatına aykırı olan zorunlu hallere uymak ve güçlüklere karşı koymak demektir. Sabrın gâyesi, beklenmedik olaylar, içine düşülen güçlükler karşısında tedirgin olmamak, paniğe kapılmamak ve tahammül göstermektir. Allah Teâlâ sabredenlere mükâfatını hesapsızca vereceğini müjdelemiş ve onları övmüştür.

---

[288] Dini Terimler Sözlüğü, s.314.
[289] Ayverdi, c. 3, s. 2650.

Sabır mü'minin güç kaynağı, imanının koruyucusudur. Hz. Musâ'ya inananlara Firavun eziyet etmek isteyince onlar: "Ey Rabbimiz, üzerimize sabır yağdır ve bizi müslüman olarak öldür.[290]diye duâ etmişlerdi. Peygamberimiz ve ilk Müslümanların, yapılan işkence ve eziyetlere nasıl sabır ve tahammül gösterdikleri bilinen bir husustur.

İbadetler ve ahlâkî davranışlar için de durum böyledir. Aşağıdaki âyetler bunu göstermektedir:

"Her kim sabreder ve suç bağışlarsa, bu hareket arzu edilen en iyi işlerdendir" [291] "İçinizden mücahitleri ve sabredenleri belirtelim diye sizleri mutlaka imtihan ederiz. Haberlerinizi de denetleriz"[292]

Dergide sabır tek bir yerde geçmekte, çocuklara sabrın çok kıymetli değer olduğu anlatılmaktadır.

Sabrın önemi iki çocuğun aralarında geçen bir olay ile şu şekilde hikayeleştirilmiştir:

Fehim ve Nâim adında iki çocuk vardır. Bu çocuklar başlarında oldukça ağır birer yemiş sepeti bulunduğu halde yolda yürüyorlardır. Fehim; durmadan taşımış olduğu sepetin ağırlığından şikâyet eder, Nâim ise gülerek oynayarak yoluna devam eder. İkisinin arasında şöyle bir konuşma geçer:

> Fehim – Ne hikmettir sen gülüyor, sevincini gösteriyorsun. Hâlbuki her ikimizin yükü ağırlıkta eşittir. Buna rağmen sen, benden güçlü, kuvvetli de değilsin. Baksana ben ne kadar muzdaripim!
>
> Nâim – Ben sepetimin derununa bir tür ot koydum. İşte o evet benim yükümü hafifletti. Senin de o ottan kullanmanı tavsiye ederim.
>
> Fehim – Zannedersem o ot pek kıymetli, pahalı bir şey olmalı!
>
> Nâim- Ben onu sana ücretsiz olarak takdim ederim.
>
> Fehim- Rica ederim, şunun ismini haber ver. Zira merak ediyorum.
>
> Nâim – Ağır yükleri hafifleten otun ismi, sabırdır.[293]

---

[290] Kur'an, 7:126.
[291] Kur'an, 42:43.
[292] Kur'an, 47:31.
[293] "Hikâye", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 38, s. 1-2.

Görüldüğü üzere, zorluklara katlanmayı sağlayan sabrın yüklerin hafiflemesinde insanlara yardımcı olduğu, dolayısıyla insanı mutlu ettiği mesajı verilmektedir.

3.2.21. Temizlik

Temizlik kelime olarak kirli, lekeli, pis ve bulaşık olmayan, pâk, tâhir demektir.[294] Terim anlamı ile; temiz olma durumu, temiz duruma getirme işi, zararlı ve işe yaramaz şeyleri ayıklamadır.[295]

Temizlik İslam dininin önemle üzerinde durduğu konulardan biridir. İlk vahiy okumak üzerine, ikincisi temizlenmek üzerinedir.[296] Allah (c.c) temizlik ile ilgili şöyle buyurur: "Ey iman edenler! Allah 'ın size helâl kıldığı güzel ve temiz şeyleri haram etmeyin, sınırı aşmayın. Çünkü Allah, sınırı aşanları sevmez. Allah'ın size verdiği rızıklardan helâl ve temiz olarak yeyin ve inandığınız Allah 'tan korkun" [297] "Ona tertemiz olanlardan başkası el sürmesin"[298]ayeti ile de hem maddî hem manevî temizliğe işaret edilmektedir. Boy ve namaz abdestlerinin alınmasının gerekliliği, Müslümanların her an temiz olmaları gerektiğini göstermektedir.

Temizlik ile ilgili mesajların doğrudan verildiği parçalar bulunmamakta, sadece bir yerde temizlik konusu işlenmektedir. Bununla beraber bazı konuların temizlik ile ilişkilendirildiği görülmektedir. "Sirayet Edici Hastalıklar"[299] adlı parçada tedbirler alınmalı derken temizlik kurallarına uyulmalı mesajı verilmektedir. Parçada vebanın Hindistan'dan yayıldığı üzerinde durulmakta ve bütün Avrupa'nın tedbir aldığından bahsedilmektedir. Temizliğe dikkat ederek hastalıklardan korunabileceğimiz parçada şu şekilde anlatılmaktadır:

> Veba gibi kuşpalazı, kızıl, çiçek ve daha sâir hastalıklar vardır ki hasta olandan sağlam olana geçer. Bu türden hastalıklarda bulaşma vasıtası olan mikrop denilen mahlukâtın küçük olduğu bugün muhakkaktır. İşte bu mikropların hücumlarına karşı koymak ve vücudu korumak için gereken

[294] Ayverdi, c. 3, s. 3147.
[295] Ayverdi, c. 3, s. 3148.
[296] Kur'an, 74: 1-5.
[297] Kur'an, 5:87-88.
[298] Kur'an, 56:79.
[299] "Sirayet Edici Hastalıklar", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 2, sayı 51, s. 2.

> tedbirlerin peder ve valideniz tarafından büyük bir önemle icra olunacağı tabi ise de onların bu yöndeki dikkatinin sonuçlarının olması sizin de hissenize isabet eden yönlerini bilip icrasında kusur etmemenize bağlıdır. İlk olarak bulaşıcı bir hastalığa tutulmuş olan adamın yanına girmemek ve onun kullanmış olduğu eşyadan hiç birini hastalığın icabına göre temizlendiğine emin olmaksızın kullanmamak lazımdır. Allah esirgesin bizzat kardeşiniz bulaşıcı bir hastalığa yakalansa yine onun yanına girmek de pek yanlış bir harekettir. Zira o kardeşinizin hastalığından üzüntü duyan peder ve validenizin elem ve kederini hastalığa siz de tutularak kat be kat arttırmağa sebep olursunuz. Bir hastaya bakılmak lazım ve bunun için yanına girip çıkmak zaruridir. Fakat buna mecbur olanlar hastalıktan hem kendilerini korumalı ve hem de hastalığı diğer mahalleye götürüp bulaştırmamak için gerekliliği mecbur olan sağlık tedbirlerini bilirler ve tamamıyla da icra ederler. Sizler o tedbirleri bilmiş olsanız dahi çocukluk hali hakkıyla icrasında kusur etmeniz büyük bir ihtimal olduğundan öncelikle bu yönde bulaşıcı hastalığa yakalanmış olanların yanlarına girmemenizdir.[300]

Görüldüğü üzere temizlik üzerinde çok durulmayan değerler arasındadır. Temizliğin önemini bulaşıcı hastalıklara yakalanmaya engel teşkil etmesi açısından ele alan derginin böyle önemli bir değeri yeterince vurgulamaması eleştiriye açık bir husustur.

3.2.22. Misafirperverlik

Misafir kelime anlamı olarak; yolcu, yoldan gelen, yola giden, seyyah anlamlarına gelir. Terim olarak ise; davet veya ziyaret sebebiyle bir başkasının evine giden, konuk anlamına gelir.[301] Misafirperver ise; misafirperver olma durumu, konuk severlik demektir.[302]

Kur'an-ı Kerim'de "Onlar kendi canları çekmesine rağmen yiyeceği yoksula, öksüze ve esire yedirirler. Biz sizi sırf Allah rızası için doyuruyoruz. Sizden ne bir karşılık, ne de bir teşekkür bekliyoruz."[303] buyrulmak suretiyle, misafirperverlik övülmektedir. Peygamberimiz (s.a.v) de misafirperverliğe çok önem

---

[300] "Sirayet Edici Hastalıklar", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 2, sayı 51, s. 2.
[301] Dini Terimler Sözlüğü, s.240.
[302] Ayverdi, c.2, s. 2110.
[303] Kur'an, 76: 8-9.

vermiştir. Bir hadis-i şerif'te şöyle buyrulur: "Kim Allah'a ve ahiret gününe iman ediyorsa misafirine iyilik ve ikramda bulunsun."[304]

ÇMG'de tek bir yerde misafirlik değeri üzerinde durulmaktadır. Misafirperverlik Hz. İbrahim örneği üzerinden çocuklara anlatılmaktadır.

"Ziyafet Kimden Kalmıştır" [305] adlı parçanın başında çocuklara başlıktaki soru yöneltilmektedir. Amaç çocukları bu fikir hakkında düşünmeye sevketmektir. Fakat akabinde sorunun cevabı verilerek çocuklar bu konu hakkında bilgilendirilmeye çalışılmaktadır. Ziyafetin kimden kaldığı ve misafire nasıl davranılması gerektiği parçada şu şekilde anlatılmaktadır:

> Ziyafet yüce peygamberlerden İbrahim Halil Efendimiz Hazretlerin'den kalmıştır. Zira ilk olarak misafiri davet eden, halka ziyafet veren o cömert Peygamberdir. Büyük bir cömertlik ile yaratılmış olan bedeni dört tarafa açılır dört kapılı bir saadethane inşa ettirmişlerdi ve her taraftan misafir gelmesini arzu buyurduklarından hânenin kapılarını açık bulundururlardı. Tek başına yemek yemekten hazzetmediğinden misafir bulunmadığı vakitte bile misafir arayıp bulmak için mutlu yuvalarından birkaç saat uzak mesafelere kadar giderler, buldukları misafirlerle dönüp birlikte yemek yerlerdi. Misafire gerek zengin gerek fukaradan olsun fark etmeksizin fazlasıyla ikram ve hürmet etmek güzel adetlerinden idi. [306]

Parçanın son kısmında ise çocuklardan Hz. İbrahim gibi cömert ve misafirperver olmaları istenilmektedir. Ve az çok demeden vermenin öneminden bahsedilmektedir. Misapirverliğin önemi şu cümlelerle sonuç kısmında belirtilmektedir:

> Biz de Hz. İbrahim'in zürriyetinden bulunduğumuzdan mutluluk oluşturan eserine uyarak mutlaka az çok demeyip misafirlerin her sınıfına eşit davranmak üzere riayet ve hürmet ve bizzat hizmetle onların gönlünü hoş etmeğe gayret etmek zorunlu görevimizdir."[307]

Görüldüğü üzere misafirperverlikte göze çarpan ilk özellik gelen misafiri yedirmek ve içirmektir. Bu durum, dergide Hz. İbrahim üzerinden örneklendirilerek çocuklara sunulmakta, dini ve ahlâki değerlerde bütünlük sağlanmaktadır. Misafirperverlik bir görev olarak çocuklara benimsetilmeye çalışılmaktadır.

---

[304] Müslim, **Sahih**, İman, 74.
[305] "Ziyafet Kimden Kalmıştır", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 2, sayı, 68, s.4.
[306] "Ziyafet Kimden Kalmıştır", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 2, sayı, 68, s.4.
[307] "Ziyafet Kimden Kalmıştır", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 2, sayı, 68, s.4.

3.2.23. Sadakat

Sadakat kelime olarak; dostluk, bağlılık, güven duyma, vefalı olma, sözünde durma, doğruyu söyleme;[308] terim olarak ise; kendisine iyilik edene lütufta bulunup koruyana minnet ve şükran duyguları ile bağlanma, bu bağlılığa yakışır şekilde davranma, hainlik ve döneklik etmeme, vefakârlık gösterme demektir.[309]

Tasavvufi literatürde sadakat; cefa ve safâda lütuf ve kahirde kalbin aynı durumda bulunması, her halükârda Hakk'a aynı derecede bağlı kalma; Hakk'a verilen sözde ve ahitte vefalı olma anlamına gelmektedir.[310]

Allah (c.c) sadakat göstermekle ilgili şöyle buyurmaktadır: "Mü'minler içinde Allah'a verdikleri sözde sadakat gösteren nice erler var. İşte onların kimi adağını ödedi, kimi de (bunu) bekliyor. Onlar hiçbir suretle (ahidlerini) değiştirmediler."[311] Peygamberimiz (s.a.v) de "Bizi aldatan bizden değildir"[312] buyurmuştur.

Dergide sadakat değeri üzerinde bir yerde durulmaktadır. Tür olarak ise; nam ve şeref sahibi olmanın sadakatli olmaktan geçtiği konu edilen bir şiir kullanılmaktadır.

"Sadakat"[313] adlı şiirde sadakat övülen bir davranış olarak nitelendirilmekte, İslam ahlâkının sadakatle ayakta kalışından bahsedilmektedir. Sadakat faziletin binası olarak gösterilmektedir:

"Sadakat ehli nâil-i riâyet enâm* olur.
Bulur selameti cihanda daima bî-kâm* olur.
Karîn-i Kibriya* olur.

---

[308] Dini Terimler Sözlüğü, s.315.
[309] Ayverdi, c. 3, s. 2656.
[310] Uludağ, s. 303.
[311] Kur'an, 33:23.
[312] Müslim, **Sahih**, İman, 164.
[313] "Sadakat", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 2, sayı 89, s.2.
* Enâm: Yaratılmış.
* Bî-kâm: Yararsız.
* Kibriyâ: Büyüklük.
* Denâet: Alçaklık.
* Redâet: Kötülük.
* Hasâil-i cemîle: Güzel Huy.
* Baîd: Uzak.

Halîl-i enbiyâ olur.

Denâete*, hıyânete redâete* garîb olan

Sadakate, hasâil-i cemîleye* rakip olan,

Şefaate baîd* olur,

Cezası pek şedîd olur

Faziletin esasını yıkıp da tarumar eden

O nam ve şanı mahvedip de zâtı bî-vakar eden

Heva-yı nefse uymadır

Heva-yı nefse uymadır."[314]

Görüldüğü üzere dergi sadakat değeri üzerinde pek de durmamıştır. Bir şiir ile yer bulan sadakatin insanın ahlâkını güzelleştirdiği anlatılmaktadır.

3.2.24. Öfke

Hiddet; bir isteğin engellenmesi, incinme, haksızlığa uğrama, tehdit gibi durumlar karşısında ortaya çıkan kızgınlık veya saldırganlık tepkisidir.[315]

İslam'a göre gerçek mümin, öfkesini yenmesini onu dizginlemesini bilen kimsedir. Kur'an-ı Kerim'de "Onlar bollukta ve darlıkta sarf ederler, öfkelerini yenerler, insanların kusurlarını affederler. Allah iyilik yapanları sever"[316] buyrulmuştur.

Hz. Peygamber de: "Gerçek pehlivan güreşte başkalarını yenen değil, öfke anında, intikam hırsı ile kanı kaynadığı sırada nefsine sahip, iradesine hâkim olandır"[317] sözü ile öfkeye hâkim olmanın önemini anlatmıştır.

Dergide öfke iki farklı parçada işlenmektedir. Parçalarda öfkenin zararları üzerinde durulmakla beraber öfkeden kurtulma yolları da anlatılmaktadır. Aşağıda vereceğimiz parça iki parçanın da vermek istediği mesajı yansıttığı düşüncesi ile değerlendirmeye tabi tutulurken diğer parça çalışma sırasında kullanılmamıştır.

---

[314] "Sadakat", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 2, sayı 89, s.2.

[315] Abdurrahman Kasapoğlu, **Kur'an'da Ahlak Psikolojisi**, İstanbul: Yalnızkurt Yayınları, 1997, s. 41-43.

[316] Kur'an, 3:134.

[317] Buhari, **Sahih**, Edep, 76.

"Hiddet" adlı parçada hiddetin tanımı şu şekilde yapılmaktadır:

"Hiddet çoğunlukla uygunsuz olarak işkence etmek ve şiddet göstermek demektir."[318]

Hiddetin insanı ne hale getirdiği şu şekilde anlatılmaktadır:

> Hiddet insanı küçük bir sebeple faydasız yere tehlikeye sokar. Hiddet insanın nefsine saplanmış o kadar müstehcen bir halettir ki ortaya çıkması sahibinin çehresini bir canavar suretine çevirir. Eğer insanın gözü kendi yüzünü görebilse idi hiddeti halinde kendi kendisinden bile nefret eder de öfkelenme ve hiddetten vazgeçer idi.Ne çare ki insan gözü başkasına yönelen olduğundan insan diğerlerini gördüğü kadar bizzat kendisini görmediği, herkes dahi diğerlerinin de çirkin gördüğü bir şeyin kendisinde çirkin görüneceğini takdir edemediğinden az çok çoğu insana adet olmuştur.

Hiddetten kurtulmanın yollarını ise hukemâdan biri şu şekilde açıklamaktadır:

> Hatta bu çirkin adetten kurtulmak arzusuyla hukemadan bir zat hiddet haline gelecek olursa derhal kendisine bir ayna gösterilmesi hane halkına tavsiye ve tenbih eylemiştir. Ancak bu vasıta her vakit ve herkes için mümkün olmadığından gerek öfkelenme ve hiddet; gerek diğer rezilliklerden kaçınabilmek için ahlaksız ile beraber olanların yersiz hal ve hareketlere ibretle bakmalı. Binaenaleyh edebin edepsizlerden öğrenilmesi ahlak ilmince bir hikmetli kaide hükmünü almıştır.[319]

Görüldüğü üzere dergide hiddetin doğrudan tanımlamalarının yapıldığı parçalar bulunmakla birlikte hiddetin zararları çocuklara anlatılmakta ve bu davranışın ahlâksızlık belirtisi olduğu vurgulanmaktadır. Bununla beraber öfkeden kurtulmanın yolları da anlatılmaktadır.

3.2.25. Hırslı Olmamak

Hırs; Bir amaca ulaşma konusunda kişinin bütün benliğini saran tutku, açgözlülük, tamahkâr olma[320] anlamına gelmektedir. Dergide hırslı olmamak gerektiği iki yerde işlenmektedir. Parçalarda çocuklara hırsın insanlara verdiği zararlar anlatılmakta, eğer hırslı olmazlar ise Allah'ın onlara vereceği nimetleri arttıracağı belirtilmektedir.

---

[318] "Hiddet", **Çocuklara Mahsus Gazete**,cilt 2, sayı 64, s.1-2.
[319] "Hiddet", **Çocuklara Mahsus Gazete**,cilt 2, sayı 64, s.1-2.
[320] Dini Terimler Sözlüğü, s. 134.

Bir balıkçının hırslı olmayı bırakması sonucunda Allah'ın ona nimetler vermesi "Hikâye" [321] adlı parçada şu şekilde anlatılmaktadır:

Bir balıkçı sandal ile balık avlamak üzere sabahtan akşama kadar boş yere ağını denize atıp çıkarır. Ufak bir balık bile elde etmeyi başaramaz. Ortalık kararmağa başlayınca sandalın yönünü köye doğru çevirir. Üzüntülü olarak, dönmeye karar verir. Bu olayın hemen ardından hakkıyla Cenâb-ı Allah'a tevekkül etmediği aklına gelir ve Allah'a yalvararak ondan yardım ister. Balıkçının bu duası bitince kendisinden daha büyük, daha kuvvetli bir balıktan kaçmakta olan kocaman bir balık su üzerine çıkıp aniden balıkçının sandalına atlar Balıkçının ayakları arasında çabalamağa başlar. Balıkçı, bu nimetin karşılığında çok memnun olur.

Parçanın sonunda ise mesaj şu cümle ile verilmektedir:

"Esasen faydalı olan bir şeyi hırs ve sınırları aşarak istemek, kullanmak zarar verir."[322]

"Çocukların Terbiyesine Ait Seçilmiş Bir Hikâye" adlı parçada bir pervanenin hırsın zararlarını görüp ders çıkarması anlatılmakta, çocuklardan da hırslı olmamaları istenilmektedir:

> Esmer renkli büyükçe pervaneleri herkes tanır. Bu hayvancıklar geceyi gündüz eder ve hava kararmaya başlayınca şurada burada uçmaya başlarlar. Yaratılılışları nedeniyle de gördükleri ışığa yaklaşmak için çok fazla gayret ederler. Bu hayvancıklardan bir tanesi bu şekilde bir odanın penceresine konmuş. Odada gayet parlak yanan bir lambayı yakınından izlemek arzusuyla camların dışında çırpınıp duruyordu. Amacına uluşmak için bin türlü hareket, fakat boşuna gayret! Geçerli olmayan korkunç tedbirler ustalıklar faydasız oldu, arzusunun şiddetinden sabırsızlık hiddete, hiddet de faydasız bir savaşa döndü.İşte bu sırada bir sinek yaklaştı, yıldırım ile vurulmuş gibi düştü, pervane bu hali görünce hissiyatının şiddetiyle hemen ardından sessizlik oldu ve kendi kendine şu sözleri söyledi: Acaba şu alevden uzaklaşmayı anlasa idim ben ne olacaktım. İşte o zevk en büyük

[321] "Hikâye", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 29, s.1.
[322] "Hikâye", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 29, s.1.

tehlikedir. *Hırslarımızı elde etmeyi arzu etmek suretiyle kendi kendimizi mahvederiz.*"[323]

Görüldüğü üzere dergide hırslı olmanın zararları anlatılmakt,a hırsın en çok kişinin kendisine zarar verdiği vurgulanmaktadır. Hırsını yenip kanaatkâr olanların ise Allah tarafından ödüllendirileceği de derginin üzerinde durduğu konular arasındadır.

3.2.26. Dedikodu Yapmamak

Dedikodu, duyduğu zaman insanın hoşuna gitmeyecek olan bir kusurunu gıyabında söylemektir. Gazâli, bu kusur, bedeninde, nesebinde, ahlakında, dininde, dünyevisinde, giyinişinde olsun fark etmez, der.[324]

Dinî literatürde gıybet kavramıyla ifade eilen dedikodu, İslam inancında uzak durulması gereken davranışlardan sayılır. Kur'an-ı Kerim'de, "Ey iman edenler! Birbirinizin kusurlarını ve mahremiyetlerini araştırmayın. Birbirinizin gıybetini yapmayın." [325] buyrulmuştur. Ayrıca gıybet edenin sonunun çok kötü olacağı da şu ayetle anlatılmaktadır: "İnsanları diliyle çekiştiren, kaş ve gözüyle işaretler yapıp alay eden her karıştırıcı kişinin vay haline!" [326]

Gıybet, Kur'ân-ı Kerim'de kesin olarak yasaklanmıştır: "Bir kısmınız diğer bir kısmınızı çekiştirmesin. Hiç sizden biriniz ölü kardeşinizin etini yemek ister mi? Bundan tiksinirsiniz değil mi?"[327]

Hz. Peygamber'in gıybeti nasıl tanımladığını ise şu hadis-i şerifte görmekteyiz: "Bir gün Peygamberimiz, sahabeye, "Gıybet nedir, biliyor musunuz?" diye sordu. Onlar, "Allah ve Rasulü daha iyi bilir." dediler. Bunun üzerine Peygamberimiz, "Gıybet, kardeşinizden onun hoşlanmayacağı şekilde söz etmenizdir." dedi. Onlardan biri, "Ey Allah'ın elçisi! Ya kardeşim benim konuştuğum gibi ise gıybet etmiş olur muyum?" diye sordu. Bunun üzerine

---

[323] "Terbiye-i Etfâle Ait Hikâye-i Müntahabe", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 2,sayı 56, s.5.
[324] İmam Gazâli, **İhya-i Ulûm'id-Din ,** Merve Yayınları, İstanbul, 1992**,** c.3, s.321.
[325] Kur'an, 49:12.
[326] Kur'an, 104:1.
[327] Kur'an, 37:12.

Peygamberimiz, "O, konuştuğun gibi ise gıybet etmiş olursun, konuştuğun gibi değilse iftira etmiş olursun." buyurdu.[328]

ÇMG'de dedikodu etmemek gerektiği bir yerde işlenmektedir. Bu konuya fazla değinilmemesi derginin bu konuya fazla önem vermediğini göstermektedir. Dergide dedikodunun öncelikle doğrudan tanımı yapılmakta sonrasında ise ne amaçla yapıldığı çocuklara aktarılmaktadır.

"Toplantıya Katılan Bir Kişi Fenalıktan Uzak Durmalıdır"[329] adlı parçada dedikodunun tanımı şu şekilde yapılmaktadır:

"Dedikodu yapmak; *men edilen ahlâki davranışların* en kötüsü, en fenasıdır. Bunu gösteren şey bir kimsenin aleyhinde gıyaben söylenilen sözü o kimseye nakletmek demektir ki naklinde (dedikoducu) her şeyi anlatır"[330]

Parçada dedikodunun kimler tarafından yapıldığı ve ne amaçla yapıldığından şöyle bahsedilmektedir:

> İki kişinin arasını berbat ve ifsat etmekten başka bir şeye yaramayan bu kötü hareket ancak fena insanların kârı, münafıkların işidir. Dedikoducu olan kimsenin sözlerine heman itimat edivermek de akıl kârı değildir. Zira bunlardan nakledilen sözlerin düşmanlık doğurtmak için yapılmış olması da uzak bir ihtimal olarak görülemez. Eğer ki bu rezilliği, bu alçaklığı beklemek yalnız muhataba bir sevgi göstermek fikrinden ortaya çıkıyorsa da bu da cehalettir. Çünkü insani faziletin ne demek olduğunu bilenler sevgisini, dostluğunu bu şekilde vehim oluşturarak yapmak şöyle dursun onlar hakkında işittiği kötü sözleri söyleyenin şiddetli fena sözlerini uygun bir dil ile yatıştırıp fitne fesat ortaya çıkaracak şeyleri engellemek gerekir. [331]

Parçada dedikodu edenlerden uzak durulması gerektiği belirtilmekte, çocuklardan dedikoducularla konuşmamaları istenmektedir. Başkaları hakkında konuşanların, bizim hakkımızda da konuşabileceği mesajı çocuklara verilmektedir. Parçanın devamında ise bir hikâye ile dedikodunun insana vereceği rahatsızlık anlatılmaktadır:

---

[328] Ahmet Davudoğlu, **Sahih-i Müslim Tercemesi ve Şerhi**, İstanbul: Sönmez Yayınları, 1983, Birr, Hadis No: 70.

[329] "Toplantıya Katılan Bir Kişi Fenalıktan Uzak Durmalıdır", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 2, sayı 63, s. 2.

[330] "Toplantıya ...", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 2, sayı 63, s. 2.

[331] "Toplantıya ...", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 2, sayı 63, s. 2.

> Hukemâdan birine: (Dostluk taslayanlardan biri): - Filan adam aleyhinizde bu, şu sözleri söyledi, der. Hâkim biraz düşündükten sonra - Birader! O aşağılık kişilerden olan dedikoducuyu sizden böyle duymayı beklemezdim. Şu sözlerinle evvela beni bir dostumdan nefret ettirdin, ikincisi ferah ve rahat olan kalbime bir takım rahatsızlık veren vesveseler yerleştirdin, üçüncüsü kendimden emin iken şüphelendirdin. Hakiki sözlerin delilliği ile öncelikle adamı utandırır ve yanından uzaklaştırır.[332]

Görüldüğü üzere dergide dedikodu bahsi doğrudan işlenirken hem tanımlamalara, hem ders verici mesajlara, hem de hikâyeye yer verilmektedir. Dedikodu birçok yönüyle parçada işlenilmekte, sonunda ise birini çekiştirmenin insanın kalbinde huzursuzluklara neden olacağı mesaj olarak verilmektedir.

3.2.27. Zararlı Alışkanlıklardan Uzak Durmak

3.2.27.1.Sigara İçmek

Sigara içmek sağlığımıza zarar veren bir davranış olup dinimizce de hoş görülmemektedir.

Dergide sigara içmenin yanlışlığı iki farklı yerde işlenmektedir. Birinde sigaranın sağlığa zararları anlatılırken diğerinde ise sigaranın yol açtığı sorunlar anlatılmaktadır.

"Hıfz-ı Sıhhat" [333] adlı parçada sigaranın zararları çocuklara anlatılmakta ve çocuklar bu zararlı alışkanlıktan uzak tutulmaya çalışılmaktadır. Sigaranın zararları dergide şu cümlelele ifade edilmektedir:

> Tütün öncelikle dişleri berbat etmeğe başlar. İnci gibi beyaz olan dişler tütün içmeye başladıktan sonra sararır ve daha sonra çürümeğe yüz tutar. Otuz beş kırk yaşlarında pek çok adamlar görürüz ki yalnız tütün yüzünden ağızlarında diş kalmamıştır. İkincisi tütün ciğerlerimizin içine girerek nefes borularını bozar. Adeta çocukların içini zifir ile doldurur. Şöyle bir tecrübe ediniz: Ağzınıza biraz tütün alıp sonra bir beyaz mendili dudağınızın üzerine tutarak dumanı o mendilden süzer gibi öte tarafa

---

[332] "Toplantıya Katılan Bir Kişi Fenalıktan Uzak Durmalıdır", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 2, sayı 63, s. 2 .

[333] "Hıfz-ı Sıhhat", **Çocuklara Mahsus Gazete**,cilt 1, sayı 3, s.3,4.

geçiriniz. Sonra mendilin içine bakınız işte orada göreceğiniz zehir gibi zifir sizin ciğerlerinize girecekti. [334]

Parçanın son kısmında çocuklara bu zararların yeterince büyük olup olmadığı sorusu yöneltilmektedir. Bütün zararlarının söz uzadığı için sayılamadığına değinilmekte ve tıp dünyasının bu zararları açıklayarak çocukları bu kötü davranıştan uzak tutmaya çalışmasından bahsedilmektedir.

"İki Şakird" [335]adlı hikâyede de sigaranın yol açtığı sorunlar işlenilmiştir. Büyük pişmanlıklara yol açan sigaradan uzak durulması gerektiği anlatılmakta, ahlâkın zararlı alışkanlıklardan uzak durarak korunabileceği belirtilmektedir. Büyüme döneminde çocukların özenti içerisinde olduklarından ve ebeveynlerinin sigaralarını alarak zihinlerini, temiz yüreklerini kirlettiklerinden, hırsızlık ve israfa yöneldiklerinden de bahsedilmektedir. Hikâyede sigaranın yol açtığı zarar şu şekilde işlenmektedir:

Çocuklar neşe ve mutlulukla mektebe giderler. Düdük çalar çalmaz dershanelerine girerler. Onlardan biri elindeki sigarayı henüz bitirmemiş olduğundan onunla dershaneye girer biraz sonra öğretmen gelir. Çocuk korkusundan sigarayı söndürmeden yere atar. Yerde bir kâğıt vardır. Kâğıt aniden yanmaya başlar! Öğretmen dersi anlatırken etrafta hafif bir kâğıt kokusu hissedilir. Düdük çalıp da herkes dershaneden çıktıktan sonra koku artar. Hatta dershane öyle bir hale gelir ki tümü duman içinde kalır. Bu hal daha kimsenin dikkatini çekmemiştir. Yüz kişilik sınıfta sınıf ikincisi olan çalışkan bir çocuk vardır. Bu çocuk daima aklını fikri tartışmalara veren akıllı bir öğrencidir. Çocuk kitabını yangının olduğu gün dershanede unutur. Aklına kitabı gelince koşarak almaya gider. Bir de ne görsün çok sevdiği dershane yanıyor. Hemen koşup etrafa haber verir. Alevin önü alınır. İşin fâili anlaşılır. O sigara içen fena çocuk şiddetli bir ceza görür. Artık tütün içmeyeceğine tövbe eder.

Görüldüğü üzere sigara dergide işlenirken hem bedene verdiği zararlar üzerinde durulmakta hem de toplumda yol açtığı zararlar anlatılmaktadır. Hikâyede

[334] "Hıfz-ı Sıhhat", **Çocuklara Mahsus Gazete**,cilt 1, sayı 3, s.3,4.
[335] "İki Şakird", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 25, s.4-5.

çocuklara doğrudan mesajlar verilmek yerine çocuklardan sonuçları kendileri çıkarmaları istenmektedir.

3.2.27.2.Hırsızlık Yapmak

Hırsızlık terim anlamı olarak; başkasına ait bir malı mülk edinmek amacıyla korunmuş olduğu yerden gizlice alma, çalma, sirkat demektir.[336]

Peygamberimiz "Mümin, mümin olarak hırsızlık yapmaz." [337] buyurmakta, bir başka hadiste ise, "Sizden önceki toplumlar, ileri gelen ailelerden bir kişi hırsızlık yaptığından onlara ceza vermeyip zayıf kimselere hukuku uyguladıkları için helak oldular. Siz, cezaları herkese eşit şekilde uygulayın."[338] demek suretiyle hırsızlığı kim yaparsa yapsın aynı muameleyi görmesi gerektiğini belirtmektedir.

Dergide hırsızlığın zararlarından bir yerde bahsedilmektedir. "Sirkat" adlı hikâyede hırsızlığın zararları şu şekilde anlatılmaktadır:

> Küçüklüğünde hırsızlığa alışmış bir çocuğun validesi odadaki dolabın üst gözüne kaynamış boyalı su ile dolu bir kap koyar, çocuk bu kabın içinde bulunan maddeyi şurup veya buna benzer bir şey zannederek validesinin odadan çıkmasının hemen ardından ondan istifade etmek ister. İşte henüz dolabın üst gözüne yetişemeyen bu küçük hırsız o sırada gözüne görünen bir sandalyeyi dolabın yanına getirerek önceden validesi tarafından konulan kabı almak üzere sandalye üstüne çıkar ve acele ile kabı ağzına eğer. Bu sırada kabın içindeki kaynamış su üzerine dökülünce tehlikeli bir surette yanarak acı acı haykırır. Bu feci feryadı duyan validesi koşar ve çocuğunu üzerinin derisinin çoğu yanmış ve acınacak bir halde bulur.
>
> İşte küçük hırsızın bu kabahatinin nişanesi olan bu yanık eseri ömür boyunca yüzünde kalır."[339]

Görüldüğü üzere hırsızlığın zararları hikâye ile ibret verici tarzda anlatılmaktadır. Fakat burada dikkat çeken bir şey uygulanan cezanın boyutudur. Din Eğitimi açısından cezanın can yakıcı tarzda verilmesi uygun değildir. Bu hikâye

---

[336] Dini Terimler Sözlüğü, s.134.
[337] Müslim, **Sahih**, Nikah, 9.
[338] Dini Terimler Sözlüğü, s.134.
[339] "Sirkat", **Çocuklara Mahsus Gazete**, cilt 1, sayı 45, s.3-4.

çocukları hırsızlıktan uzaklaştırmak için anlatılmakta fakat bunu yanlış bir yöntem kullanarak yapmaktadır.

3.2.27.3.Kumar Oynamak

Kumar sözlükte; şans ve becerinin birlikte veya tek başına söz konusu olduğu bir olay yahut yarışmanın ya da belirsiz bir olayın sonucu üzerine bahse tutuşma ve bu yolla kazanç elde etmedir.

Kumar, kazanan tarafın kaybeden taraftan bir şey alması şartı koşulan her çeşit oyundur. İslam'da her çeşit kumar oyunu kesinlikle haramdır. Kumar, Kur'an-ı Kerim'de puta tapmakla bir tutularak şeytan işi bir pislik olarak nitelendirilmektedir.[340]

Hz. Peygamber'den günümüze İslam âlimleri de zamanın boşa geçmesine sebep oldukları için bu türden oyunları haram kabul etmişlerdir.[341] Ancak bu İslam'ın eğlenceye karşı olduğu anlamına gelmemektedir. Çünkü Hz. Peygamber döneminde dahi insanları eğlendirmek adına, yarışmalar, koşular, ok atma etkinliklerinin düzenlendiği, avlanma, güreşme ve yüzme gibi sportif faaliyetler yapıldığı bilinmektedir.[342] İslam'da önemli olan yapılan eğlence faaliyetlerinin meşru olması, insanların zamanlarını programlayarak ve ibadetleri aksatmayarak bu eğlencelere katılması, eğlence dışında bir amacı olmamasıdır.

Dergide bir yerde kumar oynamanın zararlarından bahsedilmektedir. Kumar zaman hırsızlığı yapmak olarak çocuklara anlatılmakta ve onlardan bu zararlı alışkanlıktan uzak durmaları istenilmektedir. "Akıllı Çocuk" adlı parçada, iki arkadaş arasında geçen kumar ile ilgili bir diyalog işlenilmektedir. Biri akıllı diğeri ise kumar oynamayı seven iki arkadaş arasındaki diyalog şu şekilde verilmektedir:

- Bey birader! Canım çok sıkılıyor! Seninle bir tavla oynar mıyız?

---

[340] Kur'an, 5:90.
[341] İbrahim Canan, **İslam'da Zaman Tanzimi**, İzmir: Işık Akademi Yayınları, 2008, s.141.
[342] Akif Köten, "Asr-ı Saadette Eğlence ve Düğün", Vecdi Akyüz (Ed.), **Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadette İslam**, İstanbul: Beyan Yayıncılık, 1994, c:4, s.493.

- Afedersiniz kardeşim! Oynamak bilmiyorum.

- Aa nasıl oldu da şimdiye kadar öğrenmediniz?

- Öğrenmek arzusunda bulunmadım. Bendeniz öyle şeyleri tahsil etmek isterim ki iki dünyadada faydasını göreyim. Tavlanın bana ne faydası olacak?

- Bu oyunun menfaati çoktur: Can sıkıntısını def, fikri genişlettiği gibi para ile oynanırsa keseyi de akçe ile doldurur.

- Ne kadar boş fikir! Ne derece boş hayal! Haddim olmayarak ifadelerinizi hikmet ve edep dışında buluyorum. Can sıkılmasına en güzel çare tartışmadır. Genişletme ve fikirleri değiştirmede tek hizmetçi, okuma ve anlama iledir. Para kazanmak da, ancak meşru bir yol ile olabilir. Kumarbazlıkla geçici olarak para kazanmaktan ne hayır olur? Vicdanımızın şu (Hay'dan gelen Hû'ya gider) hikmetli sözünü niçin dikkate almıyorsunuz? Doğrusu fikriniz pek boş!

- Ben parasına tavla oynamıyorum, fakat gönlümü eğlendirmek, içtiğim kahve parasını başkasına verdirmek keseyi zarar etmemek emelindeyim!

- Vakit geçirmek için tavladan başka bir iş kalmadı mı? Emin olunuz ki, birkaç gün kahvesine oynarsanız, akıbet parasına da oynamağa başlayacaksınız! Malum! Her şey küçükten büyür: Büyük bir hırsız, küçük bir hırsızdan doğar. Değil mi beyim?

- Pekâlâ birader! İsterseniz bir iskambil kâğıdı oynayalım!

Kemal - Ben size (bayram haftası) diyorum, siz (mangal tahtası) anlıyorsunuz! İskambilin tavladan farkı ne? İkisi de makul olmayan oyunlardan değil midirler? (Oyunların tümü haramdır.) mealindeki hadis-i şerifi hiç işitmediniz mi?

- Aman beyim! Rica ederim! Beni bu gibi suallere davet etme. [343]

Görüldüğü üzere kumar oynamanın zararları anlatılırken bir sohbetten yararlanılmaktadır. Çocuklara küçük oyunların onları kumara alıştırmada etkili olabileceği mesajı verilmektedir. Bu nedenle de bu tarz boş işlerle uğraşmak yerine

[343] "Akıllı Çocuk", **Çocuklara Mahsus Gazete,** cilt 1, sayı 35, s.4-5.

kendilerini okumaya, tartışmaya vermeleri onlardan istenmektedir. Ayrıca konunun hadis-i şerifle delillendirilmesi de dikkat çekmektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Ülkemizde çocuklar için gazete ve dergi yayınlanmasına 19. Yy.'ın ikinci yarısından sonra başlanmıştır. Bu dönemde dergi kavramının net bir anlam kazanamadığı görülmektedir. Bu nedenle çocuklar için hazırlanan yayınlar "gazete, mecmua, cerîde, risale" adları altında haftalık, onbeş günlük veya aylık sürelerde yayınlanmıştır.[344] İncelememize konu olan "Çocuklara Mahsus Gazete" dergisinin adı dikkate alındığında yukarıda ifade edilen durumun yansımalarını görebilmekteyiz.

Derginin 1896 ile 1908 yılları arasında yayınlandığı düşünüldüğünde II. Meşrutiyet dönemi ile basımının son bulduğu görülmektedir. II. Meşrutiyet ve öncesi sıkıntılı bir dönemdir; bu dönem aydınları Osmanlı Devletini yıkılmaktan kurtarmak için çareler aramakta, bu buhranlı döneme neden girildiğini anlamaya çalışmaktadırlar. Bu çalışmalar sırasında tüm aydınların vardığı nokta aynıdır; ahlâki değerlerden yoksunluk toplumu temelinden sarsmaktadır. Bu nedenle değerler sisteminin temelini oluşturduğu düşünülen ahlâki değerlerden başlayarak eksikliği duyulan tüm değerlerin yeni kuşaklara aktarılması eğitimin birincil hedefi olmuştur.

Dergide birçok yazı türüne (hikâye, şiir, anı, tiyatro, fabl vs.) yer verilmekle birlikte en çok öyküleme yöntemi kullanılmıştır; bunun nedeni kuşkusuz hikayede , anlatılmak istenen konunun yaşamdan örnekler sunularak aktarılmasıdır, böylece okuyucu hikayede kendisinden izler bulabilecektir. Diğer yandan hikaye kahramanlar aracılığı ile okuyucuya birtakım mesajlar verir; soyut olan bazı ilkeleri somutlaştırır. Bütün bu nedenlerle hikaye, geçmişten günümüze ahlak eğitiminin verilmesinde vazgeçilmez bir aracı olmuştur. Bu hikâyeler içerik olarak konunun anlaşılmasına yardımcı olmakla birlikte hikâyelerin kahramanları açısından mahsurlu görünmektedir. Çünkü hikâyenin ahlâk eğitiminde kullanılmasının sebeplerinden biri de okuyucuların kahramanlarla özdeşleşmesi ve ahlâki ilkeyi o kahraman aracılığı ile içselleştirmesidir. Ancak Batı kaynaklı çeviri eserlerde kahramanlar, İslâm kültüründen şahsiyetler olmak yerine çevirisi yapılan kültüre mal olmuş kişilerdir.

---

[344] Şeyma Gençel, "Çocuk Dergileri", **Türkiye'de Dergiler Ansiklopediler**, (1849- 1984) İstanbul: Gelişim Yayıncılık, 1984, s. 185.

Halbuki sağlıklı bir dini kimlik için mensup olduğu dinin inananlarıyla özdeşleşmesi gerekmektedir. Derginin yer yer Batı kaynaklı hikâyeler vermesi bu açıdan sakıncalı bulunmuştur.

ÇMG hem Batılı kaynaklara yer vermekte hem de İslâm kültüründen beslenmektedir. Batı kaynaklı parçalarda dikkat çeken noktaları sıralayacak olursak; parçaların hangi dilden çeviri olduğunun parçaların başında belirtildiği, çeviri yapılırken bazı kahraman isimlerinin orjinali ile verilirken bazılarının Türkçe isimler ile değiştirildiği görülmektedir. İsimlerin bazen orjinali ile verilirken bazen de Türkçeye uyarlanması dergide tutarsız bir yolun takip edildiğini göstermektedir. Bu durum Batılılaşmanın ve geleneğin etkisi arasında kalmak şeklinde yorumlanabilir. Bir diğer nedeni de yazıların faklı kalemlerden çıkması olarak düşünülebilir.

Derginin İslâm kültüründen de beslendiğini ayet ve hadislere atıflar yapmasından, İslâm alimlerinin görüşlerini çocuklara aktarmasından, dini simgelerin bolca kullanılmasından anlayabilmekteyiz. Padişahın Cuma Namazına nereye gittiğinin bilgisinin çocuklara aktarılması, ramazanda oruç tutmanın öneminden bahsedilmesi, Hz. Ayşe'nin ahlâk ilkelerinin sıralanması gibi bir çok örnek bize bunu ispatlamaktadır.

Dergide ahlâki değerler kadar olmasa da doğrudan dini değerlere yer verildiği görülmektedir. Bu değerler çalışmamızda Allah Sevgisi, Din Sevgisi, İbadet Sevgisi, Ahlâk Güzelliği şeklinde başlıklandırılmıştır. Ayrıca ahlâki değerlerin de ele alınmasında özendirme, kâinatı düşünmeyi teşvik etme, Allah'ın kudretinin büyüklüğü vb. bağlamlar ile dini öğelere de yer verildiği görülmektedir.

Ancak Batı'yı referans almanın dini değerlerin önüne geçtiği de açıktır. Batıdan aktarımlarda Batı'nın dini değerleri de aktarılmıştır. Kitâb-ı Mukaddes'ten doğrudan alıntılar söz konusudur. Her ne kadar bu alıntılar İslâmi değerlere ters düşmese de çocukların Kur'an ayetleri ve hadisler yerine Kitâb-ı Mukaddes'ten örnekler ile yüzyüze getirilmesi dikkat çekmektedir. Bu durumun dergide çeviri hikâyelere fazlası ile yer vermesinden kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Hikâye içinde verilen dini mesajların daha kalıcı olduğu gerçeği de unutulmamalıdır.

ÇMG isimli dergide; çalışkanlık, büyüklere saygı, dürüstlük, yardımseverlik, cömertlik, merhametli ve sorumluluk sahibi olmak gibi ahlâki ilkeler okuyucu kitlesine tavsiye edilmiş, bu vasıflarla donanan insanların hayatlarında başarılı olacakları ve toplum tarafından sevilen, sayılan insanlar olacakları bildirilmiştir. Dedikodu yapan, cimri olan, yalan söyleyen, kıskançlık eden, öfkeli olan insanların ise toplum tarafından sevilmeyeceği ve böyle davranan insanların hiçbir zaman mutlu olamayacakları anlatılmıştır. Toplumun onayı ve reddi üzerinden çocuklar iyi tutum ve davranışlara özendirilmekte, kötü ve yanlış davranışlardan uzak durmaya yönlendirilmektedirler.

Bununla birlikte yukarıda sıraladığımız ahlâki değerler birinci ciltte daha fazla işlanmektedir. İkinci ciltte ahlâki değerlerin daha az yer almasının sebebini farklı yazı türlerinin dergiye dahil edilmesi şeklinde yorumlayabiliriz. Bilmece türünün ikinci ciltte yer bulması ya da çocukların mektuplarına yer verilmesi bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

Değer eğitimi günümüzde de önemini koruyan hatta daha fazla ihtiyaç duyulan bir eğitim konusudur. ÇMG yer yer eleştirilecek hususiyetler taşısa da çocuklara ve onlara yönelik değer eğitimine gösterdiği önemden ve özenden dolayı örnek alınacak bir yayın faaliyetidir. Çocuklara yönelik bu tarz yayınlara ihtiyaç vardır. Dergide yer verilen hikâyeler bir takım düzeltme ve düzenlemeler yapılarak günümüz çocuk eğitimi kitaplarında ya da Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Ders Kitaplarında yer alabilir.

Sonuç olarak o gün sözü edilen değerler aşınmasının, toplumsal buhranın başlıca nedeni olduğu kanısı bugün de geçerlidir. Konuya ilişkin değerlerin yeniden inşası ve gençliğe kazandırılması ile eğitiminin verilmesi şüphesiz önemli bir çıkış yoludur. Buna bağlı olarak günümüzde Mili Eğitim Bakanlığı tarafından 2010 yılında değerler erozyonuna bir çözüm sağlamak amacıyla ülke genelinde değerler eğitimi projesi başlatılmıştır. Projede "ahlâk temelli disiplin" kavramının yerleştirilmesi ve öğrencilerde ahlâki bir topluluk bilincinin oluşturulması amaçlanmıştır. Baş döndüren bu değişim çağında yitirilen değerlerimizi gün yüzüne

çıkarmak ve gelecek nesillere aktarmak adına bu çalışmanın faydalı olacağı kanaatindeyiz.

EKLER

“Çocuklara Mahsus Gazete’den Bir Bölüm

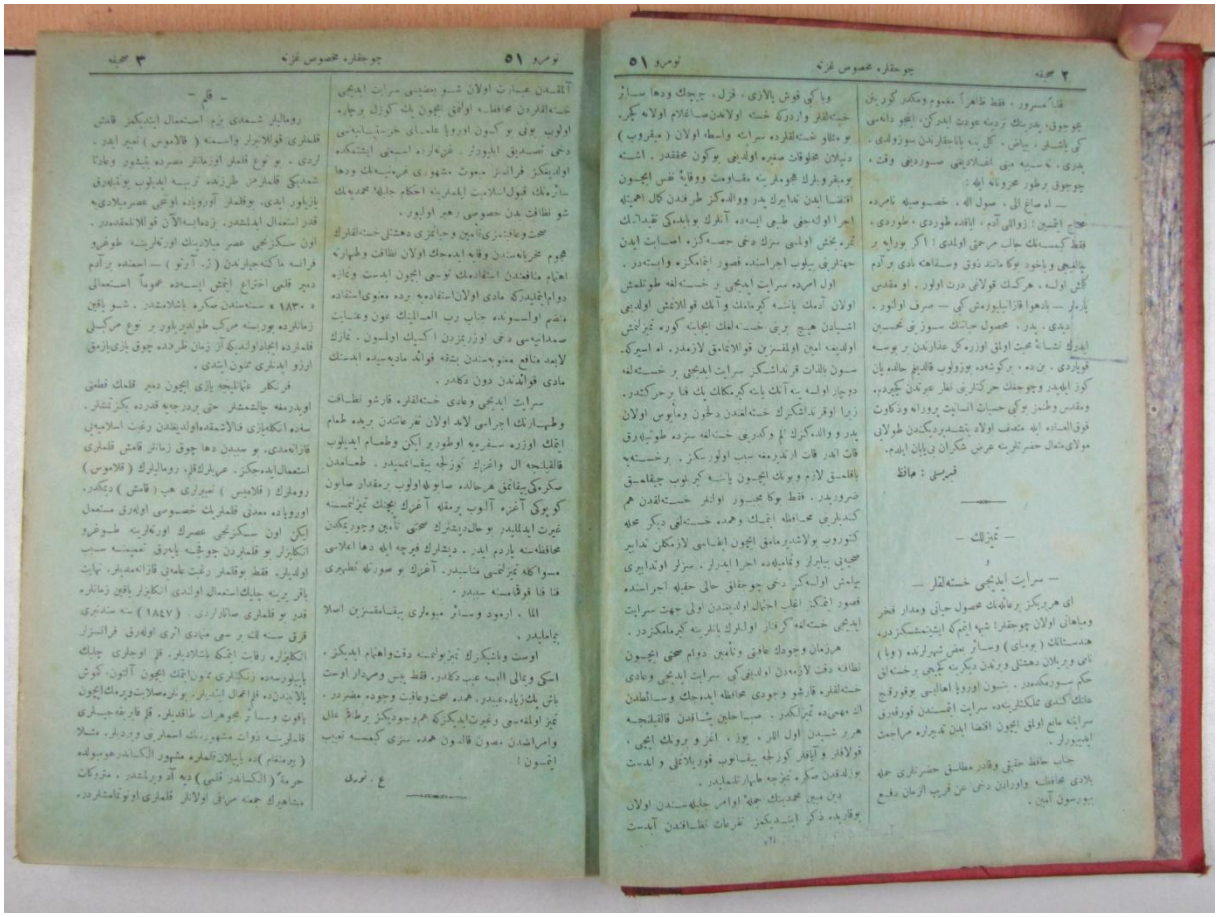

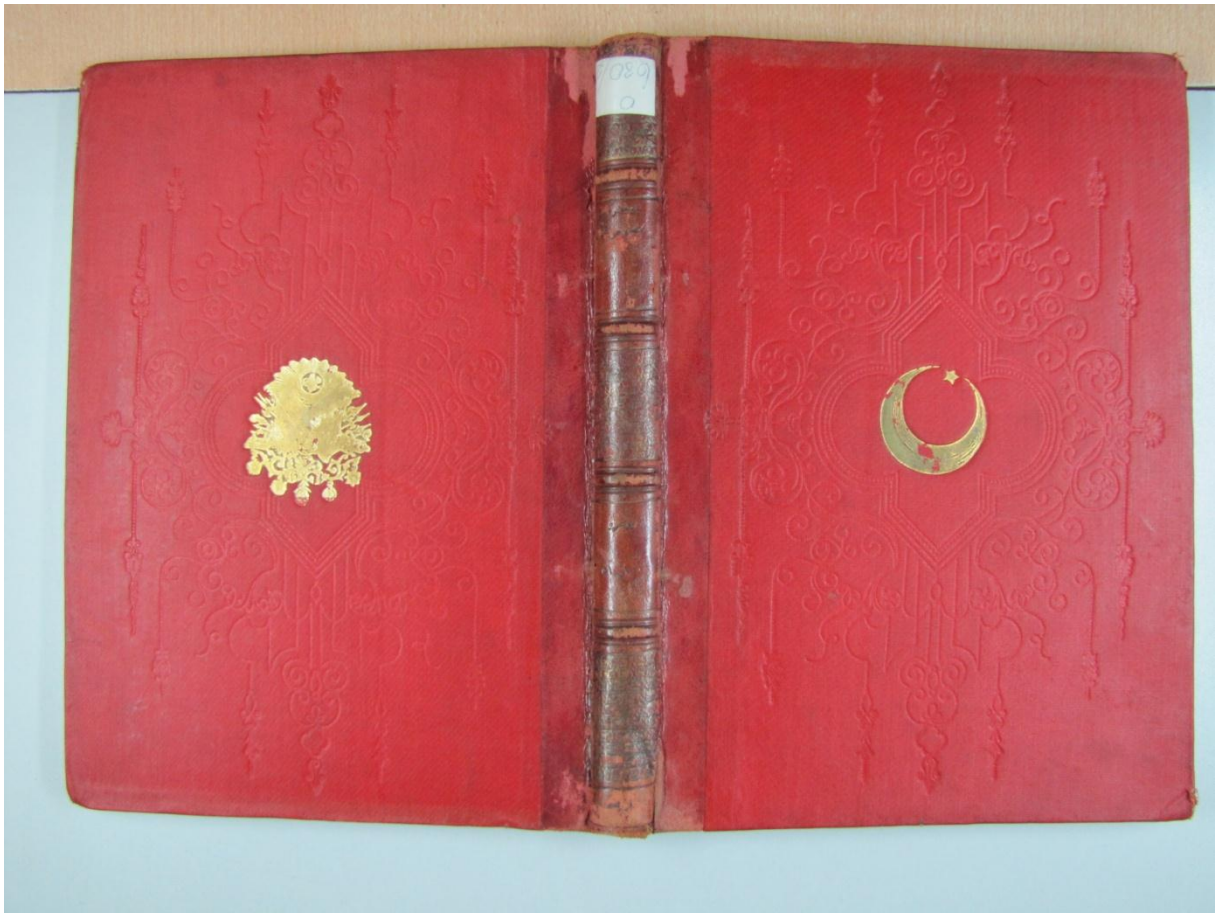

“Çocuklara Mahsus Gazete’nin Dış Kapağı

KAYNAKÇA

Kitaplar

Akseki, Ahmet Hamdi. **Ahlak Dersleri**, İstanbul: Üçdal Neşriyat, 1968.

Aydın, Mehmet Zeki. **Din Öğretiminde Yöntemler**, 3.Baskı, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2008.

Ayhan, Halis. **Din Eğitimi ve Öğretimi**, 3. Baskı, İstanbul:Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınevi, 1997.

Bilgin, Nuri. **Sosyal Psikolojide Yöntem ve Pratik Çalışmalar**, İstanbul: Sistem Yayıncılık, 1995.

Canan, İbrahim. **İslam'da Zaman Tanzimi**, İzmir: Işık Akademi Yayınları, 2008.

Davudoğlu, Ahmet. **Sahih-i Müslim Tercemesi ve Şerhi**, İstanbul: Sönmez Yayınları, 1983.

Duma, Hasan. **Başlangıcından Harf Devrimine Kadar Osmanlı - Türk Süreli Yayınları ve Gazeteleri Bibliyografyası ve Toplu Kataloğu,** Ankara: Enformasyon ve Dökümantasyon Hizmetleri, 2000.

Emin, Fatih. **İslam Dünyasında Çocuk Dergileri ve Yayıncılık** Çocuk Edebiyatı Yıllığı 1987**,** İstanbul: Gökyüzü Yayınları.

Gençel, Şeyma. "Çocuk Dergileri", **Türkiye'de Dergiler Ansiklopediler**, (1849-1984) İstanbul: Gelişim Yayıncılık, 1984.

Güngör, Erol. **Değerler Psikolojisi**, Amsterdam: Hollanda Türk Akademisyenler Birliği Yayınları, 1993.

İmam Gazâli. **İhya-i Ulûm'id-Din ,** İstanbul:Merve Yayınla

rı, 1992**.**

Kaplan, Mehmet. **Kültür ve Dil**. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2000.

Kasapoğlu, Abdurrahman. **Kur'an'da Ahlak Psikolojisi**, İstanbul: Yalnızkurt Yayınları, 1997.

Kaymakcan, Recep, Seyfi Kenan, Hayati Hökelekli, Şeyma Arslan ve Mahmut Zengin (Ed). **Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu**, İstanbul:Dem Yayınları Ensar Neşriyat, 2007.

Kınalızâde Ali Efendi. **Ahlâk-ı Alâ'î**, Baskıya Hazırlayan: Hüseyin Algül, Tercüman 1001 Temel Eser 30, Kervan Kitapçılık.

Köten, "Akif. Asr-ı Saadette Eğlence ve Düğün, Vecdi Akyüz (Ed.)**", Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadette İslam**, İstanbul: Beyan Yayıncılık, 1994

Kuçuradi, İoanna. **İnsan ve Değerleri.** Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu, 2003.

Kür, İsmet. **Türkiye'de Süreli Çocuk Yayınları,** Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 1991.

Okay, Cüneyd. **Eski Harfli Çocuk Dergiler**i, İstanbul: Kitabevi Yayınevi, 1999.

Okay, Cüneyd. **Osmanlı Çocuk Hayatında Yenileşmeler,** İstanbul: Kırkambar Yayınları 1998.

Özlem, Doğan. *Değerler Sorununda Nesnelcilik/Mutlakçılık ve Öznelcilik/Rölativizm Tartısması Üzerine.* **Bilgi ve Değer.** Bilgi ve Değer Sempozyum Bildirileri. Ankara: Vadi Yayınları, 2002.

Pighin, Gerda. **Çocuklara Değer Aktarımı** (Çev.: Ali Yaşar Gök), İzmir: İlya Yayınları, 2005.

Souche, Aimé. **Yeni Pratik Pedagoji,** Çev.: Selahattin Odabaş, Ankara:Milli Eğitim Basım Evi, 1977.

Şirin, Mustafa Ruhi. **Çocuk Edebiyatı**, 3.Baskı, İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları, 2000.

Ülken, Hilmi Ziya. **Bilgi ve Değer**, İstanbul: Ülken Yayınları, 2001.

Süreli Yayınlar

Aydın, Mehmet Zeki, "Okulda Çalışan Herkesin Görevi Olarak Değerler Eğitimi", Ankara, 2010.

Erdem, Ali Rıza. "Üniversite Kültüründe Önemli Bir Unsur: Değerler". **Değerler Eğitimi Dergisi**. Cilt.1, Sayı.4.

Milli Eğitim Dergisi, Sayı.151, 2001.

Özensel, Ertan. Sosyolojik Bir Olgu Olarak Değerler**, Değerler Egitimi Dergisi**. Cilt.1, Sayı.3.

Şeyda, Elif**.** Çocuk Dergiciliğine Dair Tarihi Bakış: Osmanlıca Çocuk Dergileri, **Yağmur Dergisi**. Sayı.18, Ocak-Şubat-Mart 2003.

Şimşek, Hüseyin. "XIX. Yüzyıl Çocuk Dergiciliği ve Eğitsel İşlevleri Üzerine", **Milli Eğitim Dergisi**. 2001, http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/151/şimşek.html (15.02.2009).

Diğer Yayınlar

Akarsu, Bedia. **Felsefe Terimler Sözlüğü**. Ankara: Savaş Yayınları, 1984.

Ayverdi, İlhan. **Misalli Büyük Türkçe Sözlük**, Kubbealtı Yayınevi, Ocak, 2011.

Akbaş, Oktay. "Türk Milli Egitim Sisteminin Duyussal Amaçlarının II. Kademedeki Gerçeklesme Derecesinin Değerlendirilmesi", **Yayımlanmamış Doktora Tezi.** Ankara: Gazi Üniversitesi Egitim Bilimleri Enstitüsü, 2004.

Azim, Mehmet. "Çocuk Bahçesi Dergilerinin İncelenmesi", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Fatih Üniversitesi SBE, 2000.

Devellioğlu, Ferit. **Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat,** Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları, 2010.

Dini Terimler Sözlüğü. Ankara:MEB Yayınları, 2009.

Emiroğlu, Öztürk. "Tanzimat'tan 1928'e kadar Yayımlanan Çocuk Gazete ve Dergileri Üzerine Bir İnceleme", **Yüksek Lisans Tezi.** Erciyes Üniversitesi, 1995.

Gültürk, M. Kırman, "Çocuklara Mahsus Gazete'nin 1. 50. sayılarının (1. Cilt) Sistematik Tedkik ve Umumi İndeksi", **Yüksek Lisans Tezi**. İstanbul Üniversitesi, 1981.

TDK, **Güncel Türkçe Sözlük**, http://tdkterim.gov.tr/bts.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi. İstanbul: Dergâh Yayınları, 1977. c.1.

Uludağ, Süleyman. **Tasavvuf Sözlüğü**. İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2005.

Yaman, Havva Sena. "Eski Harfli Dergilerden Çocuklara Mahsus Gazete: Tahlili Fihrist, İnceleme, Metin", **Yüksek Lisans Tezi.** Konya Selçuk Üniversitesi, 2004.

Yanar, Halit. "Bizim Mecmua Dergilerinin İncelenmesi", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Fatih Üniversitesi SBE, 2001.